

**T.C
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**İŞLETME MANTIĞI AÇISINDAN
“SULTAN II. MAHMUD HAN VAKIFLARI”
(KURUMLARI, HAYIR HİZMETLERİ VE AKARLARI)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
ABDURRAHMAN YEŞİL**

GAZİANTEP - 2017

**T.C
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**İŞLETME MANTIĞI AÇISINDAN
“SULTAN II. MAHMUD HAN VAKIFLARI”
(KURUMLARI, HAYIR HİZMETLERİ VE AKARLARI)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

ABDURRAHMAN YEŞİL

TEZ DANIŞMANI

YRD. DOÇ. DR. ÖMER BAĞCI

GAZİANTEP - 2017

KABUL VE ONAY

Abdurrahman YEŞİL tarafından hazırlanan “İŞletme Mantığı AçıŐından **Sultan II. Mahmud Han Vakıfları (Kurumları, Hayır Hizmetleri ve Akarları)**” başlıklı bu çalışma **12/10/2017** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Mazlum ÇELİK
(Başkan)

Yrd. Doç. Dr. Ömer BAĞCI
(Üye)

Yrd. Doç. Dr. Eyüp Sabri KALA
(Üye)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.**12/10/2017**

Doç. Dr. Mazlum ÇELİK
Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “İşletme Mantığı Açısından Sultan II. Mahmud Han Vakıfları (Kurumları, Hayır Hizmetleri ve Akarları)” başlıklı çalışmanın tarafımca, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım. 30.09.2017

Abdurrahman YEŞİL

ÖZET

Sultan II. Mahmud Han'a ait Vakıflar 1809-1832 yılları arasında kurulmuştur ve mazbut vakıf statüsünde Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde faaliyetlerini devam ettirmektedir. Sultan II. Mahmud'a ait onbir adet vakfiye üzerinde yaptığımız inceleme neticesinde hazırladığımız yüksek lisans tez çalışmamızda, Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde 634 nolu defterde bulunan ve 1413, 1414, 1415, 1417 ve 1418 nolu defterlerde mükerrerleri yer alan ilki Hicri 29.04.1224 / Miladi 13.06.1809 tarihli, sonuncusu ise Hicri 07.07.1248 / Miladi 31.11.1832 tarihli vakfiyeler kaynak olarak kullanılmıştır.

Vakfiyelerde yer alan bilgiler doğrultusunda hazırlamış olduğumuz tez çalışmamızda Sultan II. Mahmud'un kurmuş olduğu vakıfları, bu vakıfların kuruluş amaçlarını, hangi alanda hizmet verdiklerini, akarlarını, gider kalemlerini, personel istihdamını ve bu konularda belirlemiş olduğu politikaları açıklamaya ve günümüz şirketleri ile karşılaştırmalarını yaparak, medeniyetimizde nasıl bir yer tuttıklarını ortaya koyduk.

Anahtar Kelimeler: Sultan II. Mahmud, işletme, vakıf, vakfiye.

ABSTRACT

The waqfs belonging to Sultan Mahmud II were founded between the years 1809-1832 and are currently active as the fused foundations under the General Directorate of Foundations. In this master thesis prepared after research on the eleven waqfs belonging to Sultan Mahmud II, the charters of waqfs found in the archive of the Directorate General of Foundations, specifically in the books numbered 634, 1413, 1414, 1415, 1417 and 1418, the first of which dates back to 13.06.1809 (29.04.1224 of the Hegira) and the last of which dates back to 31.11.1832 (07.07.1248 of the Hegira) are used as resources.

In the dissertation we prepared in accordance with the datas existing in the foundation certificate-charter, we revealed the place of Sultan Mahmud II's foundations in our civilization, trying to explain its establishments purposes, services, revenues, expenditure items, staff recruitments and defined policies and compare with today's corporates.

Keywords: Sultan Mahmud II, management, waqf, foundation certificate.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLolar LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR.....	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
1.1 Problem Durumu	1
1.1.1 Problem Cümlesi.....	2
1.1.2 Alt Problemler.....	2
1.2 Araştırmanın Amacı ve Önemi	2
1.3 Araştırmanın Varsayımları	3
1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları	3

İKİNCİ BÖLÜM

VAKIF VE İŞLETME KAVRAMLARI İLE TÜRLERİ.....	4
2.1 Vakıf Kavramı ve Vakıf Türleri.....	4
2.1.1 Amaçlarına Göre Vakıflar	6
2.1.1.1 Hayri Vakıflar.....	6
2.1.1.2 Aile Vakıfları.....	6
2.1.1.3 Karma Nitelikli Vakıflar	6
2.1.2 Vakıf Malların Kullanım Amacına Göre Sınıflandırılması	7
2.1.2.1 Hayrat (Müessesatı Hayriye).....	7
2.1.2.2 Akarlar (Müstegellatı Mevkufe).....	7
2.1.3 Vakıf Malların Cinslerine Göre Sınıflandırılması	7
2.1.3.1 Menkul Mal Vakıfları.....	7
2.1.3.2 Gayrimenkul Mal Vakıfları	8

2.1.3.2.1 Musakkafat (Damlı) Binalı Olanlar	8
2.1.3.2.2 Gayrimusakkaf (Arsa, Tarla) Halinde Olanlar	8
2.1.3.2.2.1 Sahih Vakıflar	8
2.1.3.2.2.2 Gayrisahih Vakıflar	9
2.1.4 Vakıf Malların Gelirleri Bakımından Sınıflandırılması	9
2.1.4.1 İcare-i Vahideli (Tek Kiralı) Akarlar	9
2.1.4.2 İcare-i Vahidesi Kadimeli (Eski Tek Kiralı Akarlar)	10
2.1.4.3 İcareteynli (Çift Kiralı) Akarlar	10
2.1.4.4 Mukataalı (Toprak Kirası Alınan) Akarlar	10
2.1.4.5 Gedikli Vakıflar	10
2.1.5 Vakıfların İntifa Şekilleri Bakımından Sınıflandırılması	11
2.1.5.1 Aynı ile İntifa Meşrut Olanlar	11
2.1.5.2 Gelirden İntifa Meşrut Olanlar	11
2.1.6 Vakıfların İdareleri Bakımından Sınıflandırılması	12
2.1.6.1 Mazbut Vakıflar	12
2.1.6.2 Mülhak Vakıflar	12
2.1.6.3 İdaresi Mazbut Vakıflar	13
2.1.6.4 Müstesna Vakıflar	13
2.1.6.5 Cemaat Vakıfları	14
2.1.6.6 Esnaf Vakıfları	14
2.1.6.7 Yeni Vakıflar	14
2.1.7 İslam Hukuku Açısından Vakıf	14
2.1.7.1 Vakıf Tasarrufunun, Vakıf Hakkında Lüzum İfade Ettiğini Kabul Eden Doktrinler	15
2.1.7.1.1 İmameyn Arasında	15
2.1.7.1.2 Hanefi Fıkhı Dışında Kalan Hukukçuların Bu Husustaki Nokta-i Nazarları	15
2.1.7.1.2.1 İmam-ı Malik'in Mütalaası	15
2.1.7.1.2.2 İmam-ı Şafii ve İmam-ı Ahmed'e Göre	15
2.1.7.2 Vakıf Tasarrufunun, Vakıf Hakkında Lüzum İfade Etmediğini Kabul Eden Doktrinler	16
2.1.8 Osmanlı Hukukunda Vakfın Unsurları	16
2.1.8.1 Vakfeden (Vâkıf)	16
2.1.8.2 Vakfedilen Mal (Mevkûf)	16

2.1.8.3 İrade Beyanı (Sîga).....	17
2.1.8.4 Vakıftan Yararlananlar (Mevkûfün Aleyh).....	17
2.1.9 Vakfın Kuruluş Senedi: Vakfiye.....	17
2.2 İşletme ile İlgili Temel Kavramlar	18
2.2.1 İşletmelerin Sınıflandırılması	19
2.2.1.1 Sahiplik Yönünden İşletmeler	19
2.2.1.1.1 Özel İşletmeler.....	19
2.2.1.1.2 Kamu İşletmeleri	19
2.2.1.1.3 Karma İşletmeler	20
2.2.1.2 Faaliyet Alanına Göre İşletmeler	20
2.2.1.2.1 Ticaret İşletmeleri.....	20
2.2.1.2.2 Hizmet İşletmeleri	20
2.2.1.2.3 Endüstri İşletmeleri	20
2.2.1.3 Yasal Durumlarına Göre İşletmeler	21
2.2.1.3.1 Tek Kişi İşletmeleri	21
2.2.1.3.2 Şirketler	21
2.2.1.3.3 Kooperatifler.....	21
2.2.1.4 İşletmelerarası Antlaşmalara Göre İşletmeler	22
2.2.1.4.1 Centilmenlik Antlaşmaları.....	22
2.2.1.4.2 Konsorsiyumlar	22
2.2.1.4.3 Karteller	22
2.2.1.4.4 Holdingler	22
2.2.1.4.5 Tam Birleşme	22
2.2.1.4.6 Tröst (Tekelcilik).....	23
2.2.2 İşletmelerde Kuruluş Yerini Etkileyen Faktörler.....	23
2.2.2.1 İşgücü	23
2.2.2.2 Hammadde ve Yardımcı Madde.....	23
2.2.2.3 Ulaşım	23
2.2.2.4 Pazar	23
2.2.2.5 Enerji-Yakıt	24
2.2.2.6 Coğrafya ve İklim.....	24
2.2.3 İşletmelerde Finansman	24
2.2.3.1 Kaynağına Göre Finansman	24
2.2.3.1.1 Özkaynaklardan Finansman	25

2.2.3.1.2 Otofinansman	25
2.2.3.1.3 Borçlanma Yoluyla Finansman	25
2.2.3.2 Sürelerine Göre Finansman	25
2.2.3.2.1 Kısa Süreli Finansman.....	25
2.2.3.2.2 Uzun Süreli Finansman	25
2.2.4 İşletmelerde Gelir ve Gider.....	25
2.2.4.1 Gelir.....	25
2.2.4.2 Gider.....	26
2.2.4.2.1 Giderlerin İşletme Fonksiyonlarına Göre Sınıflandırılması	26
2.2.4.2.2 Giderlerin Ürünlere Yüklenmesine Göre Sınıflandırılması.....	26
2.2.4.2.3 Giderlerin Üretim (Etkinlik) Hacmi ile İlişkisine Göre Sınıflandırılması	26
2.2.4.2.4 Giderlerin Çeşitlerine Göre Sınıflandırılması	26
2.2.5 İşletme Yönetimi ve İşletmelerde İnsan Kaynakları (Personel) Yönetimi	27
2.2.5.1 İşletme Yönetimi	27
2.2.5.1.1 Planlama	27
2.2.5.1.2 Örgütlenme (Organizasyon)	27
2.2.5.1.3 Yürütme (Yöneltme).....	27
2.2.5.1.4 Koordinasyon	28
2.2.5.1.5 Kontrol.....	28
2.2.5.2 İşletmelerde İnsan Kaynakları (Personel) Yönetimi	28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM.....	30
3.1 Araştırma Modeli	30
3.2 Evren ve Örneklem.....	30
3.3 Veri Toplama Araçları	30
3.3.1 Ölçek.....	30
3.3.1.1 Zaman (Tarih) Ölçeği.....	31
3.3.1.2 Ekonomik Miktar ve Büyüklük Ölçeği	31
3.4 Verilerin Analizi ve Yorumlanması	31

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SULTAN II. MAHMUD HAN, VAKIFLARI, VAKFİYELERİ, VAKIFLARININ MÜESSESELERİ VE YÖNETİMİ 34

4.1 Sultan II. Mahmud Han'ın Hayatı.....	34
4.2 Sultan II. Mahmud Han'a Ait Vakıflar ve Vakfiyeleri	36
4.3 Vakıfların Yönetiminde II. Mahmud Tarafından Yapılan Düzenlemeler ile Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin Kurulması ve Günümüzdeki Durumu	38
4.4 II. Mahmud Han'a Ait Vakıfların Hayır Müesseseleri	40
4.4.1 Dini Müesseseler.....	40
4.4.1.1 Nusretiye Camii.....	40
4.4.1.2 Hidayet Camii.....	41
4.4.1.3 Şerefâbâd Camii (Adliyye Camii).....	42
4.4.1.4 Tefikiye Camii.....	42
4.4.1.5 Nakşidil Vâlide Sultân Türbesi ve Üç Bab Oda.....	43
4.4.1.6 Şeyh Ahmet Buhari Türbesi ve Nakşibendi Hangâhı (Dergâh)	43
4.4.2 Sosyal Müesseseler	45
4.4.2.1 Nakşidil Vâlide Sultân Çeşmesi	45
4.4.2.2 Nakşidil Vâlide Sultân Sebili	45
4.4.2.3 Çeşme ve Mai Leziz (Şeyh Ahmet Buhari Türbesi)	46
4.4.2.4 Menzil (Şeyh Ahmet Buhari Türbesi).....	47
4.4.2.5 Menzil (Medine-i Münevvere)	48
4.4.3 Eğitim Müesseseleri.....	49
4.4.3.1 Nakşidil Vâlide Sultân Mektebi	49
4.4.3.1 Medrese (Medine-i Münevvere).....	49
4.5 Sultan II. Mahmud Han Vakıflarının Yönetimi, Müesseselerdeki Görevliler ve Görevleri.....	50
4.5.1 Vakıflarının Genel Yönetimi ve Yöneticileri	50
4.5.1.1 Müteveli	51
4.5.1.2 Kaimmakam-ı Müteveli	52
4.5.1.3 Kâtip	53
4.5.1.4 Câbi (Tahsildar).....	53
4.5.1.5 Vakıf Nazırı.....	54
4.5.2 Vakıflara Ait Müessese Görevlileri	54

4.5.2.1 Cami Görevlileri.....	54
4.5.2.1.1 II. Mahmud Han'ın Vakıflarına Ait Camilerdeki Görevliler	55
4.5.2.1.1.1 Nusretiye Camii	55
4.5.2.1.1.2 Hidayet Camii	57
4.5.2.1.1.3 Şerefâbâd Camii (Adliye Camii).....	58
4.5.2.1.1.4 Tefikiye Camii	59
4.5.2.1.2 II. Mahmud Han'ın Vakıflarına Ait Olmayan Camilerdeki Görevliler.....	62
4.5.2.1.2.1 Sa'dabad Camii.....	62
4.5.2.1.2.2 Eyüp Sultan Camii	63
4.5.2.1.2.3 Sultan Ahmed Han Hazretleri Camii	65
4.5.2.1.2.4 Cezeri Kasımpaşa Camii.....	65
4.5.2.1.2.5 Gazi Atik Ali Paşa Camii.....	66
4.5.2.2 Mektep ve Medrese Görevlileri.....	67
4.5.2.2.1 Nakşidil Vâlide Sultân Mektebi	67
4.5.2.2.2 Medrese Görevlileri (Medine-i Münevvere'de)	68
4.5.2.3 Türbe Görevlileri.....	70
4.5.2.3.1 Nakşidil Vâlide Sultân Külliyesi Türbesi.....	70
4.5.2.3.2 Eyüp Sultan Türbesi – Sü'da Usta Türbesi	71
4.5.2.3.3 Şeyh Ahmet Buhari Türbesi	72
4.5.2.4 Diğer Müessesese Görevlileri (Sebil, Han, Kasır Vb.).....	73
4.5.2.4.1 Nakşidil Vâlide Sultân Külliyesi Sebili.....	73
4.5.2.4.2 Şeyh Ahmet Buhari Türbesi Yanında Bina Olunan Menzildeki Hangâh.....	74
4.5.2.4.3 Şeyh Ahmet Buhari Türbesi Yanında Bina Olunan Menzildeki Kasır	75

BEŞİNCİ BÖLÜM

II. MAHMUD HAN'A AİT VAKIFLARIN AKARLARI, AKARLARIN İŞLETME ŞARTLARI VE GİDERLERİ..... 76

5.1 II. Mahmud Han'a Ait Vakıfların Akarları ve İşletme Şartları..... 76

5.2 II. Mahmud Han'a Ait Vakıfların ve Müesseselerinin Genel Yönetim

Vesair Giderleri	105
5.2.1 Nusretiye Camii Genel Yönetim Vesair Giderleri.....	105
5.2.2 Hidayet Camii Genel Yönetim Vesair Giderleri.....	106
5.2.3 Sa'dabad Camii Genel Yönetim Vesair Giderleri	107
5.2.4 Şerefabad (Adliyye) Camii Genel Yönetim Vesair Giderleri.....	107
5.2.5 Şeyh Ahmet Buhari Türbesi, Menzil ve Hangahı Genel Yönetim Vesair Giderleri.....	108
5.2.6 Tefikiye Camii Genel Yönetim Vesair Giderleri.....	109
5.2.7 Nakşidil Vâlîde Sultân Mektebi Genel Yönetim Vesair Giderleri	111
5.2.8 Medrese (Medine-i Münevvere) Genel Yönetim Vesair Giderleri.....	112
5.2.9 Nakşidil Vâlîde Sultân Külliyesi Sebili Genel Yönetim Vesair Giderleri.....	112
5.2.10 Nakşidil Vâlîde Sultân Külliyesi Türbesi Genel Yönetim Vesair Giderleri.....	113
5.2.11 Eyüp Sultan Türbesi – Sü'da Usta Türbesi Genel Yönetim Vesair Giderleri	113
5.2.12 Eyüp Sultan Camii Genel Yönetim Vesair Giderleri.....	114

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ	115
--------------------	------------

KAYNAKÇA	125
-----------------------	------------

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1. Nusretiye Camii Görevlileri (1224)	55
Tablo 2. Nusretiye Camii Görevlileri (1230)	56
Tablo 3. Nusretiye Camii Görevlileri (1246)	56
Tablo 4. Hidayet Camii Görevlileri	57
Tablo 5. Şerefâbâd Camii (Adliye Camii) Görevlileri	59
Tablo 6. Tevfikiye Camii (Akıntıburnu Camii) Görevlileri	61
Tablo 7. Sa'dabad Camii (Kağthane Camii) Görevlileri	63
Tablo 8. Eyüp Sultan Camii Görevlileri	64
Tablo 9. Sultan Ahmed Han Hazretleri Camii Görevlileri	65
Tablo 10. Cezeri Kasımpaşa Camii Görevlileri	66
Tablo 11. Gazi Atik Ali Paşa Camii Görevlileri	66
Tablo 12. Nakşidil Vâlide Sultân Mektebi Görevlileri	67
Tablo 13. Medrese Görevlileri (Medine-i Münevvere)	69
Tablo 14. Nakşidil Vâlide Sultân Külliyesi Türbe Görevlileri	70
Tablo 15. Eyüp Sultan Türbesi - Sü'da Usta Türbesi Görevlileri	72
Tablo 16. Şeyh Ahmet Buhari Türbesi Görevlileri	72
Tablo 17. Nakşidil Vâlide Sultân Külliyesi Sebil Görevlileri	73
Tablo 18. Şeyh Ahmet Buhari Türbesi Yanında Bina Olunan Menzildeki Han Görevlileri	74
Tablo 19. Şeyh Ahmet Buhari Türbesi Yanında Bina Olunan Menzildeki Kasır Görevlileri	75
Tablo 20. Nusretiye Camii Genel Yönetim ve Sair Giderleri (1224)	105
Tablo 21. Nusretiye Camii Genel Yönetim ve Sair Giderleri (1230)	106
Tablo 22. Hidayet Camii Genel Yönetim ve Sair Giderleri	106
Tablo 23. Sa'dabad Camii Genel Yönetim ve Sair Giderleri	107
Tablo 24. Şerefabad (Adliyye) Camii Genel Yönetim ve Sair Giderleri	107
Tablo 25. Şeyh Ahmet Buhari Türbesi, Menzil ve Hangahı Genel Yönetim ve Sair Giderleri	108
Tablo 26. Tevfikiye Camii Genel Yönetim ve Sair Giderleri	109
Tablo 27. Nakşidil Vâlide Sultân Mektebi Genel Yönetim ve Sair Giderleri	111

Tablo 28.	Medrese (Medine-i Münevvere) Genel Yönetim ve Sair Giderleri	112
Tablo 29.	Nakşidil Vâlîde Sultân Külliyesi Sebili Genel Yönetim ve Sair Giderleri	112
Tablo 30.	Nakşidil Vâlîde Sultân Külliyesi Türbesi Genel Yönetim ve Sair Giderleri	113
Tablo 31.	Eyüp Sultan Türbesi - Sü'da Usta Türbesi Genel Yönetim ve Sair Giderleri	113
Tablo 32.	Eyüp Sultan Camii Genel Yönetim ve Sair Giderleri	114

KISALTMALAR

BMGGM	:	Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme Genel Müdürlüğü
C	:	Cilt
DİB	:	Diyanet İşleri Başkanlığı
H	:	Hicri
HZL	:	Hazırlayan
RG	:	Resmi Gazete
S	:	Sayı
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDV	:	Türkiye Diyanet Vakfı
VGM	:	Vakıflar Genel Müdürlüğü

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Geçmişten günümüze kadar kurulan tüm vakıflar dini, sosyal, kültürel, eğitim vb. birtakım hedefledikleri faaliyetleri gerçekleştirmek amacıyla kurulmuşlardır. Her vakfin bu hedeflerine ulaşması ve kendini idame ettirmesi için çeşitli maddi kaynağa ihtiyacı vardır. Bu maddi kaynaklar vakfeden(vâkıf) tarafından bağışlanan para, mülk veya gelir getiren işletmeler olarak göze çarpmaktadır.

Hız. İbrahim'den günümüze kadar birçok vakıf kurulmuş olup, Osmanlı Devleti'nde bu kavram zirve noktasına ulaşmıştır. Osmanlı Devleti'nde padişahlar, eşleri, çocukları ve üst makamlardaki devlet adamları ile halk arasındaki zengin bireyler değişik amaçlar doğrultusunda çeşitli vakıflar kurmuşlardır.

Osmanlı padişahları yoğun mesai isteyen devlet işlerinin yanında vakıf işlerinde de en ön safta yer almışlardır. Bunun sebebi ise Osmanlı Devleti'nde birçok sosyal hizmetin vakıflar tarafından yürütülmesi ve padişahların vefat ettikten sonra kendi adlarına sevap hanesinin vakıflar yoluyla kapanmamasını sağlamak istemeleridir.

Bu amaçla Osmanlı Devleti sınırları içerisinde bulunan ve ağırlıklı olarak İstanbul'da olmak üzere, Anadolu'da, Hicaz'da, Afrika'da, Ortadoğu'da, Kırım'da, Balkanlar'da, Kafkasya'da ve Avrupa'da birçok vakıf eseri bulunmaktadır.

1.1 Problem Durumu

Medeniyetimizin temel kurumlarından olan vakıfların tarihten beri üstlenmiş oldukları fonksiyonlar ve bu vakıfların yüzyıllarca ayakta kalabilmiş olmaları, günümüz sivil toplum kuruluşları açısından da modellenmesi gereken bir durumdur.

Vakıfların ayakta kalabilmiş olmaları, hiç şüphesiz sağlam bir işletme mantığına oturtulmuş olmalarına bağlıdır. Bu yönüyle, vakıfların kuruluş belgeleri olan vakfiyelerin incelenerek nasıl bir işletme yapısı kurmuş olduklarının ortaya çıkartılması temel problemi teşkil etmektedir.

1.1.1 Problem Cümlesi

Bu çalışmada Sultan II. Mahmud Vakıfları örneği incelenerek, “vakıflar nasıl bir işletme mantığıyla kurulmuş ve örgütlenmiştir?” sorusu problem cümlesi olarak belirlenmiştir.

1.1.2 Alt Problemler

Araştırma kapsamında, aşağıdaki alt problemler belirlenmiştir.

- Sultan II. Mahmud bu vakıfları neden kurmuştur ve neyi amaçlamıştır?
- Sultan II. Mahmud kurmuş olduğu bu vakıfları kendi adına mı kurmuştur?
- Kurmuş olduğu bu vakıflar tür olarak ve işlevsellik açısından aynı mıdır?
- Sultan II. Mahmud tarafından kurulan vakıflarda işletme yönetimi nasıl belirlenmiş ve nasıl uygulanmıştır?
- Sultan II. Mahmud tarafından kurulan vakıflarda nasıl bir personel politikası uygulanmıştır?
- Bu vakıflarda insan kaynakları yönetimi nasıl sağlanmıştır, görevlendirilen personel hangi kriterlere göre işe alınmıştır?
- Bu vakıflarda gelir ve gider politikaları nasıl belirlenmiştir?
- Bu vakıfların gelir ve gider kalemleri nelerdir?
- Bu vakıflara ait gayrimenkuller nelerdir, bu gayrimenkullerin işletme şartları nelerdir?
- Bu vakıfların hayır müesseseleri ve hayır hizmetleri nelerdir?
- Kurulan bu vakıflarda denetim işlevi nasıl sağlanmıştır?

1.2 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Tez çalışmamızın amacı Osmanlı medeniyetinin mihenk taşlarından biri olan vakıfların günümüz insanları tarafından kavranması ve ecdadımızın kurmuş olduğu bu sistemin günümüz işletmeleri ile karşılaştırılmasının yapılarak o dönemlerde uygulanan işletme politikalarının günümüze ışık tutmasını sağlamaktır.

Bunun yanında Sultan II. Mahmud Han tarafından kurulan vakıfların ve müesseselerinin bugünkü durumlarının gözden geçirilmesi ve 160 yıllık bir tarih serüveninde yok olan

Şerefabad (Adliyye) Camii ve yanındaki Şerefabad Kasrı ile Sa'dabad Camii yanındaki kasır gibi binaların yeniden ihya edilmesine katkıda bulunmaktadır.

1.3 Araştırmanın Varsayımları

Bu çalışmamızda Sultan II. Mahmud tarafından kurulan vakıfların vakfiyelerinde belirtilen personel istihdam şartlarının nasıl uygulandığı, yöneticilerin bunları uygularken belirtilen şartlara riayet edip etmediği, belirlenen ücretlerin ödenip ödenmediği, belirtilen hayır hizmetlerinin yerine getirilip getirilmediği, belirtilen vergilerin zamanında ödenip ödenmediği, belirtilen malzemelerin belirtildiği kadar alınıp alınmadığı ve akarların gelirlerinin tahsil edilip edilmediği tam olarak bilinmemektedir.

Ancak, vakfiyelerin vakıfların bir nevi anayasası olduğu, vakfedenin belirlediği şartlara uyulmasının zorunlu olduğu, vakfiyelerdeki şartların değiştirilmesinin çok zor olduğu ve bunun sadece yargı kararına bağlı olduğu gözönüne alınarak, belirtilen personel istihdam şartlarının uygulandığı, yöneticilerin bunları uygularken belirtilen şartlara riayet ettiği, belirlenen ücretlerin ödendiği, belirtilen hayır hizmetlerinin yerine getirildiği, belirtilen vergilerin ödendiği, belirtilen malzemelerin belirtildiği kadar alındığı ve akarların gelirlerinin tam olarak tahsil edildiği varsayılmıştır.

1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmamızda, Sultan II. Mahmud Vakıflarına ait Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan 634 nolu defterdeki 11 adet vakfiye incelenmiştir. İncelediğimiz bu vakfiyelerin ilki H.29.04.1224 / M.13.06.1809 tarihli olup, son vakfiye ise H.07.07.1248 / M.31.11.1832 tarihlidir. Çalışmamızın zaman dilimi itibariyle sınırlılığı 1809 – 1832 yılları arasında kapsamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

VAKIF VE İŞLETME KAVRAMLARI İLE TÜRLERİ

Sultan II. Mahmud tarafından kurulan vakıfları daha iyi anlayabilmek ve yapısını daha rahat inceleyebilmek için vakıf ve vakıfların türleri ile işletme ve işletmenin türleri konularına değinmemiz gerekmektedir. Bu konularla ilgili belirteceğimiz açıklamalar daha önce kurulan vakıflar ile Sultan II. Mahmud'a ait vakıfların kuruluş amaçlarını da öğrenmemizi sağlayacaktır.

2.1 Vakıf Kavramı ve Vakıf Türleri

Sözlükte “durmak, durdurmak, alıkoymak” anlamındaki vakıf (vakf) kelimesi terim olarak “bir malın maliki tarafından dini, içtimai ve hayrî bir gayeye ebediyen tahsisi” şeklinde özetlenebilecek hukuki bir işlemle kurulan ve İslam medeniyetinin önemli unsurlarından birini teşkil eden hayır müessesesini ifade eder (Günay, 2012: 475). Başka bir deyişle vakıf “Menfaati insanlara ait olmak üzere bir malı Allah’ın mülkü hükmünde kabul ederek temlik (mülk olarak verme) ve temellük (mülk edinme)’ten ebediyen alıkoymak”tır (Cilacı, 1994: 241). Genel bir ifade ile ise insanın sahip olduğu bir mülkü hiçbir tasarruf hakkı kalmamak üzere süresiz olarak hayırlı bir işe tahsis etmesi demek olan vakıf, bir müessese olarak Türk-İslam medeniyetinde her alandaki güzel örnekleriyle var olmuştur (Yüksel, 2002: 47). Çiftçi (2004: 82) “Vakıflar (Vakfeden) vakfettiği mülkiyetine ve vakıf yapma yetkisine sahip, akıl, baliğ ve hür olma niteliklerini taşıyan fertler tarafından oluşturulabilmektedir” demektedir.

Vakıf tarihini ve vakıfla ilgili vakfiye ve benzeri belgeleri incelediğimizde, onbinlerce kadın, erkek, zengin, fakir, birçok kimselerin mallarının tamamını veya bir kısmını hayır ve iyilik işlerine tahsis etmek amacı ile sayısız vakıflar kurduklarını görmekteyiz (Ateş, 1982: 56). Vakfın menşeyini en eski devirlere kadar çıkarırlar vardır. Vakfın başlangıcı hakkında tam ve kesin bir tarih göstermeye imkân yoktur. İslam nokta-i nazarına göre ilk vakıf Hz. İbrahim (a.s.) tarafından Kâbe-i Muazzama’nın vakfedilmesi ile başlar (Doğan, 2006: 15). Ancak birçok müelliflere göre ise İslam’da ilk evvel vakıf müessesesini meydana getiren, Hülefa-i Raşidin’den Hazreti Ömer olmuştur. Hz. Muhammed (SAV)’in hicret ettiği Medine şehrindeki Eemg adını taşıyan hurmalığı, vakf ederek ilk İslam vakfını meydana getirdiği ileri sürülmektedir (Köprülü, 1951a: 496). Geçmişten günümüze kadar yapılan cami, mescit, tekke ve zâviye, medrese, kütüphane, dâru’l-hadis, dârüşşifa, imaret, kervansaray, han, bedesten,

çeşme, sebil, şadırvan, su bendleri, pehlivan ve kemankeş tekkeleri, ok meydanları, ribat v.b. vakıf eserler dini, ilmi, sosyal, sağlık, spor, askeri ve iktisadi alanlarda Türk-İslâm medeniyetine damgasını vurmuştur (Yüksel, 2002: 49).

Vakıf müessesesi Selçuklular döneminde gelişme göstermiş ise de Osmanlı döneminde, gelişmesinin doruğuna varmış; çeşit, miktar ve kapsam itibarıyla çok inkişaf etmiştir. Osmanlı Devlet yapısında cemiyetin hukuki, iktisadi, sosyal ve siyasi yapısını demokratik bir temel üzerinde geliştiren ve gelişmede istikrarı ve dengeyi temine yarayan başlıca iki önemli müesseseden biri, toprak düzeni ile ilgili olan tımar (dirlik) sistemi diğeri de vakıf müessesesidir. Osmanlı Devleti'nde toplum yapısını, sosyal siyaset açısından incelediğimizde sosyal adaletin, fırsat eşitliğinin, dengeli gelir ve servet dağılımının temini yönünden yine iki müessesenin önemli payı olduğunu görürüz. Bunlar da; zekât ve vakıf müesseseleridir (Doğan, 2006: 11).

Türk-İslam medeniyetinde kurulan vakıfları ve bunlarla ilgili belgeleri incelediğimizde;

- 1- Eğitim ve Öğretim hizmetleri,
- 2- Kültür hizmetleri,
- 3- Yapım, bakım ve restorasyon hizmetleri,
- 4- Dini hizmetler,
- 5- Sağlık hizmetleri,
- 6- Hayri ve sosyal yardım hizmetleri,
- 7- Güvenlik hizmetleri,
- 8- Ulaşım hizmetleri,
- 9- Temizlik hizmetleri,
- 10- Turizmi teşvik mahiyetindeki hizmetler,
- 11- Ekonomik hizmetler,
- 12- Şehircilik Hizmetleri, gibi birçok hizmetlerin vakıf yoluyla yapılmasının öngörüldüğünü görmekteyiz (Ateş, 1982: 55).

Yukarıda belirtmiş olduğumuz hizmetlerin yapılmasını sağlayan ve tarih boyunca toplumların yararına kurulan bu vakıfları aşağıdaki şekillerde sınıflandırmamız mümkün olabilmektedir.

2.1.1 Amaçlarına Göre Vakıflar

Amaçlarına göre vakıflar hayri vakıflar, aile vakıfları ve karma nitelikli vakıflar olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

2.1.1.1 Hayri Vakıflar

Kurucusuna (vâkıf) ve kurucusunun akrabalarına gelir getirmeyen ve sadece hayır amacıyla kurulan vakıflara denir. Bu vakıflarda esas amaç kurbet yani sevap ve ibadet anlamında bir fiil işlemektir. Ancak vakıftan yararlanacak olan fakirler arasında, vâkıfın fakir akrabaları da olabilir. Bu sadaka anlamını taşımaktadır (Uluç, 2008: 48). Cami ve mescit gibi ibadet yerleri, mektepler, medreseler, kütüphaneler, hastaneler, yetimhaneler, köprüler, yollar, kuyular, kabristanlar, misafirhaneler, bentler, zaviyeler, tekkeler, aşevleri, hamamlar ve kervansaraylar gibi kamusal yapıların tamamı hayır amaçlı olup, Türk hukuk tarihindeki vakıfların büyük bir bölümü hayrî vakıf niteliğindedir (Gülsoy vd., 2012: 27).

2.1.1.2 Aile Vakıfları

Kurucusu ile kurucusunun ailesine ve akrabalarına gelir getiren vakıflardır. Türk Medeni Kanunu'nun 372. maddesinde "Aile bireylerinin eğitim ve öğrenimleri, donanım ve desteklenmeleri ve bunlara benzer amaçların gerektirdiği harcamaların yapılması için kişiler hukuku ve miras hukuku hükümleri uyarınca aile vakfı kurulabilir" denilmektedir. Aile vakıflarının başlıca gayesi aile fertlerinin eğitim ve öğrenimleri, donatımı ve onların desteklenmeleridir. Ancak maddede aynı zamanda "bunlara benzer amaçlar" deyimini de kullandığı için, örneğin; aile fertlerinin yılda bir defa toplanıp eğlenmesi veya seyahat yapması, bir aile kütüphanesi veya aile mezarlığı kurulması, aile fertleri için bir yazlık ev tesisi vb. gibi amaçlarla da aile tesisi (vakfı) kurulabilir (Velidedeoğlu'ndan [1965] aktaran Uluç, 2008: 54).

2.1.1.3 Karma Nitelikli Vakıflar

Eğitim-öğretim başta olmak üzere toplumsal fayda sağlamak amacıyla kurulan kamu vakıfları, sınırlı aile fertleri ve akrabaları için kurulan aile vakıfları ve dini gayeli vakıfların yaptıkları işleri yapmak üzere kurulan vakıflara karma nitelikli vakıflar denir.

2.1.2 Vakıf Malların Kullanım Amacına Göre Sınıflandırılması

Vakıf malların kullanım amacına göre vakıflar hayrat ve akarlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

2.1.2.1 Hayrat (Müessesatı Hayriye)

Halkın ortak kullanımına veya bir kısım halkın kullanımına sunulan ve fayda sağlayan vakıflara hayrat vakıflar denir. Köprü, çeşme, hastane, cami, mescit ibadet yerleri bu vakıflara örnek olarak gösterilebilir.

- Hayrat vakıflar iki türdür:
 - a) Toplumun ve insanlığın faydalanmasına yarayanlardır.
 - b) Yalnız bir kısım halkın faydalanmasına yarayanlardır.

2.1.2.2 Akarlar (Müstegellatı Mevkufe)

Gelir kaynağı anlamına gelir. Vakfın gayesini devam ettirmek üzere gelir getirmek amacıyla vakfedilen gayrimenkullere denir. Akarların gelirleri hayratın ve vakıf işlerinin idaresi ile düzenlenmesine harcanır.

2.1.3 Vakıf Malların Cinslerine Göre Sınıflandırılması

Vakıf malların cinslerine göre vakıflar menkul mal vakıfları ve gayrimenkul mal vakıfları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

2.1.3.1 Menkul Mal Vakıfları

Bir yerden başka bir yere taşınabilen para, hayvanat, uruz, arpa, darı, buğday vb. nesnelere menkul olarak sayılabilir. Ancak en önemli menkul vakıflar para vakıflarıdır. Para vakfı ifadesi, bir vakıf işletim sistemi olarak algılanmalıdır ve vakfın sermaye tipini göstermektedir. Amaçları ve kurucuları açısından selatin vakıfları, avarız vakıfları, hırfet vakıfları gibi kurumlar, araç ve sermaye yönünden para vakfı özelliği gösterebilirler (Çiftçi, 2004: 80).

2.1.3.2 Gayrimenkul Mal Vakıfları

Başka bir yere taşınması mümkün olmayan bina, ev, bağ, bahçe, tarla, arsa vb. mülkleri içeren vakıflardır. Bu vakıflar bu mülkleri kendileri kullanabildikleri gibi, kendilerine gelir getirmesi kaydıyla çeşitli şekillerde kiraya verebilirler.

Gayrimenkul mal vakıflar da kendi arasında musakkafat ve gayrimusakkaf vakıflar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

2.1.3.2.1 Musakkafat (Damlı) Binalı Olanlar

Vakfa gelir sağlayan üstü kapalı olan yani damı veya çatısı bulunan bina, ev, dükkân gibi akarlardır. Bunlar vakıf tarafından kullanılacağı gibi kendisine gelir getirmesi amacıyla kiraya da verilebilir.

2.1.3.2.2 Gayrimusakkaf (Arsa, Tarla) Halinde Olanlar

Vakfa gelir sağlayan üstü kapalı olmayan arsa, tarla, bağ, bahçe benzeri akarlardır. Bunlar da vakıf tarafından işletilebilir veya icara verilmek suretiyle gelir elde edilir.

Tarla vakıfları da kendi arasında sahih vakıflar ve gayrisahih vakıflar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

2.1.3.2.2.1 Sahih Vakıflar

Allah'ın kullarının kullanımına sunulmak üzere, akar veya akar hükmünde olan bir mülkü temlik ve temellükten müebbeden alıkoyma işlemi vakfın tarifini oluşturur. Sahih vakıflar ise vakıf yapma yetkisine sahip bulunan bir kişinin kendisine ait malları veya mülklerini vakfetmesi yoluyla kurulurlar. Gerçek manasındaki vakıfda vakfedilen gayrimenkulün rakabesi (kuru mülkiyet hakkı) ve ondan doğan gelir ve yararlanma hakkı vakıf tüzel kişiliğine ait olur. Vakfeden, vakfedilen bu gayrimenkule sahip olmaktan her bakımdan ve daimi olarak mahrum olur (Berki, 1971: 3).

2.1.3.2.2.2 Gayrisahih Vakıflar

Bunlar padişahların veya onların izniyle başkalarının vakfetmiş oldukları arazii emiriyedir. Bunlara tahsis (irsad) denir. Bunlar rakabesi (kuru mülkiyet hakkı) beytülmale (hazineye) ait bir yerin menfaatinin yani gelirinin bir hayır cihetine vakfedilmesidir.

Tahsisler iki türlüdür:

- Tahsis sahih, sarfi beytülmale ait olan bir yere geliri sarfedilmek üzere kurulan arazi vakıflarıdır. Bu tahsisin iptali caiz görülmez.
- Tahsisi gayrisahih, sarfi beytülmale ait olmayan yerlere geliri sarfedilmek üzere kurulan arazi vakıflarıdır. Bu türlü vakıfların tadil veya iptali caiz görülmüştür.
- Gayrisahih tarla vakıfları da vakfin mevzuu bakımından üç türlüdür;
 - 1- Aşar ve rüsümatı bir hayır cihetine tahsis edilmiş olanlardır.
 - 2- Aşar ve rüsümatı ile birlikte tasarruf (kullanma) hakkı vakfedilmiş olanlardır.
 - 3- Yalnız tasarruf hakkı vakfedilmiş olanlardır.

2.1.4 Vakıf Malların Gelirleri Bakımından Sınıflandırılması

Malların gelirleri bakımından vakıflar; icare-i vahideli, icare-i vahidesi kadimeli, icareteynli, mukataalı ve gedikli vakıflar olmak üzere beşe ayrılmaktadır.

2.1.4.1 İcare-i Vahideli (Tek Kiralı) Akarlar

Mütevelli veya o makama kaim kimseler tarafından belirli ve kısa bir müddet ile kiraya verilen akarlardır. İcareteynli ve mukataalı vakıflar zarurete binaen ihdas edilmiş oldukları halde, icare-i vahideli vakıfda vakıf işler haldedir. Daha doğrusu vakıf idaresi vakıf arazi veya binaları bizzat işletmeye muktedirdir. Fakat mütevelli kira akdine istinad ederek vakfı bu suretle işletir ve kira bedeli vakfa gelir kaynağı olur (Berki, 1971: 7). Bu tür vakıflarda kira müddeti vakfiye şartlarına uyularak belirlenir. Genel olarak vakfiyelerde bu husus belirtilmemişse kaide olarak ev ve binalar için 1 yıl, çiftlik ve araziler için ise 3 yıl kira müddeti belirlenmekteydi. Kiracı kiralanan akarlar üzerinde bir zarara neden olmuş ise zararları ödemekle yükümlü olup, bu zararlar kendisinden tahsil edilmekteydi.

2.1.4.2 İcare-i Vahidesi Kadimeli (Eski Tek Kiralı Akarlar)

Vakıf mallarda kira müddeti bitince içinde kiracı olarak oturan kimseye aynı şartlar ve bedel ile kiralanması teklif edilir ve o da kabul ederek kiracı kalırdı. Bu suretle kiracılar uzun yıllar boyunca burada otururlar ve bu şekil kiracılık babadan oğula, oğuldan da oğula devam ederdi. Bu suretle icare-i vahidei kadimeli vakıf akarlar türemiştir. İcare-i Vahideli vakıfla bunun arasındaki tek fark birincisinde icare varise intikal etmez iken, bunda varise intikal etmektedir.

2.1.4.3 İcareteynli (Çift Kiralı) Akarlar

Vakfa ait arazi üzerinde ve harap durumda bulunan bina, tesis ve malzemelerin vakıf idaresi tarafından bu akarların atıl kalmaması ve harap haldeki yapıların tamir edilmesi ile vakfa gelir sağlamak amacıyla kira parasının iki şekilde alındığı akar türüdür. Birisi malın teslimi sırasında, adeta satış bedeli halinde alınır ki bu da bir defaya mahsustur. Buna icare-i muaccele yani peşin kira parası denilir. Diğeri de her yıl dönümünde kira karşılığı gibi alınır. Ve buna da icare-i müeccele (vakti gelince verilecek kira parası) denir.

2.1.4.4 Mukataalı (Toprak Kirası Alınan) Akarlar

Arsası başkasına ait olan üzerindeki bina, ağaçları vb. şeyleri mülk olan akarda mutasarrıf tarafından arsa vakfına verilmek üzere arsa için belirlenen senelik ücrete mukataa denir. Bu şekilde akid sırasında kesilmiş olan para kira karşılığı gibi her yıl dönümünde verilir. Bu tür akarlara da mukataalı akar denir. Mukataa ile icarın yapılabilmesi için ortada bir zaruret halinin mevcudiyeti lazımdı (Köprülü, 1951b: 711). Bu da vakfın tamamen harap olması, harap vakfi imar edebilecek paranın bulunamaması, gelirin olmayışı, borç paranın bulunamaması ve harap menkulün bir daha imar edilemeyeceğinin anlaşılması üzerine mukataa sistemi uygulanırdı.

2.1.4.5 Gedikli Vakıflar

Lonca Teşkilatı tarafından her sanat ve mesleğin usta ve kalfa sayısı her kent için belirlenmişti. Bir yerde bir ustalık açılırsa, ancak yerine bir kalfa usta olur ve onun yerine de bir çırak kalfa olabilirdi. Bir kimsenin sanat veya ticaret kolunda çalışabilmesi için belli bir

dükkânda ve o dükkâna konulmuş bulunan aletlerle o sanatı icra etmesi gerekiyordu. Ustanın çalışamayacak duruma gelmesi veya ölmesi durumunda onun yerine onun dükkânında ve onun aletleriyle aynı işi yapma yetkisine sahip kişiye gedik denir (Uluç, 2008: 129).

Vakıf mütevellisinin izniyle ve ödenen kira doğrultusunda bir sanatı veya işi icra etmek için akar derununda bulunan ve kullanılan alet ve edavatın gediklere verilmesi işleminin yapıldığı vakıflar ise gedikli vakıflardır.

2.1.5 Vakıfların İntifa Şekilleri Bakımından Sınıflandırılması

İntifa şekilleri bakımından vakıflar ikiye ayrılmaktadır.

2.1.5.1 Aynı ile İntifa Meşrut Olanlar

Süknası meşrut vakıflar ile aynıdırlar.

2.1.5.2 Gelirden İntifa Meşrut Olanlar

Gelirden intifa şekilleri şu suretle olur:

- a- İntifai tevliyet ile meşrut olanlar.
- b- Tevliyeti bir makama şart edilmiş olanlar.
- c- İntifai vakfedenin ferilerine (çocuklarına, torunlarına) şart edilmiş olanlar.
- d- İntifai bunlardan başkalarına, hasbi olarak şart edilmiş olanlar.
- e- Avarız vakıfları (bunlar bir köyün, bir mahallenin sokaklarının onarılmak gibi genel ihtiyaçlarına veya o köy veya mahalle halkından birisini hastalık, sefalet, yangın gibi felakete uğramaları veya ihtiyaçları halinde yardım edilmek üzere yapılmış olan vakıflardır.
- f- Para vakıfları ki bunların nemaları bir hayır cihetine vakıf ve tahsis edilmiştir (Ağar, 1950: 17).

2.1.6 Vakıfların İdareleri Bakımından Sınıflandırılması

İdareleri bakımından vakıflar; mazbut vakıflar, mülhak vakıflar, idaresi mazbut vakıflar, müstesna vakıflar, cemaat vakıfları, esnaf vakıfları ve yeni vakıflar olmak üzere yediye ayrılmaktadır.

2.1.6.1 Mazbut Vakıflar

Padişahların ve ailelerinin kurmuş oldukları vakıflar, mülhak vakıflardan yönetimi sadrazam ve şeyhülislam gibi devletin üst erkanına bırakılan vakıflar, vakfedenlerin soylarından kimsenin kalmadığı vakıflar ile varolan mütevellileri vefat edip yerine yeni müteveli atanmayan vakıfların devlet eliyle yönetilmesine mazbut vakıf denir. Mazbut vakıflar doğrudan Osmanlı Padişahları tarafından kurulan ve padişah veya onun adına bir memur tarafından idare edilen selatin vakıfları, mütevellisi vakfedenin çocuklarına ve torunlarına bırakılmış ancak sonradan yeni aile bireylerinin olmayışı sebebiyle mütevellisi kalmayan vakıflar ve vakfiyeleri gereğince belli bir maaş karşılığında mütevellilerinin tayin edilip, vakfın idari işlerine karıştırılmamaları sebebiyle Evkaf Nezareti tarafından idaresi zaptedilen vakıflar olmak üzere üç çeşittir.

2.1.6.2 Mülhak Vakıflar

Türk Medeni Kanunu'ndan önce kurulmuş ve vakfiyelerinde yönetimleri kurucularının soyundan gelenlere bırakılmış vakıflara denir. Bu vakıflar mütevellileri tarafından müstakil olarak yönetilmelerine rağmen, Evkaf Nezareti (Vakıflar Genel Müdürlüğü) tarafından kontrol edilirler. Mazbut vakıflar direkt olarak Evkaf Nezareti (Vakıflar Genel Müdürlüğü) tarafından yönetilirler. Ancak Mülhak vakıflar kendince seçilmiş yöneticiler tarafından yönetilirler. Evkaf Nezareti bu vakıfları denetler ve herhangi bir olumsuz durumda müdahale yetkisini kullanabilir. Osmanlı Devleti döneminde kurulan vakıflarda, mütevelliden başka bir de vakıf nazırı belirlenebilmekte, bu nazır mütevelliyi dışarıdan değil içeriden denetlemekteydi. Bu sebeple vakfın yapısı içerisinde olup mütevellinin almış olduğu kararlara da ortak olabilmekteydi. Vakfiyelerinde böyle bir makamı kuran vakıflar, bu nezaret görevini Darü'ssade Ağaları, Şeyhülislam vb. makamdaki devlet adamlarına verirlerdi. Bu sebeple nazır tarafından denetlenen vakıflara "Mülhak Vakıflar" denmiştir. Bu vakıflar özel durumlarını, kökenlerini ve

şahsiyetlerini muhafaza ettikleri için ve mütevellileri tarafından idare edildikleri için mazbut vakıflardan farklılık gösterirler.

2.1.6.3 İdaresi Mazbut Vakıflar

Mazbut vakıfların bir nev'idir. Tevliyetleri meşrutünlemleri uhdesinde bırakılarak mütevellilerine maaş tahsis edilmek suretiyle vakıf işlerine müdahaleleri men edilip doğrudan doğruya Vakıflar İdaresi tarafından idare olunan vakıflardır. Örneğin; Köprülü ve Cağalzâdeler ve Şehid Mehmed Paşa Vakıfları gibi (VGM, t.y.). Günümüzde çıkan Vakıflar Kanunu ile idaresi mazbut vakıflar, mazbut vakıflar kapsamına alınmıştır.

2.1.6.4 Müstesna Vakıflar

Evkaf nezareti gözetiminde olmayıp, mütevellileri tarafından yönetilen vakıflara müstesna vakıf denir. Osmanlı Devleti'nde Evkaf Nezareti bu vakıflar üzerinde kamu yararına dayanarak, genel hükümler çerçevesinde kadılar tarafından denetim yapmaktaydı. Müstesna Vakıfların ortaya çıkış sebebi; vakıf arazileri ile miri arazilerin birbirinden rahatlıkla ayırt edilemeyişi vergilendirmede güçlükler yaşanmasına sebep oluyordu. Tanzimat Fermanı ile bu karışıklığa son vermek üzere bütün vakıf arazileri maliyece zaptedilmiş ve Evkaf Nezareti'ne muayyen bedelinin ödenmesi kararlaştırılmıştı. Ancak bu durum karşısında vakıf mütevellileri ve geçimlerini vakıf gelirlerinden sağlayan kesimlerde memnuniyetsizlik yarattığından 4 adet Eizze Vakfı ile 4 adet Guzzât Vakfı istisna tutulmuştur (Gülsoy vd., 2012: 41). Eizze Vakıflar (Tasavvuf büyüklerine ait vakıflar) Bağdat ve Musul'da bulunan Abdülkadir Geylani Vakfı, Ankara-Konya civarında bulunan Hacı Bayram-ı Veli Vakfı, Ankara ve Kırşehir'de bulunan Hacı Bektaş-ı Veli Vakfı ile Konya'da bulunan Mevlana Celaleddin-i Rumi Vakfı'ndan oluşmaktadır. Guzzât Vakıfları (Gazi Vakıfları) ise Selanik'te bulunan Gazi Evronos Vakfı, Edirne'de bulunan Gazi Ali Bey Vakfı ve Filibe'de bulunan Gazi Mihal Bey Vakfı ile Gazi Süleyman Bey Vakfı'ndan oluşmaktadır.

Günümüzde çıkan Vakıflar Kanunu ile müstesna vakıflar kaldırılmıştır.

2.1.6.5 Cemaat Vakıfları

Osmanlı döneminde gayrimüslim olan (Hristiyan ve Musevi) vatandaşların kurmuş oldukları vakıflardır. İslam Hukuku'na göre gayrimüslimlerde vakıf kurma yetkisine haizdiler. Gayrimüslimler özellikle 19. yüzyıldan itibaren kendi gelenek ve göreneklerine uygun şekilde ve kendi cemaatlerinin manevi şahsiyetlerine bağışlanmak suretiyle mahkemeye başvurarak vakıf kurmayı tercih etmiş, tescil işlemini de bu şekilde yapmışlardır. Bu belirtilen dini şahsiyetler Hz. İsa, Hz. Meryem, Oniki havari vb. şahsiyetler olup, tescil işlemi ise İsa'nın oğlu, Meryem'in kızı gibi tanımlamalar ile yapılmıştır. Ya da "namı müstear" terimi kullanılarak kilisenin papazına, cemaatin kanaat önderlerine veya güvenilir kişilere bağışlanmak suretiyle de yapılabiliyordu. Cemaat vakıflarını diğer vakıflardan ayıran en büyük özellik budur.

2.1.6.6 Esnaf Vakıfları

Belirli meslek gruplarına hitap eden ve bu meslek gruplarına mensup esnaflar tarafından yardım amaçlı olarak kurulan vakıflardır. Her vakıf kendine has tüzel kişiliğe sahiptir. Esnaflar tarafından seçilen mütevellice yönetilirler. Mülhak vakıflar içerisinde olmalarına rağmen toplumun geneline değil de belirli bir zümreye hitap ettikleri için gelişim gösterememişlerdir.

2.1.6.7 Yeni Vakıflar

Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi ile 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre kurulan vakıflardır (5737 sayılı Vakıflar Kanunu, 2008: Md.-3). Kurulabilmeleri için gerekli olan en az mal varlığı tutarı Meclis tarafından her sene belirlenen ve vakıf senetlerinde belirtmiş oldukları amaç ve hedefler doğrultusunda Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne her yıl beyanda bulunan, yurtiçi ve yurtdışında şube açabilen vakıflardır.

2.1.7 İslam Hukuku Açısından Vakıf

İslam hukukunda vakfın mahiyeti hakkında çeşitli görüşler mevcuttur. Bunları vakıf tasarrufunun lüzum ifade edip-etmemesi noktasına istinat eden görüşler olarak ikiye ayırabiliriz.

2.1.7.1 Vakıf Tasarrufunun, Vakıf Hakkında Lüzum İfade Ettiğini Kabul Eden Doktrinler

2.1.7.1.1 İmameyn Arasında

İmameyn deyince İmam-ı Muhammed ile İmam-ı Ebu Yusuf kast olunmaktadır. Her iki hukukçu da vakıf tasarrufunun vakıf hakkında lüzum ifade ettiği hususunda hemfikir bulunmakta, yalnız hukuki bakımdan bu tasarrufun tavsifi cihetinde ayrılmaktadırlar.

İmam-ı Muhammed'e göre, vakıf tasarrufu teberrüi mahiyetinde olduğundan, vâkıfın mücerred icab-ı ile tamam olmamaktadır. Vakfın lüzum ifade edebilmesi için ayrıca kabız (teslim) hadisesinin mevcudiyetinin inzımanı icap etmektedir.

İmam-ı Ebu Yusuf'a göre ise; vakıf tasarrufu akd-i itake benzemekte ve vakıf icabı ile mülzem bulunmaktadır. Başka bir tabir ile, vakfın bu husustaki icabı ile vakfa konu olan mallar mihaniki bir şekilde onun mülkünden çıkmakta ve müstakil bir şahsiyet iktisap etmektedir (Köprülü, 1951a: 513).

2.1.7.1.2 Hanefi Fıkhı Dışında Kalan Hukukçuların Bu Husustaki Nokta-i Nazarları

Hanefi fıkhı dışında İmam-ı Malik, İmam-ı Şafii ve İmam-ı Ahmed konuyla ilgili yorumlarına gözetmemiz konuyu daha doğru bir şekilde yorumlamamızı sağlayacaktır.

2.1.7.1.2.1 İmam-ı Malik'in Mütalaası

Vakıf mülkünü vakf etmekle onu silki mülkiyetinden çıkarmış olmamaktadır. Durum böyle olmakla beraber, vakıf tasarrufu onun bu mallar üzerindeki salahiyetlerini tahdit etmektedir.

2.1.7.1.2.2 İmam-ı Şafii ve İmam-ı Ahmed'e Göre

Vakıf tasarrufu, vâkıfı ilzam etmekle kalmaz, bu mallar onun silki mülkünden çıkmakta ve müstakil bir hüviyet iktisap etmektedirler (Köprülü, 1951a: 515).

2.1.7.2 Vakıf Tasarrufunun, Vakıf Hakkında Lüzum İfade Etmediğini Kabul Eden Doktrinler

Hanefi imamlarının en meşhurlarından olan İmam-ı Azam'a göre; Vâkıf vakf ettiği aynı, mütevelliyeye teslim ederek akidde tespit olunan şartlar dâhilinde onu istihmal ettirmeğe başlamış olsa bile; yapmış olduğu muamele iare mahiyetinde olduğundan, ondan rücu ederek verdiği şey'i her zaman istirdat edebilir. Hatta onun vefatı halinde bile, mirasçıları bu kabil malları geri alabilmektedirler. Yalnız vakıf tasarrufu, hâkimin kararı veyahut vâkıf tarafından ölümüne muzaf olmak şartıyla yapılmış ise lüzum ifade edebilmekte idi (Köprülü, 1951a: 516).

2.1.8 Osmanlı Hukukunda Vakfın Unsurları

Osmanlı Devleti hukukuna göre kurulan bir vakfın kuruluşunun geçerli olabilmesi için dört unsurun yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu dört unsur; vâkıf (vakfeden kişi), mevkûf (vakfedilen mal), sigâ (vakfedenin irade beyanı) ve mevkûfün aleyh (vakıftan yararlanan kimseler)dir.

2.1.8.1 Vakfeden (Vâkıf)

Tam edim ehliyetine sahip akıl, baliğ ve hür olarak vakfi kuran kimseye vakfeden kişi veya vâkıf denir. Her vakıfta mutlaka bir vakfeden bulunması gerekir (Eren, 1987: 198). Vakfeden kişi, vakfettiği şeyi ebedi olarak vakfetmelidir. Bir kişi bir mülkü vakfetmek için belirlemiş, ancak vakfetmeden önce vazgeçerse veya ölürse vakıf gerçekleşmez. İnsan bir mülkü vakfederse, vakfettiği mülk üzerindeki hakkı sona erer. O mülkü kendisi adına satamaz, bağışlayamaz ve miras bırakamaz. Mirasçılarının da bu mülk üzerinde miras hakkı yoktur. Vakfeden hukuka aykırı olmamak şartıyla vakıf senedine istediği her türlü şartı koyabilir.

2.1.8.2 Vakfedilen Mal (Mevkûf)

Bir vakfın oluşabilmesi için vakfeden tarafından belirli şartlar doğrultusunda bir mal veya paranın hayır amaçlı olarak tahsis edilmesi gerekmektedir. Vakfedilen mallar ile ilgili olarak karışıklıkların ortaya çıkmaması için vakfedilen malların kesin şekilde belirlenmesi, sınırının, miktarının ve şartlarının ortaya konması gerekmektedir. Osmanlı Hukukunda bu

konuyla ilgili olarak ortaya çıkan belirlilik ilkesi, hangi malın vakfedilmiş olduğunu tayinine yarardı. Bir kimsenin mallarını belli etmeden vakfetmesi, vakıfta tereddüt doğuracağı için geçerli değildi (Eren, 1987: 198).

2.1.8.3 İrade Beyanı (Sîga)

Vakfin kuruluşuna açıkça yahut örfen delâlet eden ve hukuken muteber sayılan şey irade beyanıdır. Vakıf, habs ve tesbîl kelimeleri bütün fakihlerce sarîh irade beyanı, sadaka gibi hem vakıf hem de başka mânaların kastedilmesi muhtemel sözler ise kinayeli irade beyanı sayılır. Farklı mezheplere göre hangi lafızların sarîh, hangilerinin kinayeli grupta yer aldığı hususunda fıkıh doktrininde ayrıntılı açıklamalar bulunur (Günay, 2012: 476). Vakfin kuruluşunda kişinin irade beyanını istemeyerek, zorla veya hatalı olarak yapmaması gerekir. Bu şekilde kurulan vakıf hukuki açıdan iptal edilebilir. Türk hukukunda İmam-ı Ebu Yusuf'un “vakfin ebedi olması açıkça belirtilebilir veya irade beyanının süreye bağlanmamasıyla sonsuzluk kazanacağı” görüşü esas alınır.

2.1.8.4 Vakıftan Yararlananlar (Mevkûfun Aleyh)

Vakfin tarifinde zikredilen "menfaatlerin Allah'ın kullarına ait olacağına" dair kayıt zikredilmişti. İşte hangi menfaatleri vâkıf tarafından kendilerine, daha geniş bir ifadeyle hangi cihete şart ve tahsis edilmiş ise biz o cihete mevkufunaleyh, meşûnunleh veya masraf-ı vakıf diyoruz. Daha umumi bir tabirle cihet adını veriyoruz (Akgündüz, 2013: 237). Osmanlı hukukunda okul, cami, yol, çeşme gibi kamu yararına kurulan hayır kurumu niteliğindeki vakıflardan toplumun tümü, herkes yararlanırdı. Buna karşılık aşhane, düşkünler ve yetim yurdu ya da yoksullar için yaptırılan hastahane gibi vakıflardan sadece fakir ve düşkünler istifade ederdi (Eren, 1987: 199).

2.1.9 Vakfın Kuruluş Senedi: Vakfiye

Devellioğlu (2013: 1322) “Vakfiye bir vakfın şartlarını bildiren resmi senet anlamına gelir” demektedir. Diğer bir deyişle vakfiye (vakıfname) bir vakfın kurucusu (vâkıf) tarafından vakfettiği malın hangi hayır işlerinde nasıl kullanılacağını, ne şekilde idare edileceğini gösteren senet anlamına gelmektedir. İlk vakfiye örneklerinde vakfetme işlemi sözlü olarak yapılıyordu.

Daha sonra bazı aksaklıklar yüzünden vakıf şartlarının yazılarak belirlenmesine ihtiyaç duyulmuş, bu durum vakfiyelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Böylece vakfiyeler tesis edilen vakfin nasıl idare edileceği, nerelere ne gibi harcamalar yapılacağı, kaç kişinin çalışacağı, bunlara ne kadar maaş ödeneceği, harcamaların hangi gelirlerle karşılanacağı, vakıftan kimlerin ne şekilde faydalanacağı gibi hususların vâkıf tarafından ayrıntılı biçimde belirlendiği belgeler haline gelmiştir (Özgüdenli, 2012: 466). Bu belgelerde gösterilen hayır şart ve hizmetlerinin yerine getirilebilmesi için hemen her vakfin kendisine gelir sağlayan akarlarının ve daha doğrusu mallarının bulunması şarttır (Ateş, 1982: 56).

2.2 İşletme ile İlgili Temel Kavramlar

İşletme kavramı müteşebbislerin kâr amacı ile insanların ihtiyaçlarını doğrudan veya dolaylı olarak karşılamak için kurdukları ve iktisadi faaliyette buldukları iktisadi birime denir. İşletme dar anlamda ise; teknik bir kuruluş, üretim araçlarının, belirli bir mal veya hizmeti ortaya koymak için planlı bir biçimde organize edildiği teknik birimdir. Diğer bir deyişle işletme; kişi veya kurumların ihtiyaçlarını karşılamak üzere, üretim faktörlerini bir araya getirerek mal veya hizmet üreten/pazarlayan, sonunda maddi veya manevi bir kâr elde etmeyi amaçlayan iktisadi, teknik, sosyal ve hukuki birimdir (Dinçer ve Fidan, 2009: 3).

Ticari İşletmenin Amaçları;

- 1- Kâr elde etme ve gelir sağlama amacı
- 2- Süreklilik
- 3- Hedeflenen gelirin Esnaf İşletmesi için belirlenen geliri aşması.
- 4- Bağımsızlık

İşletmeleri çeşitli şekillerde sınıflandırmamız mümkündür. İşletmelerin büyüklüğü baz alınarak yapılacak bir ayrıma göre işletmeleri; büyük, orta ve küçük ölçekli işletmeler, iş kolu esasına göre; endüstri, ticaret ve hizmet işletmeleri, üretilen malların niteliğine göre; tüketim malı üreten, endüstri malı üreten işletmeler, işletmenin sahipliğine göre işletmeler özel sektör ve kamu sektörü işletmeleri hukuki yapısına göre ise tek kişi işletmesi, adi ortaklık, kişi şirketleri, sermaye şirketleri ve kooperatif işletmeleri olarak sınıflandırmak mümkündür (Kayıhan ve Yasan, 2013: 45).

Küçük orta ve büyük ölçekli işletmeler her ülkede farklı şekilde ayrıştırılırken; ana kriterler olarak işyerinde çalıştırılan kişi sayısı, üretim sürecindeki hızı, kuruluş sermayesi ve işletmenin faaliyet gösterdiği piyasadaki pazar payı ve dağıtım ağı baz alınabilir.

2.2.1 İşletmelerin Sınıflandırılması

İşletmeler; sahiplik yönünden işletmeler, faaliyet alanına göre işletmeler, yasal durumlarına göre işletmeler ve işletmelerarası antlaşmalara göre işletmeler olmak üzere dörde ayrılmaktadır.

2.2.1.1 Sahiplik Yönünden İşletmeler

İşletmeler sahiplik yönünden; özel işletmeler, kamu işletmeleri ve karma işletmeler olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

2.2.1.1.1 Özel İşletmeler

Sermayesinin tamamının özel, gerçek ve tüzel kişiye ait olduğu işletmelerdir. Tek sahipli özel işletmelerde işletmeyi yöneten kişi işletmenin sahibidir. Üretim süreçleri tek bir kişinin verdiği kararlara bağlıdır. İşletme faaliyetlerine ilişkin kararlar işletme sahibi tarafından alınıp, uygulanıp ve denetlenir. İşletmenin her türlü kârını ve riskini işletme sahibi yüklenir. Tek sahipli işletme sahibinden ayrı tutulamaz.

Çok sahipli özel işletmelerde ise yönetim genelde uzman kişilere bırakılarak, herkes koymuş olduğu sermaye kadar sorumludur. Sermaye şirketlerinde ortakların değişmesi kolay olup, bu şirketler daha uzun ömürlü olabilmektedir.

2.2.1.1.2 Kamu İşletmeleri

Belirli bir toplumsal fayda nedeniyle sınırlı kâr elde etmek, fiyat dengesini sağlamak, tekeli önlemek, özel sektörün sayıca az olduğu sektörlerde işleyişi sağlamak amacıyla vb. sebeplerle kurulan ve sermayesinin tamamının devlete ait olduğu işletmelerdir. Bu işletmeler bireysel kâr yerine toplumsal faydayı ön planda tutarlar. Bu işletmelere kamu iktisadi teşebbüslerinden Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları (TCDD), Türkiye Çay İşletmeleri

Genel Müdürlüğü (ÇAYKUR), Türkiye Elektromekanik Sanayi Genel Müdürlüğü (TEMSAN), Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM), Makine Kimya Endüstrisi Kurumu (MKEK) örnek olarak verilebilir.

2.2.1.1.3 Karma İşletmeler

Sermayesinin bir kısmının özel, gerçek ve tüzel kişilere, bir kısmının da devlete ait olduğu işletmelerdir. Bu tür işletmelerde sermayenin büyük kısmı kime ait ise alınan kararların niteliği de o yönde olmaktadır. Karma işletmeye Türkiye İş Bankası örnek olarak verilebilir.

2.2.1.2 Faaliyet Alanına Göre İşletmeler

İşletmeler faaliyet alanına göre; ticaret işletmeleri, hizmet işletmeleri ve endüstri işletmeleri olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

2.2.1.2.1 Ticaret İşletmeleri

Kendi adına ve hesabına satın aldıkları malları, temizleme, ayırma, tartma, ölçme, paketleme gibi işlemlerin dışında özelliklerini değiştirmeden satan işletmelerdir. İşletmeler arası veya direkt olarak tüketiciye ulaşan işletmelerdir. Toptan olarak veya perakende olarak ticari işlemlerini gerçekleştirirler.

2.2.1.2.2 Hizmet İşletmeleri

Konaklama, eğitim, finansal piyasa, eğlence, sağlık gibi alanlara hizmet üretmek ve satmak amacıyla faaliyet gösteren, Ulaşım hizmetleri, Pazarlama hizmetleri, Medya iş hizmetleri, sağlık hizmetleri, eğlence hizmetleri, emlak, kısa süreli barınma hizmetleri, kişisel hizmetler v.b. hizmetler alanlarında hizmet sunan işletmelerdir.

2.2.1.2.3 Endüstri İşletmeleri

Hammadde ve gereçleri kurmuş olduğu tesislerde kimyasal ve mekanik değişikliklere uğratarak, ihtiyaçların karşılanmasına yarayan yeni hammadde ve yeni gereç ile mamul, yarı

mamul üreten ve satan işletmelerdir. Endüstri işletmeleri de kâr etmek, büyümek ve varlığını idame ettirmek hedefiyle alanında ürettiği ürünleri daha kaliteli üretmek ve daha iyi hizmet vermek, çalışanlarını memnun etmek gayesiyle işletilirler.

2.2.1.3 Yasal Durumlarına Göre İşletmeler

İşletmeler yasal durumlarına göre; tek kişi işletmeleri, şirketler ve kooperatifler olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

2.2.1.3.1 Tek Kişi İşletmeleri

Tek bir bireyin sahip olduğu en ilkel ve en çok rastlanan işletme tipidir. Bu işletmelerde işletmeyi yöneten kişi işletmenin sahibidir. İşletmenin her türlü kâr etmesi veya zarar etmesinde sorumluluk işletme sahibine aittir. İşletme tüzel kişiliğe sahip değildir. Düşük sermaye ile kurulabilen işletmelerdir. Kuruluşları kolay olup, yönetimde kararlar kolaylıkla alınır, işletme içindeki sorunlar çözüme kolay kavuşur, problemler işletme içinde kalır ve bu işletmeler genellikle sahibine saygınlık sağlar.

2.2.1.3.2 Şirketler

İki veya daha fazla şahsın veya tüzel kişilik kazanmış işletmelerin ticari bir amaç doğrultusunda sermaye veya emek birlikteliği sağlayarak kurmuş oldukları ticari işletmelerdir. Şirketlerin yapıları; kuruluş biçimlerine ve bütün ülkelerdeki yasal düzenlemelere göre değişim gösterir. Bizim ülkemizdeki yasalara göre şirketler; kişi (şahıs) şirketleri ve sermaye şirketleri olmak üzere ikiye ayrılır. Şahıs şirketleri; adi şirket, kolektif şirket ve komandit şirketten oluşur. Sermaye şirketleri ise; sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket, limited şirket ve anonim şirketten oluşur.

2.2.1.3.3 Kooperatifler

Tüzel kişiliğe haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve kamu tüzel kişileri ile özel idareler, belediyeler, köyler, cemiyetler

ve dernekler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli teşekküllere kooperatif denir (1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 2004: Md.-1).

2.2.1.4 İşletmelerarası Antlaşmalara Göre İşletmeler

İşletmeler, işletmelerarası antlaşmalara göre; centilmenlik antlaşmaları, konsorsiyumlar, karteller, holdingler, tam birleşme ve tröst olmak üzere altıya ayrılmaktadır.

2.2.1.4.1 Centilmenlik Antlaşmaları

Yapı olarak benzeşen işletmelerin belli bir amaç doğrultusunda yapmış oldukları yazılı veya sözlü anlaşmalardır.

2.2.1.4.2 Konsorsiyumlar

Belirli bir projeyi gerçekleştirmek için birden fazla işletmenin ortak bir yönetim altında toplandığı geçici işbirliğidir.

2.2.1.4.3 Karteller

İki ya da daha fazla işletmenin kendi menfaatlerini en üst düzeyde tutarak tüketiciyi mağdur ettikleri resmi olmayan işbirliğidir.

2.2.1.4.4 Holdingler

Başka şirketlerin sermayelerine sermaye katarak, ortak olmak ve eklemiş oldukları sermayeleri üzerinde artış sağlama amacı taşıyan büyük işletmelerdir.

2.2.1.4.5 Tam Birleşme

İki ya da daha fazla işletmenin tek işletmenin çatısı altında toplanmasıdır.

2.2.1.4.6 Tröst (Tekelcilik)

Hem hukuki ve hem de ekonomik açıdan işletmelerin özelliklerini kaybederek, yeni bir yönetim ve hukuki yapıya kavuşmalarıdır (Lavkan, 1979: 43).

2.2.2 İşletmelerde Kuruluş Yerini Etkileyen Faktörler

Kuruluş yerini etkileyen faktörler; işgücü, hammadde ve yardımcı madde, ulaşım, pazar, enerji ile coğrafya ve iklim olmak üzere altıya ayrılmaktadır.

2.2.2.1 İşgücü

İşletmelerde kuruluş yerini etkileyen faktörlerin başında iş gücü gelir. İşletmeler faaliyetlerini gerçekleştirirken sürekli olarak insan gücüne ihtiyaç duyarlar. Bu sebeple işletmelerde kuruluş yeri seçimi sırasında şehir merkezine yakınlık, işgücüne kolay erişimi sağlamaktadır.

2.2.2.2 Hammadde ve Yardımcı Madde

Hammadde ve yardımcı maddeye yakınlık ve tedarik edebilme olanağının yüksek olması gereklidir. Hammadde nitelik olarak işletmenin standartlarına uygun olmalı, temininde süreklilik olmalı, fiyatı piyasa fiyatına göre uygun olmalı ve ulaştırma olanakları kolay olmalıdır.

2.2.2.3 Ulaşım

Ulaşımı iki yönlü olarak ele almak gerekmektedir. Birincisi işgücünü oluşturan bireylerin işletmeye ulaşımalarının hızlı ve rahat bir şekilde sağlanmasıdır. İkincisi üretim için gerekli ürünlerin ve hammaddelerin tedarik edilerek işletmeye ulaştırılması ve üretilen ürünlerin en kısa sürede tüketim için piyasaya sürülmesidir.

2.2.2.4 Pazar

Bütün üretim faaliyetleri, talebi içeren pazardaki gereksinimi karşılamak için yapılır. Üretilen mal ve hizmetlerin tüketici ile buluştuğu son nokta olan pazarlara, işletmelerin

ulaşımının zor olması ve ürün ulaştırma ücretlerinin büyük yük getirmesi sebebiyle işletmenin kurulduğu yerin pazara yakın olması önem arz eder.

2.2.2.5 Enerji-Yakıt

İşletmeler ihtiyaçları olan su, kömür, doğalgaz ve elektrik enerjisini rahat ve bol şekilde elde edebilecekleri yerleri kuruluş aşamasında tercih ederler. Suya ihtiyaçı olan işletmeler dere, göl veya nehir kenarlarında, kömür enerjisini daha çok kullanan işletmeler ise kömür madenleri yakınlarında kurulduklarında bu enerjilere daha rahat ulaşırlar.

2.2.2.6 Coğrafya ve İklim

İşletmenin kurulduğu coğrafi bölgenin engebeli veya engebesiz olması ulaşımı, pazarı, işgücünü doğrudan etkilerken, iklim ise özellikle ulaşım üzerinde etkili olur. Ayrıca iklimin yakıt üzerinde olumlu veya olumsuz şekilde etkisi de görölmektedir.

2.2.3 İşletmelerde Finansman

Bir işletmeye faaliyetlerini gerçekleştirebilmesi, geliştirebilmesi ve varlığını devam ettirebilmesi için gereken para ve krediyi sağlama işlemine finansman denir. Her işletmenin kendine göre bir finansman politikası mevcut olup, dönemseller olarak değişik finansman politikaları da uygulayabilir. Ancak bu finansman politikalarını uygularken üç temel ilkeye özellikle önem verilmesi gerekmektedir; yeterli finansman, zamanında finansman ve ucuz maliyetli finansman (İşcan, t.y.: 143) Finansman; kaynağına göre finansman ve sürelerine göre finansman olarak ikiye ayrılır.

2.2.3.1 Kaynağına Göre Finansman

Finansmanı kaynağına göre; özkaynaklardan finansman, otofinansman ve borçlanma yoluyla finansman olarak üçe ayırabiliriz.

2.2.3.1.1 Özkaynaklardan Finansman

İşletmenin kuruluş sırasında ve devamında ortaklarından veya sahiplerinden fon tahsis edilerek finanse edilmesidir.

2.2.3.1.2 Otofinsman

İşletmenin yapmış olduğu faaliyetler neticesinde elde etmiş olduğu sermayedir.

2.2.3.1.3 Borçlanma Yoluyla Finansman

İşletmelerin sermayelerinin yetmediği durumlarda kısa, orta ve uzun vadeli olarak temin ettikleri kaynak biçimidir.

2.2.3.2 Sürelerine Göre Finansman

Sürelerine göre finansmanı kısa süreli finansman ve uzun süreli finansman olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

2.2.3.2.1 Kısa Süreli Finansman

İşletmenin bir yıl içinde geri ödemesi gereken borçlardır.

2.2.3.2.2 Uzun Süreli Finansman

İşletmenin bir yıldan daha fazla sürede geri ödemesi gereken borçlardır.

2.2.4 İşletmelerde Gelir ve Gider

2.2.4.1 Gelir

Bir işletmenin yapmış olduğu faaliyetler doğrultusunda varlıklarında artış meydana gelmesine gelir denir. Satış kârları, kira gelirleri, araç, makine ve teçhizat kira gelirleri, temettü faizleri, menkul kıymet satış kârları vb. gelir kalemlerine örnektir.

2.2.4.2 Gider

İşletme faaliyetinin yerine getirilmesi ve hasılat elde etmek için yapılan varlık tüketimine gider denir. Giderleri dört başlık altında sınıflandırmamız mümkün olabilmektedir.

2.2.4.2.1 Giderlerin İşletme Fonksiyonlarına Göre Sınıflandırılması

1. Satın Alma (Tedarik) Giderleri
2. Üretim Giderleri
3. Araştırma-Geliştirme Giderleri
4. Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri
5. Genel Yönetim Giderleri
6. Finansman Giderleri

2.2.4.2.2 Giderlerin Ürünlere Yüklenmesine Göre Sınıflandırılması

1. Direkt Giderler (Dolaysız Giderler)
2. Endirekt Giderler (Dolaylı Giderler)

2.2.4.2.3 Giderlerin Üretim (Etkinlik) Hacmi ile İlişkisine Göre Sınıflandırılması

1. Sabit Giderler
2. Değişken Giderler
3. Karma Giderler

2.2.4.2.4 Giderlerin Çeşitlerine Göre Sınıflandırılması

1. İlk Madde ve Malzeme Giderleri
2. İşçi Ücretleri ve Giderleri
3. Memur Ücret ve Giderleri
4. Dışarıdan Sağlanan Fayda ve Hizmetler
5. Çeşitli Giderler
6. Vergi, Resim ve Harçlar
7. Amortisman ve Tüketme Payları
8. Finansman Giderleri

2.2.5 İşletme Yönetimi ve İşletmelerde İnsan Kaynakları (Personel) Yönetimi

2.2.5.1 İşletme Yönetimi

Ortak amaçların etkili ve verimli bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için, işbirliği yapmış insan grubunun faaliyetlerinin planlanması, örgütlenmesi, yönlendirilmesi, koordinasyonu ve kontrol edilmesiyle ilgili tüm çabalar genel olarak yönetimi oluşturur (Dinçer ve Fidan, 2009: 153). Ekonomik yaşamın gelişmesi ve daha çapraşık hale gelmesi ile işletmelerin büyümesi sonucu işletme yönetiminde “profesyonellik” ön plana geçmiş, işletmenin sahibi olanlarla işletmeyi fiilen yönetenler birbirinden ayrılmaya başlamıştır (Koçel, 2011: 459). Genellikle çok ortaklı şirketlerde bu yönetim modeli benimsenmekte ve yöneticiler herkese karşı işletmenin sorumluluğunu üstlenmiş olurlar. İşletme yönetiminin sağlıklı işleyebilmesi için planlama, örgütleme, yürütme, koordinasyon ve kontrol mekanizmasının işlevsel olması gerekir.

2.2.5.1.1 Planlama

Takip edilecek metot veya hareket tarzının tespitine planlama denir (Eser, 1964: 45). İşletme yönetiminde yapılacak ilk iş planlamadır. İşletme içinde yapılacak işlemler, personel durumu, hammadde, kaynak, ulaşım vb. her türlü işlem planlamanın unsurları arasındadır.

2.2.5.1.2 Örgütleme (Organizasyon)

Yapılan planlama sonucunda işletme içinde sistemli bir şekilde çalışılabilmesi için işbölümünün yapılması, personelin vazifelenendirilmesi, hiyerarşik yapının oluşturulması sürecidir.

2.2.5.1.3 Yürütme (Yönetme)

Organizasyon planları son şeklini aldıktan sonra yapılması gereken iş, vazife ve mesuliyetlerin kesin olarak sınıflandırıldığı saha dâhilinde, verilen vazifelerin, işletmenin gayesine ulaşmayı temin edebilecek şekilde ve diğer fonksiyon sahipleriyle ahenkli bir işbirliği halinde yapılmasını temin etmektir. Her üniteye verilen vazife veya vazifelerin verimli bir şekilde intaç edilebilmesi için amirlere düşen nezaret vazifesinin aksaksız bir şekilde yerine getirilmesi lazımdır (Eser, 1964: 63). Üst yönetici ve amirlerin iş akışını ve personel çalışma

durumunu kontrol etme ve işletme açısından en verimli şekilde yönlendirmelerde bulunma sürecidir.

2.2.5.1.4 Koordinasyon

İşletme içindeki ünite ve fonksiyonların ahenkli bir şekilde ve yardımlaşma içinde çalışmaları sürecidir. İşletme içinde koordinasyonun önemi çok büyüktür. Bu açıdan seçilen personelin nitelikleri ve organizasyon yapısı ile verilen görevler koordinasyona engel olmamalı ve koordinasyonu güçlendirici unsurlar olmalıdır.

2.2.5.1.5 Kontrol

İşletme içindeki planlamanın, örgütlenmenin, yönetimin ve koordinasyonun sağlıklı bir şekilde yürüdüğü veya yürümüyorsa aksaklıkların neler olduğunun tespiti için kontrol mekanizmasının oluşturulması gerekmektedir. Ortaya çıkan aksaklıklar için işletme içinden veya işletme dışından destek alınarak düzeltme ve düzenlemeler yapılmalıdır. Bu yapılan düzenlemeler neticesinde işletmedeki işleyiş tekrar kontrol edilmeli veya yapılan değişiklik ve düzenlemelerin yararının ortaya konması gerekmektedir.

2.2.5.2 İşletmelerde İnsan Kaynakları (Personel) Yönetimi

İnsan kaynakları işletmenin devamlılığını ve en üst üretim ile kârlılığını en üst düzeye çıkarmayı sağlamak üzere, işletmenin yapısına uygun bireyleri seçme ve bu bireyler için çalışma politikalarının belirlenmesi ve stratejilerin geliştirmesi sürecinin tamamıdır. Bu süreç işletmede en üst düzey personelden en alt düzey personele kadar çalışanların tümünü ifade etmektedir. Personel yönetimi sorumluluk açısından en üst düzey yöneticide toplandığı zaman merkeziyetçi, birimler arasında paylaştırıldığında ise bölünmüş bir nitelik gösterir (Tümer, 1975: 186).

İşletmeler üretim, dağıtım ve pazarlama işlemlerini uygularken işgücünün (insan) fiziksel ve zihinsel emeğinden yararlanırlar. Bu emek kişiden kişiye veya durumdan duruma değişiklik göstermektedir. Bunun sebebi ise insanoğlunun aynı yapıda olmayışı ile birlikte her an aynı sistemde veya hızda çalışmamasından kaynaklanır. Yaptıkları işlerin niteliği, ücret sistemlerinin farklılığı ve yönetimleri, örgütlenmeleri, verimlilik ölçüleri gibi etkenler

nedeniyle işletmelerde çalışanlar kural olarak büro işlerinde çalışanlar, teknik personel ve işçiler olmak üzere üç grup içinde sınıflandırılmaktadır (Tümer, 1975: 185).

Bu doğrultuda insan kaynakları yönetiminin görev ve sorumlulukları aşağıdaki gibidir.

- 1- Çalışacak en uygun personelin bulunması ve seçimi.
- 2- İşe alımı yapılan yeni personel için alıştırma eğitimi, eski personel için ise geliştirici eğitim programları organize etmek.
- 3- Ücret-Maaş politikasının belirlenmesi, zam oranlarının belirlenmesi, sözleşmelerin hazırlanması, ödemelerin yapılması veya yapılacak kesintilerin uygulanması.
- 4- Personelin sağlıklı ve güvenli bir şekilde çalışmasının sağlanması.
- 5- İşçi-İşveren ilişkilerinde köprü görevi görmek.
- 6- İşçilere ulaşım, konaklama vb. olanaklar sağlamak, sosyal ve kültürel etkinlikler yaparak sosyal bir yapı oluşturmak.
- 7- İşçinin denetimini yapmak.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1 Araştırma Modeli

Çalışmamızda tarihi araştırma yöntemi kullanılarak, Sultan II. Mahmud tarafından kurulan vakıfların kurulduğu yıllardaki vakıf senetleri ele alınarak işletme yapısı, personel politikası, gelir ve gider politikaları üzerinden günümüz şirketleri ile kıyaslama yapılmıştır.

3.2 Evren ve Örneklem

Bu çalışmamızın evreni tarih boyunca kurulan vakıflar olup, Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde 634 nolu defterde bulunan ve Sultan II. Mahmud tarafından kurulan vakıflara ait 11 adet vakfiye ve zeyl vakfiye örneklem olarak belirlenmiştir.

3.3 Veri Toplama Araçları

Arşiv taraması yapılarak, vakfiye kayıt defterleri üzerinde doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmamıza veri kaynağı olabilmesi için, Osmanlı Devleti'nde padişahlar tarafından kurulan vakıflar ile ilgili Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde yaptığımız araştırma neticesinde 30. Osmanlı Padişahı olan Sultan II. Mahmud Han'ın kurmuş olduğu vakıflara ait toplam 11 vakfiyenin 634 nolu defterde kayıtlı bulunduğu, bu vakfiyelerin mükerrer kayıtlarının ise 1413, 1414, 1415, 1417 ve 1418 nolu defterlerde yer aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca, 989 nolu defterde ise kendisi adına Mehmet Ağa bin Hasan'ın Siroz'da yaptırmış olduğu camiye ait vakfiyenin bulunduğu, bu vakfın ise II. Mahmud'a ait vakıflar ile ilgisinin bulunmadığı belirlenmiştir.

3.3.1 Ölçek

Çalışmamızda zaman (tarih) ölçeği ile ekonomik miktar ve büyüklük ölçeği kullanılmıştır.

3.3.1.1 Zaman (Tarih) Ölçeği

Sultan II. Mahmud'un 634 nolu defterde bulunan ilki 1809 sonuncusu ise 1832 yılına ait 11 adet vakfiye ve zeyl vakfiye ile 5 adet vakıf kurduğunu görmekteyiz. Bu 5 adet vakıf; kendi adına kurmuş olduğu, annesi Nakşidil Valide Sultan'ın ruhuna kurmuş olduğu, Saray haremde hazinedar iken vefat eden Sü'da Usta'nın ruhuna kurmuş olduğu, Saray ahalisinden Emine Hanımın ruhuna kurmuş olduğu ve daha önce varolup da virane olan Şeyh Ahmet Buhari Türbesi ve müştemilatının yeniden ihyası için kurmuş olduğu vakıflardan müteşekkildir.

3.3.1.2 Ekonomik Miktar ve Büyüklük Ölçeği

Çalışmamızda personele ödenecek ücretler için para birimi olarak kuruş, para, akçe ve zeri mahbub, ağırlık birimleri olarak ise vukiyye ve keyl kullanılmıştır. Parasal değerler günlük, aylık, üç aylık ve yıllık olarak hesaplanmakta, ağırlık birimleri ise ihtiyaca göre ölçeklendirilmektedir.

Parasal değer olarak, Hidayet Camii personeli olan Vaizin hizmeti karşılığında günlük 48 akçe ücret alması, Medine-i Münevvere'de bulunan Medrese'deki bevvabın (kapıcı) yıllık 25 zer-i mahbub alması, ağırlık birimi olarak ise Şeyh Ahmet Buhari Türbesi'nde 60 keyl erzak ve 3 vukiyye balmumu alınması örnek olarak verilebilir.

3.4 Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Çalışmamızda belirtmiş olduğumuz 11 adet vakfiyenin öncelikle transkripsiyonu yapılmış olup, daha sonrasında ise vakfiyelerde işletme unsurlarına ilişkin veriler tablollaştırılarak tasnifleştirme yapılmıştır.

Bu tasnifleştirme sonucunda Sultan II. Mahmud'un kurmuş olduğu vakıflar, bu vakıflara ait müesseseler, müesseselerde yapılan hayır hizmetleri, vakıflarda ve müesseselerinde görev yapan personel, personelin belirlenme şartları ve özellikleri, personelin görevleri, vakıf hizmetlerinin devamı için vakfedilen akarlar, vakıf hizmetlerinin ifası için gerekli malzemeler, bunların nasıl, ne şekilde ve kimler tarafından kullanılacağı işletme mantığı açısından ele alınmıştır.

Ayrıca Sultan II. Mahmud Han'ın İstanbul'da, Kocaeli'de, Atina'da, Manisa'da, Kıbrıs'ta, Ankara'da, Aydın'da, Edirne'de, Tekirdağ'da, Mora'da ve Medine-i Münevvere'de vakfettiği akarların yapısı ile bu akarların vakıf ve müesseselerinin giderlerini nasıl karşıladığı konusuna değinilmiştir.

Müesseseler; dini müesseseler, sosyal müesseseler ve eğitim müesseseleri olarak üç bölüme ayrılarak incelenmiştir. Personel ise vakıfların personeli, vakıflara ait müessese personeli ve kısmi görevli personel olarak ayrıştırılıp, her müessesede görev alacak personel, personelde bulunması gereken özellikler, yapacağı iş, görev alacak personel sayısı tablolar haline getirilerek ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunların yanında müessese ve akarların mülkiyet durumları, işletme şartları, ödenecek ve alınacak kira bedelleri ile vakıf ve müesseselerde kullanılan malzemelerin hangi müessesede ne kadar, ne zaman ve ne şekilde kullanılacağı konuları incelenmiştir.

Sultan II. Mahmud Han'a ait vakıflar ile ilgili tezimiz altı bölümden oluşmakta olup, birinci bölümde giriş ve kavramsal çerçeve anlatılmıştır.

İkinci bölümde vakıf kavramı ve işletme kavramı, bunların türleriyle ilgili tanımsal olarak kısa bilgiler verilerek konunun daha iyi anlaşılması sağlanmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde yöntem olarak hangi metodların uygulandığı ve izlenen yolların neler olduğu anlatılmıştır.

Dördüncü bölümde Sultan II. Mahmud Han, kişiliği ve yaşamı, kurmuş olduğu vakıflar, bu vakıfların kısaca hangi işleri yapmak üzere kurulduğu ve kendi vakıfları ile diğer kurulan tüm vakıfları bir çatı altında toplamaya çalıştığı Evkaf-ı Hümayun Nezareti anlatılmıştır.

Aynı bölümde vakıflarının yönetimi, yöneticileri ve bunlarla ilgili şartlar ortaya konulmuştur. Yine, hayır müesseseleri arasında olan Nusretiye Camii, Hidayet Camii, Şerefabad (Adliyye) Camii, Tefikiye Camii, Nakşidil Vâlîde Sultan Mektebi, Medine-i Münevvere'de bulunan Medrese, Nakşidil Vâlîde Sultan Külliyesi Türbesi, Eyüp Sultan'da bulunan Sü'da Usta Türbesi ve Şeyh Ahmet Buhari Türbesi'nde görev yapan görevliler ve hizmetliler tasnif edilerek, bu kişilerin yaptıkları görevler, sorumluluk alanları, kendilerinde aranan şartlar ve ücretleri ele alınmıştır. Vakıflarına ait müesseseler arasında olmayan Sa'dabad

Camii, Eyüp Sultan Camii, Sultan Ahmed Han Hazretleri Camii, Cezeri Kasımpaşa Camii ve Gazi Atık Ali Paşa Camii'nde dönemsel olarak yapılacak hayır işlerinde görev alan personel, bu personelin görevleri ve kendilerine ödenecek ücretler ile ilgili konular anlatılmıştır.

Beşinci bölümde ise Sultan II. Mahmud Han'ın vakıflarının akarlarının tamamı, vakfiyelerde geçen tanım ve unsurlarıyla birlikte sıralanmıştır. Bu akarların kimler tarafından idare edileceği, ödenmesi gereken vergiler ile işletme şartları, vakıfları tarafından giderleri karşılanan Nusretiye Camii, Hidayet Camii, Sa'dabad Camii, Şerefabad (Adliyye) Camii, Tevfikiye Camii, Şeyh Ahmet Buhari Türbesi ve müştemilatı, Nakşidil Vâlide Sultan Mektebi, Medine-i Münevvere'de bulunan Medrese, Nakşidil Vâlide Sultan Külliyesi Türbesi ve Nakşidil Vâlide Sultan Külliyesi Çeşmesi ile Sebili'nin genel yönetim ve sair giderlerinin neler olduğu, alınacak malzemelerin nerelerde kullanılacağı ve bu malzemeler ile ilgili ücretlerin ne kadar olduğu konularına değinilmiştir.

Altıncı bölümde ise Sonuç olarak, II. Mahmud Han'ın kurmuş olduğu vakıfların, işletme mantığı çerçevesinde işlevselliği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SULTAN II. MAHMUD HAN, VAKIFLARI, VAKFİYELERİ, VAKIFLARININ MÜESSESELERİ VE YÖNETİMİ

4.1 Sultan II. Mahmud Han'ın Hayatı

30. Osmanlı padişahı olan II. Mahmud 20 Temmuz 1785 tarihinde Sultan I. Abdülhamid ile Nakşidil Valide Sultan'ın çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Padişahlığı döneminde yapmış olduğu reformlar birçok tarihçi tarafından annesi Nakşidil Valide Sultan'ın Fransız oluşuna bağlanmasına rağmen, Osmanlı kaynakları Nakşidil Valide Sultan'ın Kafkasya kökenli bir Gürcü olduğunu söylemektedir. 1789 yılında vefat eden Sultan I. Abdülhamid'in yerine tahta geçen III. Selim çocuğu olmadığı için Şehzade Mahmud (4 yaş) ve ağabeyi Mustafa (10 yaş) ile çocukları gibi ilgilenmiş ve Şehzadegan Mektebi'nde eğitimlerini en iyi şekilde yapmalarını sağlamıştır.

Başlala Tayyar Efendi ile Amber Ağa, İsa Ağa, Receb Paşazade Mehmed Bey'in rahle-i tedrisinden geçen Şehzade Mahmud, Kebeci Mustafa Vasfi ile Kazasker Mustafa Rakım efendilerden hat dersleri aldı, icazetli bir hattat oldu. Sanata yatkın Şehzade Mahmud, bizzat III. Selim'den ney ve tambur meşk etti (Çelik, 2010: 24). Aldığı eğitim sebebiyle iyi derecede Arapça ve Farsça bilmekteydi. Sultan Mahmud'un klasik eğitimi dışında devlet bilgisini ve reform zaruretini, rahat bir şehzadelik dönemi geçirmesini de sağlayan III. Selim'den aldığı kabul edilir (Beydilli, 2003: 356).

Sultan III. Selim'in yapmış olduğu ıslahat hareketlerinden ve yeni kurulan Nizam-ı Cedit Ordusu'ndan Yeniçeriler hoşnut değillerdi. Bu sebeple Kabakçı Mustafa'nın başlattığı isyana destek vermişlerdir. Bu isyan sonucunda Padişah III. Selim'i tahttan indirilmiş ve yerine Şehzade Mahmud'un ağabeyi IV. Mustafa tahta geçmiştir. Bu olaydan sonra sarayın etrafında sürekli bir kargaşa ortamı hâkim olmuş ve Nizam-ı Cedit ordusu askerleri evleri basılarak Yeniçeriler tarafından birer birer öldürülmeye başlanmıştır. İstanbul'da Yeniçerilerin yaratmış olduğu bu kargaşa ortamını ortadan kaldırmak ve III. Selim'i yeniden padişah yapmak isteyen Rusçuk ayanı Alemdar Mustafa Paşa 28 Temmuz 1808'de topladığı ordu ile Topkapı sarayının kapılarına dayanmıştır. Bunun üzerine Sultan IV. Mustafa tarafından, amcası III. Selim ve kardeşi Şehzade Mahmud'un öldürülmesi emri verilmiştir. III. Selim saraydaki odasında

öldürüldükten sonra cesedi Arz odasının önüne bırakılmıştır. Topkapı sarayına giren ve III. Selim'in cesedi ile karşılaşan Alemdar Mustafa Paşa Şehzade Mahmud'u tahta geçirmek için bulunmasını emretmiştir. Şehzade Mahmud hizmetkârlarından Cevri Kalfa ile Baş İmam Hafız Ahmet Efendi ve arkadaşları tarafından çatıdan kaçırılarak Alemdar Mustafa Paşa'nın bulunduğu yere getirilmiştir. Alemdar Mustafa Paşa ve yanındakiler Hırka-i Saadet odasında geçerek II. Mahmud'a biat etmişlerdir. Bunun sonucunda II. Mahmud Padişah, Alemdar Mustafa Paşa ise Sadrazam olmuştur. II. Mahmud tahta çıktıktan sonra annesi Nakşidil Valide Sultan'ı 08 Ağustos 1808'de Beyazıt'taki Eski Saraydan valide alayıyla Topkapı Sarayı'na nakletmiştir. Bu olay Osmanlı Devleti'nde yapılan son valide alayı olması sebebiyle önemlidir.

Padişahlığı döneminde yaşamış olduğu bu isyan olayı ve III. Selim'in öldürülmesi sebebiyle Topkapı Sarayı'nda çok fazla durmayan II. Mahmud, havaların sıcak olduğu dönemlerde Beşiktaş'taki yazlık sarayda ikamet ederdi. Bunun dışında Eyüp ve Çamlıca'da kız kardeşlerine ait saraylarda kalırdı. 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Albay Rütbesiyle Rami Kışlası'nda da ikamet etmiştir. Fakat bunun yanında Topkapı Sarayı'nı Devletin yönetim merkezi olarak kullanan son Osmanlı Padişahı II. Mahmud'dur.

II. Mahmud Osmanlı merkez ve saray teşkilatında son derece önemli idari, siyasi, sosyal ve kültürel değişimler yaptı. Bu değişimler arasında en önemlileri; vakıf gelirlerinin merkezileştirilmesi için Evkaf Nezareti'nin kurulması, ilk resmi gazete olan Takvim-i Vekayi'nin basılması, ilköğretimin zorunlu kılınması, devlet memuru yetiştiren meslek yükseköğretim kurumlarının açılması, ilk nüfus sayımının yapılması, muhtarlık teşkilatının kurulması, sağlık alanlarında çağdaş kurumların kurulması, askeri alanda Mekteb-i Harbiye'nin kurulması, Dar-ı Şuray-ı Askeri'nin kurulması, Sekban-ı Cedit ordusunun kurulması, Eşkinci Ocağı'nın kurulması, Redif Teşkilatının kurulması, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması(1826), Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusunun kurulması, Mehteran yerine Mızıka-i Hümayun'un kurulması, yolsuzlukla mücadele için memurlara yönelik kanun çıkarılması, Paris, Londra ve Viyana'ya elçiler gönderilmesidir.

Ayrıca müslim-gayrimüslim, kadın-erkek ile çoluk-çocuk ayrımı yapmadan yapılacak olan reformları halka daha hızlı anlatmak ve gelecek tepkileri görmek için Osmanlı padişahları içerisinde yurt gezisine çıkan ilk padişah Sultan II. Mahmud'dur.

Padişahlığı döneminde sürekli iç ve dış siyasi olaylarla boğuşan II. Mahmud rahatsızlığından dolayı Beşiktaş'taki saraydan Çamlıca'nın serin havasının kendisine iyi geleceği düşüncesiyle kardeşi Esmâ Sultan'ın Çamlıca'daki sarayına geçmiştir. 28 Haziran 1839'da daha da fenalaşan Sultan II. Mahmud 01 Temmuz 1839 Pazartesi günü 54 yaşında sabaha karşı vefat etmiştir. Cenazesi Topkapı Sarayı'nda yapılan yıkama işleminden sonra Çemberlitaş'ta ablası Esmâ Sultan'a ait arsaya defnedilmiştir. II. Mahmud'un bilinen zevcelerinin sayısı on yedidir. Otuzaltı çocuğu olmuşsa da bunların büyük kısmını küçük yaşlarda kaybetmiştir. Öldüğünde geride ikisi erkek (Sultan Abdülmecid ve Sultan Abdülaziz), dördü kız (Saliha, Atıyye, Hatice ve Adile) olmak üzere altı çocuk bırakmıştır (Beydilli, 2003: 356).

4.2 Sultan II. Mahmud Han'a Ait Vakıflar ve Vakfiyeleri

Tarih boyunca vakıflar toplum hayatında önemli roller üstlenmiştir. Türk-İslam medeniyetinde ise şehirleşmenin göstergesi ve başlangıç noktası, eğitim ve sosyal hizmetlerin sağlanma aracı olarak çeşitli vakıflar kurulmuştur. Sultan II. Mahmud da diğer Osmanlı padişahları gibi devlet işlerinin yanında vakıflara da gerekli önemi göstermiş ve yeni vakıfların kurulmasına öncülük etmiştir. II. Mahmud'un kurmuş olduğu vakıflara ait vakfiyeleri incelediğimizde vakıflarına ait ilk müessese olarak günümüzde Beyoğlu ilçe sınırları içerisinde Tophane semtinde bulunan ve arsası Süheyl Bey vakfından mukataa karşılığı alınan Nusretiye Camii'ne ait 1224 (1809) tarihli vakfiyeyi görmekteyiz. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinden sonra yapılan selatin camileri ağırlıklı olarak suriçinde yapılırken, II. Mahmud bu geleneğin dışına çıkarak Tophane'de surdışındaki en büyük selatin camii olan Nusretiye Camii'ni inşaa ettirmiştir. Vakfiyesinde bu caminin yanında bulunan 8 adet dükkânın kiraya verilmesini ve vakfında görev yapacak olan kaimakamı mütevellî, kâtip ve cabî ile camii şerifte görev alacak personelin özelliklerini, bu personelin görevlerini ve alacakları ücretleri belirlemiştir.

İkinci vakfiyede adı geçen Hidayet Camii ise günümüzde Eminönü'nde bulunan Bahçekapısı semtinde 1229 (1813) tarihinde yapılmış olup, burada da camii şerifte görev alacak personelin özelliklerini, bu personelin görevlerini ve alacakları ücretleri belirlemiştir. Ayrıca aynı vakfiyede Sultan III. Ahmed tarafından yapılan Sadabad Camii'nin restore edilmesini ve bu camide görevli olan personeline ödenecek ücretleri belirtmiştir.

1230 (1815) tarihli üçüncü vakfiyede ise Çorlu kazasında bulunan Türkmeneli mahallesinde bulunan Hacıoğlu Çiftliği ve müştemilatı, İnebahtı'da, Tırhala'da, İnebahtı'nın Pelahuş mahallesinde, Kıbrıs'ta, Velendos ve Paşa'da, Nuhur'da, Ocani'de, Canik ve Kastamonu ile Kızılcalı'da bulunan Saruhan, Virgulus ve Melamaki mahalleleri, Telanda'da bulunan Eğriboz ile Selanik'te bulunan on iki parça arazinin gelirleri ile daha önce kurmuş olduğu camilerin masraflarının nasıl karşılanacağını belirtmiştir. Ayrıca Üsküdar'da Şemsipaşa semtinde Adliyye (Şerefabad) Camii'nde görev alacak personelin özelliklerini, bu personelin görevlerini ve alacakları ücretleri belirlemiştir.

1231 (1816) tarihli dördüncü vakfiyede ise Eğriboz Sancağı'nda bulunan İstefe, Nefs-i Eğriboz, Atina, Telanda'da bulunan çiftlik ve araziler ile Kocaeli Sancağı'nda bulunan İzniknid Nahiyesi'nde bulunan Gedikli Çiftliği ile Erpaz'da bulunan Kayacıklı Çiftliği, Güsnun Kazası'nda bulunan Hatmanzade Çiftliği, Anayol kazasında bulunan Karanizi Çiftliği'nin kaimakam-ı müteveli eliyle ziraat yapılabilen arazilerinin icara verilmesi ve gelirlerinin vakfının gelirlerine eklenmesini belirtmiştir.

1234 (1819) tarihli beşinci vakfiyede ise annesi Nakşidil Vâlide Sultân adına Fatih Camii avlusunun hemen yanında türbe, mektep, sebil, çeşme ve üç odanın yapılmasını belirtmiş olup, annesinden miras olarak Aydın'ın Tire kazasına tabi Ezine-i Ayaşluda bulunan İne Ovasında Hacı Bey Çiftliği ve müştemilatı, Polat Kazası'nda bulunan Onbaşı Çiftliği ve müştemilatının gelirleri ile vergilerinin ödenmesi ve vakfında görev yapacak olan müteveli, kaimakam-ı müteveli ve kâtip ile türbe, mektep, sebil ve çeşmede görev yapacak personelin özelliklerini, bu personelin görevlerini ve alacakları ücretleri belirlemiştir. Bu vakfiye ile kurmuş olduğu vakıf, diğer vakfiyeler ile kurulan vakıftan ayrı olarak müstakil bir vakıf olarak kurulmuştur.

1234 (1819) tarihli altıncı vakfiyede ise Manisa'da bulunan Borut dağı Nahiyesi ve Eğriköy civarında bulunan Yeni Çiftlik ve müştemilatı ile yakınında bulunan 12.000 dönüm arazinin icare-i vahide yoluyla icar olunmasını belirtmiştir.

1234 (1819) tarihli yedinci vakfiyede ise siyasi açıdan karışıklıklar ve Bektaşî tekkelerinden feyz alan Yeniçerilerin sürekli ayaklanma yapmasından dolayı Nakşibendiliğin yaygınlaşmasını sağlamak için Naşibendi Şeyhlerinden Şeyh Ahmed Buhari'ye ait Türbeyi

restore ettirerek yanındaki kasr, çeşme ve bina ile burada görev yapacak olan personelin özelliklerini, bu personelin görevlerini ve alacakları ücretleri belirtmiştir.

1237 (1822) tarihli sekizinci vakfiyede ise Medine-i Münevvere’de yaptırmış olduğu medrese ile burada Rumeli ve Anadolu’dan gelen talebelerin kalması gerektiğini, diğer yerli talebelerin ise akşamları evlerine gitmeleri gerektiğini, burada görev yapacak olan personelin özelliklerini, bu personelin görevlerini ve alacakları ücret ile kalacakları yerleri belirtmiştir.

1245 (1830) tarihli vakfiyede ise harem görevlisi Sûda Usta için 12.240 kuruş para akara dönüştürülmek üzere vakfedilmiştir. Vakfedilen para akara dönüştürülene kadar ona onbirbuçuk hesabı ile değerlendirilerek elde edilen gelire ve akara dönüştürüldükten sonra ise akarın gelirinden Eyüp Sultan Camii’nde, Gazi Atik Ali Paşa Camii’nde, Sultan Ahmed Camii’nde ve Cezeri Kasımpaşa Camii’nde çeşitli zamanlarda Sûda Usta’nın ruhuna Kur’an-ı Kerim okunması, dualar edilmesi gibi işlerin yanında, bu işlerde kişilerin yapacağı görevler ve alacağı ücretleri belirtmiştir.

1246 (1831) tarihli vakfiye ile Saray ahalisinden Emine Hanımın ruhuna kurmuş olduğu para vakfında, 2.500 kuruş için ona onbir buçuk hesabı ile işlem yapılmasını ve gelirleri ile Nusretiye Camii’nin giderlerinin karşılanmasını belirtmiştir.

1248 (1832) tarihli vakfiyede ise günümüzde Beşiktaş’a bağlı Arnavutköy semtinde bulunan Tefikiye Camii’nde görev yapacak personelin özelliklerini, bu personelin görevlerini ve alacakları ücretleri belirtmiştir.

4.3 Vakıfların Yönetiminde II. Mahmud Tarafından Yapılan Düzenlemeler ile Evkaf-ı Hümayun Nezareti’nin Kurulması ve Günümüzdeki Durumu

Sultan II. Mahmud döneminde vakıfların sayılarının artması ve karışıklıkların ortaya çıkması sebebiyle 1809 yılında şahsının kurmuş olduğu vakfı babası I. Abdülhamid’in vakıfları ile birleştirmiş, Evkaf-ı Hamidiyye ve Mahmudiyye adıyla idaresini 1814 yılında Darphane Nazırı’na bırakmıştır. Böylece ortaya Evkaf-ı Selase, yani Laleli, Hamidiyye ve Mahmudiyye Vakıfları Mütevelli Kaymakamlığı idaresi çıktı (Gülsoy vd., 2012: 39). Kendi vakıfları yanında gittikçe sayıları artan ve dağınık vaziyette bulunan vakıfları da (Haremeyn ve Şeyhülislamlığa ait vakıflar hariç) tek elden idare etmesi için 1826 yılında Evkaf-ı Hümayun Nezareti’ni

kurmuştur. Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin kuruluş amacı çok dağınık bir vaziyette olan vakıf yönetiminin tek elde toplanmasının yanında vakıf sektöründe baş gösteren yolsuzlukların ortadan kaldırılması, devlet yapısının Batı tarzında merkezi bir anlayışla yeniden düzenlenmesi ve vakıf potansiyelinden devletin diğer sektörlerinde de faydalanma fikri, dini çevrelerin gücünü kırma düşüncesi ve batılı dostları da memnun etme eğilimleri de yer almaktadır. Ancak her şeyden önce vakıf sektöründe yaşanan dağınıklık ve keyfiliğe son vermek, vakıfların yönetimini toplum ve kurum lehine ıslâh etmek, nezâret bünyesinde teşkil edilecek Evkaf Hazinesi kanalıyla vakıflar arası kaynak aktarımını gerçekleştirerek geliri giderini karşılamayan vakıflara destek sağlamak gibi düşünceler ön planda tutulmuştu (Öztürk, 1995: 522).

Nezaretin kurulması ile başlayan yeni dönemde vakıf gelirleri önemli ölçüde azaldı ve bu durum zamanla vakıf eserlerinin harap ve bakımsız hale gelmesine yol açtı (İpşirli, 1990: 57).

Evkâf-ı Hümayun Nezâreti'nin kuruluşundan sonra buraya ilk olarak 1244'te (1828) kapı ağaları nezâretine bağlı vakıflar, 1246'da (1830) bostancıbaşı, topçubaşı, hazinedarbaşı, kilercibaşı, sarây-ı cedîd ağaları nezâretinde bulunan vakıflar bağlandı. 1247 (1831) yılında da İstanbul ve Bilâd-ı Selâse kadıları ve Haremeyn müfettişliği nezâretine bağlı vakıflar ilhak edildi. Bu vakıflardan önce defterdar, reis efendi ve Galata Sarayı ağalarının yönetiminde bulunan vakıfların Evkâf-ı Hümayun Nezâreti'ne bağlandığı anlaşılmaktadır. İlk beş yıl içinde nezârete katılan vakıfların toplam sayısı 632'ye yükselmişti. Yine aynı yıl kaptanpaşa, çavuşbaşı, 1248'de (1832) sadrazam nezâretindeki vakıfların idaresi Evkâf-ı Hümayun Nezâreti'ne verildi. İki yıl sonra Dâvud Paşa'nın tasarrufunda bulunan on beş vakıf, hemen ardından da Bursa'da bulunan Murad Hüdâvendigâr ve Yıldırım Bayezid vakıfları Evkâf-ı Hümayun Nezâreti tarafından alındı. 1251'de (1835) Bergama ve civarındaki Karaosmanzâde Hacı Hüseyin Ağa ve Ebû Eyyûb el-Ensârî vakıfları, bir yıl sonra da çoğu vakıf olan İstanbul, Üsküdar ve Galata'da mevcut akarsuların idaresini üstlenen Su Nezâreti Evkâf-ı Hümayun Nezâreti'ne bağlandı.

Nezâreti şeyhülislâmlara meşrut vakıflarla birleştirilen Evkâf-ı Haremeyn Nezâreti 10 Rebülevvel 1254'te (3 Haziran 1838) Evkâf-ı Hümayun Nezâreti'ne katıldı (Öztürk, 1995: 522).

II. Meşrutiyet Dönemi'nde çıkarılan 10 Haziran 1911 tarihli kanun ile Evkaf Nezareti'ne işlenmeyen topraklar ve harap bina arsalarını satarak elde edilen gelirle de cami, okul, medrese ve hastane yapma yetkisi verilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetleri döneminde çıkarılan, 02 Mayıs 1920 tarihli “Büyük Millet Meclisi İcra Vekillerinin Sûret-i İntihâbına Dair Kanun” ile vakıflar “Şer’iyye ve Evkaf Vekâleti” bünyesine dâhil edilerek, vakıf işleri bu Vekâlet tarafından yürütüldü. Şer’iyye ve Evkaf Vekâleti'nin 03 Mart 1924 tarih ve 429 sayılı yasa ile kaldırılmasıyla görevleri Başbakanlığa bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne devredildi (Gülsoy vd., 2012: 23).

4.4 II. Mahmud Han'a Ait Vakıfların Hayır Müesseseleri

II. Mahmud'un vakıflarına ait müesseseleri amaçlarına göre dini, sosyal ve eğitim amacına yönelik olarak üç sınıfta toplayabiliriz. Dini amaca yönelik olanlar Nusretiye Camii, Hidayet Camii, Şerefâbâd Camii (Adliyye Camii) ve Tefikiye Camii, Şeyh Ahmet Buhari Türbesi ve Nakşidil Vâlide Sultân Türbesi'dir. Sosyal amaca yönelik olanlar Nakşidil Vâlide Sultân Çeşmesi, Nakşidil Vâlide Sultân Sebili, Şeyh Ahmet Buhari Menzili, Şeyh Ahmet Buhari Çeşme ve Mai Lezizi ile Medine-i Münevvere'de bulunan Menzili'dir. Eğitim amacına yönelik olarak ise Nakşidil Vâlide Sultân Mektebi ve Medine-i Münevvere'de bulunan Medrese'dir.

Bu müesseseleri aşağıda vereceğimiz tablolarla daha iyi anlatmaya çalışacağız.

4.4.1 Dini Müesseseler

4.4.1.1 Nusretiye Camii

Müessese	: Nusretiye Camii
Yeri	: Galata ilçesine bağlı Tophane kasabasında bulunan Arabacılar Kışlası içinde padişaha ait emlâktan olan arsa üzerinde.
Mülkiyet Durumu	: Arsası Emlak-ı Hümayun'a ait olup, üzerindeki Camii II. Mahmud tarafından inşaa edilmiştir.

- Yüzölçümü : Belirtilmemiş
- Açıklama : Cuma ve Bayram namazları, farz namazları, i'tikâflar ve rağbet gören diğer ibadetler için.
- Yerin Tarifi : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1224: 4).

4.4.1.2 Hidayet Camii

- Müessese : Hidayet Camii
- Yeri : Bahçekapı dışında bulunan arsada.
- Mülkiyet Durumu : Arsası Ayasofya-i Kebir Camii Şerifi ve Rüstem Paşa ve Çırağî Mehmed Paşa ve Ayşe Sultan Evkafı'na ait olup, üzerindeki Camii ise II. Mahmud tarafından inşaa edilmiştir.
- Yüzölçümü : Belirtilmemiş
- Açıklama : İstanbul surlarının kapılarından biri olan Bahçekapı'nın dış tarafında bulunan arsa, Büyük Ayasofya Câmii, Rüstem Paşa, Çırağî Mehmed Paşa ve Ayşe Sultan vakıflarına temessükler gereği olarak 80 kuruş 29 para mukataa-i zemin ile padişahın tasarrufunda bulunan yer üzerine yeni baştan temeli atılan binâ ve ek binaları ile düzenlenerek ihyâ edilen ve içinde beş vakit namaz, Cuma namazı, Bayram namazları, vacip namazları, sünnet namazları, nafîle ve müstehap namazlarının kılınması için genel iznin verildiği Hidâyet Camii olarak isimlendirilen cami ve mabedin tüm ek binaları ve onlara bağlı diğer yerlerinin sırf Allah rızası için ve Rasûlullâh'ın yüce ruhaniyetine hasene olarak tüm şartlarıyla vakfa uygun olarak vakfedilmiştir.
- Yerin Tarifi : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1229: 11).

4.4.1.3 Şerefâbâd Camii (Adliyye Camii)

Müessese	: Şerefâbâd Camii (Adliyye Camii)
Yeri	: Üsküdar'da Şemsipaşa yakınında padişah sahilsarayı civarında.
Mülkiyet Durumu	: Belirtilmemiş
Yüzölçümü	: Belirtilmemiş
Açıklama	: Belirtilmemiş
Yerin Tarifi	: Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1230: 21).

4.4.1.4 Tevfikiye Camii

Müessese	: Tevfikiye Camii
Yeri	: Boğaziçi'nde Akıntı Burnu nam mahalde.
Mülkiyet Durumu	: Kendi Mülkü
Yüzölçümü	: Belirtilmemiş
Açıklama	: Galata'nın Beşiktaş Nahiyesi'ne bağlı Boğaziçi'nde Arnavutköy'de Efendi Burnu adlı yerde bulunan arsası kadı hüccetiyle satın alınarak pâdişâh mülkü olup üzerine yeniden inşâ edilen ve ek binalarıyla ihya edilmiş olan ve içerisinde beş vakit namaz, Cuma namazı, Bayram namazları, vacip namazlar, nafile namazlar ve tüm müstehap ibadetlerin yapılmasına genel izin verdikleri Tevfikiye adlı Camii sırf Allah rızası için ve Rasûlullâh'ın yüce ruhaniyetine hasene olarak tüm şartlarıyla vakfa uygun olarak vakfedilmiştir. (vakf-ı sahih-i şer'i)
Yerin Tarifi	: Galata'da Beşiktaş Nahiyesi'ne bağlı Boğaziçi'nde Arnavutköy'de Efendi Burnu adlı yerde (634 Nolu Defter, H.1248: 71).

4.4.1.5 Nakşidil Vâlide Sultân Türbesi ve Üç Bab Oda

- Müessese : Nakşidil Vâlide Sultân Türbesi ve Üç Bab Oda
- Yeri : Sultân Muhammed Han tâbe serâhu hazretleri vakfına gelir getiren mülk. Fatih Câmî'î yakınındaki Fatih Sultan Mehmed Hân'ın türbesi civârında.
- Mülkiyet Durumu : Arsası Sultân Muhammed Han vakfına ait. Üzerindeki yapılar ise Nakşidil Valide Sultan'a ait olup, II. Mahmud'a mirasen mülk olarak intikal etmiştir.
- Yüzölçümü : Uzunluğu 74 zirâ' altı parmak ($24 \times 74 + 6 = 1782$ parmak), eni 55 zirâ' metre kare hesabıyla 4.083,5 zirâ' 6 parmak arsa.
- Açıklama : Fatih Sultân Mehmed Hân hazretlerinin vakfına ait gelir getiren mülklerinden Fatih Camii yakınında ve türbe-i şerîfleri civârında türbeye ait bostandan ifrâz edilmiş olan arsanın uzunluğu 74 zirâ' 6 parmak ve eni 55 zirâ' ve metre kare hesabıyla 4.083,5 zirâ' 6 parmak olup arsanın yıllık 4.800 akçe kira bedeli karşılığı olarak (mukâta'a-i zemîn) bu arsa üzerine her ne binâ ederse binanın mülkiyeti kendisinde ait olmak üzere binâ yapılabileceği.
- Yerin Tarifi : Fatih Camii ve Fatih Sultan Mehmet Han'ın türbesinin yanında (634 Nolu Defter, H.1234: 37).

4.4.1.6 Şeyh Ahmet Buhari Türbesi ve Nakşibendi Hangâhı (Dergâh)

- Müessese : Şeyh Ahmet Buhari Türbesi
- Yeri : İstanbul'da Unkapanı'nda Harracî Kara Muhyiddin Çelebi Mahallesi'nde
- Mülkiyet Durumu : Çeşitli evler ve diğer ek binaları içeren Ayasofya-yı Kebir Vakfı'ndan dönüştürülmüş olan mülk.
- Yüzölçümü : Belirtilmemiş

Açıklama : Bir kapılı ev ile bitişinde bulunan mülk bahçe ve bitişinde dönüştürüldükten sonra yıkılan bir kapılı ev arsasında defnedilmiş olan ve uzun zamanlar neticesinde toprağa karışmış iken Allah'ın tevfiği ve İlâhî ilhamın delaletiyle ortaya çıkarılan şerefli mezarının yeniden ihyasının pâdişâh iradesi ve emri olarak eş-Şeyh Ahmed-i Buharî aleyhi rahmetu'l-Bari Hazretleri'nin mezarı etrafında bir kargir Nakşibendi Dergâhı olmak üzere fakirlerin geceleyebileceği odalar, hatimhane, bir köşk, bir kadın evi ve mezarı üzerinde türbe-i şerife ve iki aded oda, hatimhane, köşk ve alçak ve yüksek çeşitli evler ve ek binalarını içeren bir kapılı yerleşim yeri ve adı geçen hudutların içerisinde bina edilen içme suyu çeşmesi ve binasını gerçekleştirdikleri 2. Mahmûd Bendi'nden getirtilen içme suyundan adı geçen mahalde Üsküblü Camii bitişinde bulunan su terazisinden yarım masura içme suyu alınmış ve karşısında bulunan yaya kaldırımının altına yeniden döşenen su boru hatına bağlanarak pâdişâh emlakından olarak yarım masura içme suyu vermiş ve Nalınlı Dede Türbesi'ne bitişik adı geçen menzili de pâdişâh emlakından olarak ifraz edip Allah için ve Allah'ın rızasını kazanmak için vakf-ı sahih-i şer'i olarak vakf etmiştir.

Yerin Tarifi : İstanbul'da Unkapanı'nda Harracî Kara Muhyiddin Çelebi Mahallesi'nde bulunan sınırları merhum ariflerin kutbu Nalınlı Dede Türbe-i Şerifesi, sabuncu menzili ve bahçesi ve ana yol ile sınırlı, merhum Nalınlı Dede Türbesi bitişinde (634 Nolu Defter, H.1234: 51).

4.4.2 Sosyal Müesseseler

4.4.2.1 Nakşidil Vâlide Sultân Çeşmesi

- Müessese : Nakşidil Vâlide Sultân Çeşmesi
- Yeri : Fatih Sultân Mehmed Han tâbe serâhu hazretlerinin vakfının mülkü olarak Fatih Camii'ndeki türbe-i şerîfleri civârında.
- Mülkiyet Durumu : Arsası Sultân Muhammed Han vakfına ait.
Üzerindeki yapılar ise Nakşidil Valide Sultan'a ait olup, II. Mahmud'a mirasen mülk olarak intikal etmiştir.
- Yüzölçümü : Fatih Sultân Mehmed Türbesi bostânından ifrâz edilen ve uzunluğu 74 zirâ' 6 parmak ve eni 55 zirâ', metre kare hesabıyla 4.083,5 zirâ' 6 parmak arsa üzerinde.
- Açıklama : Sultân Mehmed Han tâbe serâhu hazretlerinin vakfı mülkünden Fatih Camii yakınında Fatih Türbesi civârındaki bostânından ifrâz edilen ve uzunluğu 74 zirâ' 6 parmak ve eni 55 zirâ', merte kare hesabıyla 4.083,5 zirâ' 6 parmak arsa, yıllık 4.800 akçe kira bedeli karşılığı olarak (mukâta'a-i zemîn) bu arsa üzerine her ne binâ ederse binanın mülkiyeti kendisinde olmak üzere binâ yapılabileceği.
- Yerin Tarifi : Fatih Camii ve Fatih Sultan Mehmet Han'ın türbesinin yanında (634 Nolu Defter, H.1234: 37).

4.4.2.2 Nakşidil Vâlide Sultân Sebili

- Müessese : Nakşidil Vâlide Sultân Sebili
- Yeri : Sultân Mehmed Han tâbe serâhu hazretlerinin vakfına gelir getiren mülklerinden Fatih Camii yakınında, Fatih Sultân Mehmed Türbesi civârında.
- Mülkiyet Durumu : Arsası Sultân Muhammed Han vakfına ait.

Üzerindeki yapılar ise Nakşidil Valide Sultan'a ait olup, II. Mahmud'a mirasen mülk olarak intikal etmiştir.

- Yüzölçümü : Fatih Sultân Mehmed Türbesi bostânından ifrâz edilmiş olan ve uzunluğu 74 zirâ‘ 6 parmak ve eni 55 zirâ‘, metrekare olarak 4.083,5 zirâ‘ 6 parmak arsa üzerinde.
- Açıklama : Fatih Sultân Mehmed Han tâbe serâhu hazretlerinin vakfının gelir getiren mülkünden Fatih Camii yakınındaki Fatih Sultân Mehmed Türbesi civârında türbesi bostânından ifrâz edilmiş olan ve uzunluğu 74 zirâ‘ 6 parmak ve eni 55 zirâ‘ metrekare olarak 4.083,5 zirâ‘ 6 parmak arsa yıllık 4.800 akçe kira ile (mukâta‘a-i zemîn) üzerine her ne binâ yapılırsa ise mülkiyeti kendisine ait olmak üzere inşâ edileceği.
- Yerin Tarifi : Fatih Camii ve Fatih Sultan Mehmet Han’ın türbesinin yanında (634 Nolu Defter, H.1234: 37).

4.4.2.3 Çeşme ve Mai Leziz (Şeyh Ahmet Buhari Türbesi)

- Müessese : Çeşme ve Mai Leziz (Şeyh Ahmet Buhari Türbesi)
- Yeri : İstanbul'da Unkapanı'nda Harracî Kara Muhyiddin Çelebi Mahallesi'nde.
- Mülkiyet Durumu : Çeşitli evler ve diğer ek binaları olan Ayasofya-yı Kebir Vakfı'ndan dönüştürülmüş olan mülk.
- Yüzölçümü : Belirtilmemiş

Açıklama : - Bir kapılı ev ile bitişinde bulunan mülk bahçe ve bitişğinde dönüştürüldükten sonra yıkılan bir kapılı ev arsasında defnedilmiş olan ve uzun zamanlar neticesinde toprağa karışmış iken Allah'ın tevfiği ve İlâhî ilhamın delaletiyle ortaya çıkarılan şerefli mezarının yeniden ihyasının pâdişâh iradesi ve emri olarak eş-Şeyh Ahmed-i Buharî aleyhi rahmetu'l-Bari Hazretleri'nin mezarı etrafında bir kargir Nakşibendi Dergâhı olmak üzere fakirlerin geceleyebileceği odalar, hatimhane, bir köşk, bir kadın evi ve mezarı üzerinde türbe-i şerife ve iki aded oda, hatimhane, köşk ve alçak ve yüksek çeşitli evler ve ek binalarını içeren bir kapılı yerleşim yeri ve adı geçen hudutların içerisinde bina edilen içme suyu çeşmesi ve binasını gerçekleştirdikleri 2. Mahmûd Bendi'nden getirtilen içme suyundan adı geçen mahalde Üsküblü Camii bitişğinde bulunan su terazisinden yarım masura içme suyu alınmış ve karşısında bulunan yaya kaldırımının altına yeniden döşenen su boru hatına bağlanarak pâdişâh emlakından olarak yarım masura içme suyu vermiş ve Nalınlı Dede Türbesi'ne bitişik adı geçen menzili de pâdişâh emlakından alarak ifraz edip Allah için ve Allah'ın rızasını kazanmak için vakf-ı sahih-i şer'i olarak vakf etmiştir.

Yerin Tarifi : İstanbul'da Unakapanı'nda Harracî Kara Muhyiddin Çelebi Mahallesi'nde bulunan ve dört tarafı; merhum kutbu'l-arifin Nalınlı Dede Türbe-i Şerifesi, sabuncu menzili ve bağçesi ve anayol ile çevrili, merhum Nalınlı Dede Türbesi bitişğinde (634 Nolu Defter, H.1234: 51).

4.4.2.4 Menzil (Şeyh Ahmet Buhari Türbesi)

Müessese : Şeyh Ahmet Buhari Türbesi Menzil

Yeri : İstanbul'da Unkapanı'nda Harracî Kara Muhyiddin Çelebi Mahallesi'nde

Mülkiyet Durumu : Çeşitli evler ve ek binalarını içeren Ayasofya-yı Kebir Vakfı'ndan dönüştürülmüş mülk.

Yüzölçümü	: Belirtilmemiş
Açıklama	: Bu dergâhta her kim şeyh olursa dergâha bitişik ve yeniden inşâ edilmiş olan adı geçen menzilde şartları çerçevesinde otursun.
Yerin Tarifi	: İstanbul'da Unkapanı'nda Harracî Kara Muhyiddin Çelebi Mahallesi'nde olup dört tarafı; merhum kutbu'l-arifin Nalınlı Dede Türbesi, sabuncu menzili ve bahçesi ve anayol ile sınırlı, merhum Nalınlı Dede Türbesi bitişğinde (634 Nolu Defter, H.1234: 51).

4.4.2.5 Menzil (Medine-i Münevvere)

Müessese	: Menzil (Medine-i Münevvere)
Yeri	: Medine-i Münevvere
Mülkiyet Durumu	: Kendi Mülkü
Yüzölçümü	: Belirtilmemiş
Açıklama	: - Hudutları belirtilmeye gerek olmayacak şekilde sınırları belli olan medrese civarında bulunan ve satın alınarak padişahın mülkü olan bir bab menzili hiçbir karşılık beklemeden Allah için ve Resûlünün ruhaniyetinin rızasını talep etmek için vakf-ı sahih-i şer'-i müebbed ile vâkıf eyledi. - 634 Nolu Defter'de (H.1237: 62) “Birinci Kütüphânci es-Seyyid Mehmed Aziz Efendi ibni Seyyid Abdullah ve İkinci Kütüphaneci Konevî es-Seyyid Ali Efendi ile yukarıda adı geçen bir bab menzilde müderris efendi ile birlikte otursunlar” belirtilmektedir.
Yerin Tarifi	: Medine-i Münevvere'de peygamberin harem-i şerifi bitişğinde Babu's-selam Kapısı ile Babu'r-rahme Kapısı arasında mübarek yerde bulunduğu (634 Nolu Defter, H.1237: 59).

4.4.3 Eğitim Müesseseleri

4.4.3.1 Nakşidil Vâlîde Sultân Mektebi

- Müessese : Nakşidil Vâlîde Sultân Mektebi
- Yeri : Fatih Sultân Mehmed Han tâbe serâhu hazretlerinin vakfının gelir getiren mülkünden olup Fatih Camii yakınındaki Fatih Sultân Mehmed Türbesi civârındaki arsa üzerinde.
- Mülkiyet Durumu : Arsası Sultân Muhammed Han vakfına ait.
Üzerindeki yapılar ise Nakşidil Valide Sultan'a ait olup, II. Mahmud'a mirasen mülk olarak intikal etmiştir
- Yüzölçümü : Fatih Sultân Mehmed Türbesi bostânından ifrâz edilen uzunluğu 74 zirâ‘ 6 parmak ve eni 55 zirâ‘ metrekare olarak 4.083,5 zirâ‘ 6 parmak arsa üzerinde.
- Açıklama : Fatih Sultân Mehmed Han tâbe serâhu hazretlerinin vakfının gelir getiren mülkünden Fatih Camii yakınında Fatih Türbesi civârında türbeye ait bostânından ifrâz edilen uzunluğu 74 zirâ‘ 6 parmak ve eni 55 zirâ‘, metrekare olarak 4.083,5 zirâ‘ 6 parmak arsa yıllık 4.800 akçe kira bedelli olarak (mukâta‘a-i zemîn) kiralayanın, üzerine her ne binâ yaparsa mülkiyeti kendisine ait olmak üzere.
- Yerin Tarifi : Fatih Camii ve Fatih Sultan Mehmet Hanın Türbesinin yanı (634 Nolu Defter, H.1234: 37).

4.4.3.1 Medrese (Medine-i Münevvere)

- Müessese : Medrese
- Yeri : Medine-i Münevvere
- Mülkiyet Durumu : Kendi Mülkü

- Yüzölçümü : Belirtilmemiş
- Açıklama : - Yeniden bina ve ihya ettikleri sınırları ve yeri herkesçe bilinen ve her fakir ve zenginın oturabileceği 23 adet oda, derslane, kütüphane ve diğer ek binaları içeren bir kapılı kargir medrese.
- 634 Nolu Defter'de (H.1237: 60) “Medresede iskân edilecek öğrenciler, yerli ve Medine beldesinden olmayıp sadece Rumeli, Anadolu veya diğer yerlerden Medîne'ye gelmiş olan öğrenciler ve Medîne'ye hicret edenler iskân edilsin ve medresenin her bir odasına öğrencilerden biri yerleştiğinde ve ayrıldığında kendisine verilen eşyayı teslim edip teslim alsınlar” denilmektedir.
- Yerin Tarifi : Medine-i Münevvere'de Peygamberin Harem-i Şerifi bitişinde Babu's-Selam ile Babu'r-Rahme arasında mübârek yerde bulunduğu (634 Nolu Defter, H.1237: 59).

4.5 Sultan II. Mahmud Han Vakıflarının Yönetimi, Müesseselerdeki Görevliler ve Görevleri

Sultan II. Mahmud Han'ın, vakıfların yönetimini Müteveli ve Kaimmakam-ı Müteveli eliyle sağladığını, bunun dışında iki vakfında Kâtip ve Cabi görevlendirdiğini görmekteyiz. Ayrıca müesseselerinin işleyişini sağlamak amacıyla çeşitli görevler için belirlemiş olduğu şartlar doğrultusunda istediği niteliklere haiz, tam zamanlı ve kısmi zamanlı çok sayıda personel görevlendirmiştir.

4.5.1 Vakıflarının Genel Yönetimi ve Yöneticileri

Vakıfları da günümüz işletmelerine benzetebiliriz. Vakıflar işletmelerde olduğu gibi ya vakfeden kişi tarafından ya da onun belirlediği yöneticiler tarafından ve belirlediği şartlarda yönetilirler. Vakfeden kişi bu şartları bazen detaylı bazen de kısa bir şekilde vakfiyede belirtmiştir.

Sultan II. Mahmud da vakıflarında kendisi yönetici olmak yerine vakıflarının idaresini

belirli kişilere bırakmıştır. Kendi adına olan vakfı babası I. Abdülhamit Han'ın vakfına ilhak ettiğinden dolayı burada Kaimakam-ı Mütevellî, Kâtip ve Cabi'nin neler yapacağını ve ne kadar ücret alacağını belirtmiştir.

Annesi Nakşidil Valide Sultan ruhuna kurmuş olduğu vakıfta ise kendi vakfının Kaimakam-ı Mütevellîsi'nin burada Mütevellî olacağını ve yapacağı iş ve alacağı ücret ile bunun yanında bir kişiyi de kâtip olarak görevlendirmiş ve hangi özelliklere sahip olacağını ve yapacağı görevleri ve alacağı ücreti belirlemiştir.

Şeyh Ahmet Buhari Türbesi ve müştemilatını yeniden ihya etmek üzere kurmuş olduğu vakıfta ise kendi vakfının Kaimakam-ı Mütevellîsi'nin burada Mütevellî olacağını ve yapacağı işi belirtmiştir.

Saray haremde hazinedar olarak görev yapan Sü'da Usta'nın ruhuna kurmuş olduğu vakıfta ise vakıf mallarına bakma görevini Evkaf-ı Hümayun Nazırı'na bırakmıştır.

Saray ahalisinden Emine Hanımın ruhuna kurmuş olduğu vakıfta ise kendi vakfının Kaimakam-ı Mütevellîsi'nin burada Mütevellî olacağını belirtmiştir.

Yani vakıflarının yönetiminde Mütevellî ve Kaimakam-ı Mütevellî, Kâtip, Cabi (Tahsildar) ve bunları denetlemesi için ise Vakıf Nazırı'nı görevlendirmiştir. Bu görevlileri aşağıda daha detaylı bir şekilde belirtmeye çalışacağız.

4.5.1.1 Mütevellî

Vakfedenin vakfiyede belirlediği şartlar doğrultusunda kendisi adına vakıf işlerini idare eden ve yöneten kimseye denir. Diğer bir deyişle vakıflara ait velayet-i hassaya haiz olan kimselere “mütevellî” namı verilir (Gökâl, 2010: 179).

Mütevellî belirlenmesinde vakfedenin irade beyanı aranır. Ancak irade beyanında bulunmadığı takdirde bu yetkiyi hâkime bırakmış sayılır. Vakfeden kişinin isteğiyle tayin edilen mütevellîye “meşrut mütevellî”, hâkim tarafından tayin edilene “mansub mütevellî” denir. Osmanlılar'da önceleri, boşalan mütevellîlik görevleri hâkimin yaptığı tevcihle doldurulurken Tanzimat sonrasında padişahların beratlarıyla “sadaka” nevinden tevcihler

yapılmaya başlanmıştır ve bu tür mütevellî tayinlerine “sadaka tevliyetler” adı verilmiştir (Öztürk, 2006: 217).

Sultan II. Mahmud 1809 yılında kendi adına kurduğu vakfını babası Sultan I. Abdülhamid Han’a ait vakfa ilhak ettiğinden dolayı bu vakfında mütevellî tayin etmemiştir.

1234 (1819) tarihli Annesi Nakşidil Vâlide Sultân’ın ruhuna kurmuş olduğu vakfa ait vakfiyede kendi vakfının kaimmakam-ı mütevellîsi olan kişinin bu vakıfta mütevellî olup, günlük 150 akçe ve senelik 500 kuruş ücret alması gerektiğini belirtmiştir (634 Nolu Defter, H.1234: 40).

1234 (1819) tarihli Şeyh Ahmet Buhari Türbesi ve müstemilatını ihya için kurmuş olduğu vakfa ait vakfiyede kendi vakfının kaimmakam-ı mütevellîsi olan kişinin bu vakıfta mütevellî olup, vakıf işlerini dikkatli bir şekilde ve araştırarak yapması gerektiğini belirtmiştir (634 Nolu Defter, H.1234: 53).

1245 (1830) tarihli Saray Harem’inde hazinedar iken vefat eden Süda Usta için yapılacak hayır hizmetleri sebebiyle kurmuş olduğu vakfa ait vakfiyede ise Evkaf-ı Hümayun Nazırı olan kişinin mütevellî olacağını belirtmiştir (634 Nolu Defter, H.1245: 66).

1246 (1831) tarihli Saraylı merhume Emine Hanım için yapılacak hayır hizmetleri sebebiyle kurmuş olduğu vakfa ait vakfiyede kendi vakfının kaimmakam-ı mütevellîsi olan kişinin bu vakıfta mütevellî olacağını belirtmiştir (634 Nolu Defter, H.1246: 67).

4.5.1.2 Kaimmakam-ı Mütevellî

Devellioğlu (2013: 1393) “Mütevellî makamına kaim olmak ve ona ait vazifeleri ifa etmek üzere yargıç tarafından nasbolunan zat’a denir” olarak tanımlamaktadır.

Sultan II. Mahmud’a ait Nusretiye Camii Vakfiyesi için “vazifesinde vefâ sâhibi, sâdık, anlayışlı, emanet ehli, vâkıf işlerinde bilgili ve tecrübeli, doğru yoldan ayrılmayan, insaflı, açgözlü olmayan, israftan uzak duran, salihlik ve iffet ile süslenmiş, ismet, diyânet ve sadâkat ile tanınan hizmetinde başarılı, çalışkan, vakıf şartlarına uygun şekilde davranan, vakıf görevlerinde vakfın ecrinden ve sevabından haberdâr olan, din, diyânet ve istikâmet ile bilinen,

anlayışlı ve akıllı olan bir kimse” özelliklerine sahip bir kişinin basiret ve istikâmet üzere hizmet eda etmesi şartı ile günlük 10 akçe ücret alacağı belirtilmiştir (634 Nolu Defter, H.1224: 5). Ancak aynı vakfiyede kendi vakfını babasının vakfına ilhak ettiğini belirtip, Sultan I. Abdülhamid Han Vakfı’nda Kaimmakam-ı Müteveli olan kişinin kendi vakfında da Kaimmakam-ı Müteveli olacağını belirtmiştir.

Yukarıda belirtilen Kaimmakam-ı Müteveli; 1234 (1819) tarihli Annesi Nakşidil Vâlîde Sultân’ın ruhuna kurmuş olduğu vakfın, 1234 (1819) tarihli Şeyh Ahmet Buhari Türbesi ve müştemilatını ihya için kurmuş olduğu vakfın ve 1246 (1831) tarihli Saraylı merhume Emine Hanım için yapılacak hayır hizmetleri sebebiyle kurmuş olduğu vakfın mütevellisi, 1237 (1822) tarihli Medine’de bulunan medreseyi içeren vakfın ise Kaimmakam-ı Müteveli’si olacaktır.

4.5.1.3 Kâtip

Vakıf ile ilgili tüm işlemleri kâğıda döken veya yazan kişi anlamındadır. Sultan II. Mahmud’un vakıflarına ait iki vakfiyede kâtip görevlendirildiği görülmektedir.

Birincisi kendi adına kurmuş olduğu ve Nusretiye Camii’sini içeren ilk vakfiyede “Anlayışlı ve ferasetli, yeterli, akıllı, muhasebe bilen, matematikten anlayan, kâtiplikten anlayan âlim bir kimse” özelliklerine sahip bir kişinin kâtip olacağı ve günlük 5 akçe ücret alacağı belirtilmiştir (634 Nolu Defter, H.1224: 5).

İkincisi ise Nakşidil Vâlîde Sultân Türbesi ve Mektebi’ni içeren vakfiyede “Muhasebeyi bilen, kalem ashabı ve matematikten anlayan bir kimse” özelliklerine sahip bir kişinin kâtip olacağı ve günlük 100 akçe ücret alacağını belirtmiştir. Ayrıca aynı vakfiyede kâtip olanlara maaşına ek olarak senelik 250 kuruş verilmesi de buyurulmuştur (634 Nolu Defter, H.1234: 40).

4.5.1.4 Câbi (Tahsildar)

Vakfa ait gelirleri hesaplayan ve tahsilatını yapan kişiye denir. Sultan II. Mahmud’un kendi adına kurmuş olduğu ve Nusretiye Camii’sini içeren ilk vakfiyede “Hâinlikten ve zevkine düşkünlükten uzak duran, işlerinde çalışkan, düşünceli, faydalı işlerde öncü, vakıf görevlerinde faydalı, yaratıcı ve özenli bir kimse” özelliklerine sahip bir kişinin “vakfın kira gelirlerini

toplama ve kira gelirlerini vakıf kaymakamına teslim etme” görevi karşılığında günlük 5 akçe ücret alacağını belirtmiştir (634 Nolu Defter, H.1224: 5).

4.5.1.5 Vakıf Nazırı

Mütevellinin vakıfta yapmış olduğu iş ve bu işlerin yapılış şekli ile işleyişini kontrol eden kişiye vakıf nazırı denir. Nazır mütevellinin yapmış olduğu işlere direkt olarak karışmayan ancak yapılan işlerin vakfiyede geçen şartlara uygunluğunu ve vakfin menfaatine olup olmadığını kontrol ederek, bu minvalde mütevelliyeye yol göstericilik yapar. Sultan II. Mahmud vakfında Darü’ssaâde Ağası’nı vakıf nazırı olarak tayin etmiştir (634 Nolu Defter, H.1224: 5).

4.5.2 Vakıflara Ait Müessese Görevlileri

Sultan II. Mahmud tarafından kurulan vakıflara ait müesseselerde görev yapacak olan personelin özellikleri, yapacağı görevler ve alacağı ücrete kadar her şey belirlenmiş olup, görevini ifa etmeyen personelin değiştirildiği, düşük ücretle çalışan personelin ücretinde düzeltmelere gidildiği görülmektedir. Müesseselerde görev yapan personel ile ilgili olarak ehil kimseler olması, dürüst olması, halk ile üst tabaka arasındaki farklıklar sebebiyle iletişimlerinde buna dikkat etmeleri gerektiği gibi şartları taşımaları istenmektedir (634 Nolu Defter, H.1224: 5). Ayrıca vakfiyelerde bir personele birden fazla iş yüklendiği görülmekle birlikte, çeşitli işler sebebiyle geçici olarak görevlendirilen personelin olduğu da görülmektedir.

Aşağıda müesseselere göre personelleri cami görevlileri, mektep ve medrese görevlileri, türbe görevlileri ve diğer müessese (sebil, han, kasır vb) görevlileri olmak üzere ayırdıktan sonra bunları tablolar halinde belirtmeye çalışacağız.

4.5.2.1 Cami Görevlileri

Sultan II. Mahmud’a ait vakıfların vakfiyelerinde cami görevlilerini iki türde incelemek gerekmektedir. Bunların birincisi kendi vakfına ait camilerdeki görevliler, ikincisi ise kendi vakfına ait olmayan camilerde görev yapan ve yaptıkları iş karşılığında ücret alan görevlilerdir. Bunları aşağıda daha detaylıca anlatmaya çalışacağız.

4.5.2.1.1 II. Mahmud Han'ın Vakıflarına Ait Camilerdeki Görevliler

Sultan II. Mahmud Han vakıflarına ait camiler; Nusretiye Camii, Hidayet Camii, Şerefâbâd Camii ve Tefikiye Camii'dir.

4.5.2.1.1.1 Nusretiye Camii

II. Mahmud tarafından İstanbul ili Beyoğlu ilçesi Tophane semtinde bulunan ve günümüzde tamamen yok olan Arabacılar Kışlası'nın içinde Süheyl Bey Vakfına ait arsa üzerine 1809 senesinde yapılmış olan Nusretiye Camii'nde 1224 tarihli birinci vakfiyede 9 farklı görev 8 kişiye verilmiştir.

Tablo 1. Nusretiye Camii Görevlileri

Görevli	Görevlide Bulunması Gereken Özellikler	Görevi	Personel Sayısı	Günlük Ücret	Yıllık Ücret	Yemek (Günlük)
Hatib	Latif, nazif tavırlı, âlim, takva sahibi, Allah korkusu ile hizmet eden bir kişi.	Cuma günleri ve bayram günleri sürekli hitabet etmek.	1	15	795	-
İmâmet	Kıraati iyi, imamlığa layık bir kişi.	Hizmetinde devamlı özen göstererek farz namazları kıldırmak.	1	20	7080	-
Devirhan	Hafız bir kimse.	Cuma günleri ezandan önce camide Kur'an-ı Kerim okumak.	1	10	510	-
Müezzin	Güzel ve yüksek sesli, namaz vakitlerinden haberdar, Bilal Habeşi gibi ahenkli ve nağmeli ezan okuyabilen bir kişi.	Ramazan geceleri vesair zamanlarda cami minaresinden ezan okumak.	1	10	3540	-
Kayyım	-	-	1	10	3540	-
Serrâc-ı minâre	-	-	1	10	3540	-
Bevvâb ve Ferrâş	-	-	1	4+2	2124	-
Kaliçe ve Buriya (Halı ve Hasır) Tefriş Görevlisi	-	-	1	4	1416	-

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1224: 5)

1230 tarihli vakfiyede 7 farklı görev 8 kişiye verilmiştir.

Tablo 2. Nusretiye Camii Görevlileri

Görevli	Görevlide Bulunması Gereken Özellikler	Görevi	Personel Sayısı	Günlük Ücret	Yıllık Ücret	Yemek (Günlük)
Müezzin-i Sâni	-	-	1	5	60	-
Müezzin-i Sala	-	-	1	5	60	-
Devirhan (İki kişi)	-	-	2	10	240	-
Mu'arrif	-	-	1	15	180	-
Na'at-hân	-	-	1	10	120	-
Sirâci-i Şem'eyn-i Kebireyn	-	-	1	2	24	-
Bekçi	-	Kasr-ı Hümayun'un bekçiliğini yapacak.	1	5	60	-

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1230: 20)

1246 tarihli vakfiyede ise 2 farklı görev 2 kişiye verilmiştir.

Tablo 3. Nusretiye Camii Görevlileri

Görevli	Görevlide Bulunması Gereken Özellikler	Görevi	Personel Sayısı	Günlük Ücret	Yıllık Ücret	Yemek (Günlük)
Vaiz	Tefsir ve Hadis ilminde ileri düzeyde ve nam sahibi bir kişi.	Camide hazır bulunan Müslüman cemaate vaaz vermek, nasihat etmek, ayet nakletmek, kötülüklerden kaçınmaları için cehennemi onlara anlatarak iyiliğe sevk etmek ve bunlardan kaçınmaları halinde cennet ile müjdeleneceklerini bildirmek ve her vaazında Sultan II. Mahmud'un ruhuna 3 ihlas-ı şerif okumak.	1	25	300	-
Rafi-i Seccade	-	Vaizin seccadesini süpürmek, temizlemek, kaldırmak ve muhafaza etmek.	1	2	24	-

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1246: 67)

4.5.2.1.1.2 Hidayet Camii

Sultan II. Mahmud tarafından Eminönü Bahçekapısı'nda Ayasofya-i Kebir Camii Şerifi, Rüstem Paşa ve Çırağı Mehmed Paşa ile Ayşe Sultan vakıflarına ait arsalar üzerine 1813 senesinde yapılan Hidayet Camii'nde tüm câmi' hademeleri şerî'at mahkemesince imtihan edilip görevi hakettiklerine dâir mahkeme i'lâm-ı şer'î ve vakfın mütevellî kaymakamının inhası ile adı geçen görev pâdişâh beratıyla birlikte o şahsa verilerek, hademeler gerekli hizmetleri bizzat kendileri yerine getirip hiçbir özür olmadan görevi başka birine bırakmayacaklardır. Aksi takdirde meccanen hakeden birine bu görev verilerek, Birinci İmamın, Başmüezzinin ve Birinci Kayyımın görevi boşta kaldığında İkinci İmam, İkinci Başmüezzin ve İkinci Kayyım onların yerlerine göreve gelip, boşalan ikincilik görevleri de şartları çerçevesinde başkasına verilecektir. Bu adı geçen hademelerden boşalan görevlere eğer bu işleri görmeye gücü yeten evladı varsa o evlatlara verilip, görevi hakeden evlat yok ise bu görevlere imtihanla yeni kimseler atanması şartları ile 39 farklı görev için 9 kişi görevlendirilmiştir (634 Nolu Defter, H.1229: 12).

Ayrıca 634 nolu defterde kayıtlı 9. sayfa 2. sırada bulunan vakfiyede görevli personelin ücretlerinin Hamidiyye (1. Abdulhamit) Vakfı gelirlerinin fazlasından ödeneceği belirtilmekte olup, 634 nolu defterin 17. sayfa 3. sıradaki vakfiyenin 20-21 sayfalarında ise ücretlerin II. Mahmud Vakfı'ndan aynı miktarda ödeneceği şartı konmuştur. 21. sayfada Daha önceden verilen fodaluların (İmaret Ekmeği) ise Hamidiye Vakfı'nda yapılması, ücretinin ise II. Mahmud Vakfı tarafından ödeneceği belirtilmiştir.

Tablo 4. Hidayet Camii Görevlileri

Görevli	Görevlide Bulunması Gereken Özellikler	Görevi	Personel Sayısı	Günlük Ücret	Yıllık Ücret	Yemek (Günlük)
Vaiz	Tefsir, Kur'an-ı Kerim'e ve Nebevi Hadislere hakim, bilgili ve fazilet sahibi bir kişi.	Cuma günleri, iki bayram ve diğer mübarek günlerde camide hazır bulunan cemaate vaaz ve nasihat etmek.	1	48	2784	1 çift fodula
Dini İlimler Müderrisi	Âlim ve faziletli bir kimse.	Ramazan ayının her günü ve Ramazan ayı dışında ise haftada 2 gün dini ilimler alanında ders vermek.	1	60	7320	1 çift fodula

Hatip	Bilgili, istekli, güzel, düzgün ve anlaşılır şekilde konuşan bir kimse.	Cuma günleri ve bayram günleri minberden sürekli bülbül gibi hoş konuşarak olaylar hakkında düzgün bir şekilde açıklama yapmak.	1	70	4060	1 çift fodula
İmam-ı Evvel	Güzel amel sahibi, dinine bağlı, namazın rükunlarını ve vaciplerini bilen, sünnetlere ve müstehaplara vakıf bir kimse.	-	1	50	26550	3 çift fodula
Sermahfel				15		
Devirhan				4		
Yasinhan				3		
Nebehan				3 (75)		
İmam-ı Sani	Güzel amel sahibi, dinine bağlı, namazın rükunlarını ve vaciplerini bilen, sünnetlere ve müstehaplara vakıf bir kimse.	-	1	40	21240	3 çift fodula
Devirhan				10		
Yasinhan				4		
Nebehan				3		
Amener Resulu Han				3 (60)		
Riyaset	Sesi güzel, ezanı kıraatle okuyabilen ve namaz vakitlerine hâkim bir kimse.	Söz konusu camide beş vakit namazda baş müezzin olacak, Cuma günleri ve gecesi sela okuyacak, Ramazan ayında ve diğer mübarek günlerde de temcidhan olacak.	1	3	21240	2 çift fodula
Sermüezzin				25		
Devirhan				10		
Ta'rifhan				7		
Es-Sela Han ve Temcidhan				15 (60)		
Müezzin-i Sani	Sesi güzel, ezanı kıraatle okuyabilen ve namaz vakitlerine hâkim bir kimse.	Söz konusu camide İkinci Müezzin olacak, Cuma günleri naat ve sela okuyacak, Ramazan ayında ve diğer mübarek günlerde de temcidhan olacak.	1	20	14160	1,5 çift fodula
Naathan				5		
Es-sela Han				5		
Temcidhan				10 (40)		
Riyaset	Aktif, dinamik, temiz ve pak bir kimse.	-	1	3	15930	1,5 çift fodula
Kayyım-ı Evvel Bevvab, Ferraş ve Mustahfızlık				22		
Siraci-i Kanadil				10		
Ferraş-ı Camii Şerif ve Harem				5		
Basit ve Hafız-ı Seccade-i Vaiz ve Mane-i Nukuş				2		
Basit ve Rafi Kalıçe ve Burya-i Camii Şerif				3 (45)		
Kayyım-ı Sani	Aktif, dinamik, temiz ve pak bir kimse.	-	1	20	14160	1 çift fodula
İkad-ı Kanadil				10		
Basit ve Hafız-ı Seccade-i Hatib Efendi ve Mane-i Nukuş				2		
Bevvab				5		
Ferraş-ı Havalı-i Camii Şerif ve Kenifha				3 (40)		

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1229: 11)

4.5.2.1.1.3 Şerefâbâd Camii (Adliye Camii)

Sultan II. Mahmud tarafından Üsküdar Salacak'ta Şerefabad Kasrı'nın yanına 1815 yılında yaptırılan ve günümüzde yıkılmış olan Şerefâbâd Camii (Adliye Camii)'nde 11 farklı görev için 15 kişi görevlendirilmiştir.

Tablo 5. Şerefâbâd Camii (Adliye Camii) Görevlileri

Görevli	Görevlide Bulunması Gereken Özellikler	Görevi	Personel Sayısı	Günlük Ücret	Yıllık Ücret	Yemek (Günlük)
Vaiz	-	Cuma günleri, iki bayram ve diğer mübarek günlerde vaaz vermek.	1	48	2784	Bütün personel için toplam 14 Fodula
Hatib	-	-	1	70	24780	
İmam-ı Evvel	-	-	1	75	26550	
İmam-ı Sani	-	-	1	60	21240	
Müezzin-i Evvel	-	-	1	60	21240	
Müezzin-i Sani	-	-	1	40	14160	
Ser Kayyım	-	-	1	45	15930	
Kayyım-ı Sani	-	-	1	40	14160	
Feth-i Şerifhan	-	-	1	15	5310	
Bekçi	-	Kasr-ı Hümayun Bekçiliği yapacak.	2	15-15 (30)	5310 5310	
(Bostancı Ocağı) Mezkür Neferatı	-	-	4	5-5-5-5 (20)	1770	

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1230: 21)

4.5.2.1.1.4 Tevfikiye Camii

Sultan II. Mahmud tarafından oğlu Şehzade Tevfik adına 1838 yılında Beşiktaş Arnavutköy/Akıntı Burnu'nda sahil yolunda, Bebek Caddesi üzerinde yaptırılan Tevfikiye Câmii'nin bulunduğu Arnavutköy geçmişten günümüze çok güzel çarşısı, mağazaları, dükkânları, kiliseleri, camisi, tepelerinde ve iç kısımlarında köşkleri sahilde yalıları, geçmişte meşhur olan çilek bahçelerindeki çileği, Rum, Ermeni ve Müslümanların ikamet ettiği İstanbul'un en mûtena semtlerinden biridir (Bşk.Müf., t.y.).

Diğer adı Akıntıburnu Camii olan Tevfikiye Caminin yapılış gayelerinden biri bu bölgenin Müslüman nüfusun az olduğu bir bölge olmasından dolayı buradaki Müslüman nüfusu arttırarak, burada yeni bir sosyal yapı oluşturmaktır.

Sultan II. Mahmud bu gayeyle yaptığı camide görev yapan personelin ücretlerinin aylık olarak ödeneceği ve personele verilen fodularının (imaret ekmeği) daha önceki gibi I. Abdulhamit Han Vakfı imaretinde yapılarak, ücretinin kendi vakfı tarafından ödenmesini şart koşmuştur (634 Nolu Defter, H.1248: 72).

Bununla birlikte, personel istihdam şartlarını da şu şekilde belirtmiştir;

Hademe şerî'at mahkemesince imtihan edilip hakedişleri ortaya çıktıktan sonra Evkaf-ı Hümayun Müfettişi olan efendi ilam ve nazırı bulunan efendi inha edip ve Daru's-saadeti'sşerife ağası hazretlerinin arzı ile adı geçen görev pâdişâh beratı ile birlikte verilsin.

Adı geçen hademe gerekli olan görevlerini bizzat kendisi kusursuzca görüp, şer'î bir övzü olmadan başka birine görevini vekâlet ve naiplikle devretmesinler. Başkasına görevden elçektirmelere i'tibar edilmeyip azm-i rağbetinden meccânen önceki gibi hakedene görev verilsin.

Hitabet görevi boşaldığında vakfın şartından olduğu üzere İkinci İmama görev verilerek, İkinci imamlık görevi de vakfiyede şart koşulduğu üzere aynı şartlar çerçevesinde görevi hakeden başka birine verilsin.

Ayrıca Birinci Mü'ezzin ve İkinci Mü'ezzin ve Mülazım-ı Mü'ezzin görevinde de görevden elçektirme durumunda silsile ve düzen içinde adı geçen şartlar çerçevesinde görev verilsin.

Adı geçen görevlilerden biri vefât ettiğinde büyük oğlu varsa daha önce bahsedilen düzen içinde görev kendisine verilsin. Büyük evlat bu göreve layık değilse hakeden başka birine verilsin. Ancak imtihan edilmeden rica ve şefaate işin ehli olmayan birine verilmesin. Görevlilerden birinin geride bıraktığı evlâd küçük ise boşalan vazifeden verilecek görevi mevkûfen verilip, gerekli hizmetin görevi vekâletle başka birine gördürülüp, küçük evlad büyüyüp bülüğa erdiğinde imtihan edilerek hakedişi ortaya çıkarsa, şerî'at mahkemesi kararıyla görev asaleten kendisinde bırakılır ve hakedişi olmazsa görev üzerinden alıp hakeden başka birine verilir (634 Nolu Defter, H.1248: 72).

Yukarıdaki şartlar doğrultusunda personel görevlendirilen Tefikiye Camii'nde 38 farklı görev için 6 kişi görevlendirilmiştir.

Tablo 6. Tefikiye Camii (Akıntıburnu Camii) Görevlileri

Görevli	Görevlide Bulunması Gereken Özellikler	Görevi	Personel Sayısı	Günlük Ücret	Yıllık Ücret	Yemek (Günlük)
Hatib	Söz konusu camide takva sahibi, âlim, namazın şartlarını, sünnetlerini, rükunlarını ve müstehaplarını bilen sesi güzel, konuşması akıcı ve Kur'an ehli olduğu her halinden belli olan bir kimse.	Hatib, Birinci İmam ve Sermahfil olacak, sabah namazından sonra Yasin Suresini okuma, öğle namazından sonra Amener Resulu'yu okumak, ikindi namazından sonra Nebe Suresini okumak ve iki bayram namazından önce bayram namazını tarif etmek ve göstermek.	1	120	123900	3 çift fodula
İmam-ı Evvel				160		
Yasinhan, Amaner Resuluhan ve Nebehan				20		
Sermahfil				30		
Vaiz				20 (350)		
İmam-ı Sani	Söz konusu camide kendisinin ikameti için tayin edilen evde kalacak, takva sahibi, alim, namazın şartlarını, sünnetlerini, rükunlarını ve müstehaplarını bilen sesi güzel, konuşması akıcı ve Kur'an ehli olduğu her halinden belli olan bir kimse.	İkinci imam ve devirhan olacak, sabah namazından sonra Yasin Suresini okuyacak, öğle namazından sonra Amener Resulu'yu okuyacak, ikindi namazından sonra Nebe Suresini okuyacak ve ayrıca her gün ikindi namazından önce Fetih Suresini okuyacak ve namaz vakitlerini belirleyecek.		120	95580	3 çift fodula
Yasinhan, Amaner Resuluhan ve Nebehan				20		
Devirhan				20		
Sure-i Fetihhan				20		
Muvakkitlik				90 (270)		
Müezzin-i Evvel	Söz konusu camide kendisinin ikameti için tayin edilen evde ikamet edecek ve güzel sesiyle ezan okuyup, kamet getiren, güzel amelli bir kimse.	Birinci müezzin olup, Ezan okuyacak, Cuma günleri naat okuyacak, mübarek gecelerde temcidhanlık görevinin yanında Birinci kayyım, Mahfili Hümayun Muhafızlığı (Padişahın namaz kıldığı yerin muhafızlığı) yapacak, camideki mumlari yakacak ve söndürecek, halı ve hasırları temizleyecek, serecek, kaldıracak ve diğer hizmetleri yerine getirecek.	1	100	70800	2 çift fodula
Naathan				20		
Temcidhan ve Salathan				10		
Kayyım-ı Evvel ve Mustahfiz-i Mahfil-i Hümayun ile Siraci-i Kanadil				30		
Ferraş ile Bast ve Ref'i Kaliça				40 (200)		
Müezzin-i Sani	Söz konusu camide kendisinin ikameti için tayin edilen evde ikamet edecek ve güzel sesiyle ezan okuyup, kamet getiren güzel amelli bir kimse.	İkinci müezzin olup, Cuma günleri sela okuyacak, mübarek günlerde temcidhanlık yapacak, camideki mumlari yakacak ve söndürecek, halı ve hasırları temizleyecek, serecek, kaldıracak ve hatip ile şeyhin seccadelerini muhafaza edecek.	1	80	61950	2 çift fodula
Tarifhan				20		
Es-Selahan ve Temcidhan				10		
Kayyım-ı Sani ve Siraci-i Kanadil				20		
Ferraş ile Bast ve Ref'i Kaliça				40		
Hıfz-i Cuka-i Minber ve Seccade				5 (175)		
Bevvâb	Güvenilir bir kimse.	Caminin dış kapılarının kapıcısı olacak, caminin içini ve haremını temizleyecek, minarelerin, şadırvanların ve tuvaletlerin mumlari yakacak ve müezzinin işlerine yardım edecek.	1	80	56640	2 çift fodula
Ferraş-ı Harem-i Cami Şerif ve Memşa				40		
Siraci-i Minare ve Şadırvan ve Memşa				10		
Mülazımı Müezzin				30 (160)		
Vaiz				Tefsir ve hadis ilmine hakim, güzel amel sahibi bir kimse.		

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1248: 71)

4.5.2.1.2 II. Mahmud Han'ın Vakıflarına Ait Olmayan Camilerdeki Görevliler

Sultan II. Mahmud Han vakıflarına ait olmayan camiler ise Sa'dabad Camii, Eyüp Sultan Camii, Sultan Ahmed Han Camii, Cezeri Kasımpaşa Camii ve Gazi Atik Ali Paşa Camii'dir.

4.5.2.1.2.1 Sa'dabad Camii

Kanuni Sultan Süleyman bahar ve yaz mevsimlerinde zaman zaman Kâğıthane'ye teferrüce çıkar, İmrahor Kasrı'nda dinlenirdi. Sonraları Kâğıthane büyük rağbet görmüş, 18. asırda Sultan III. Ahmed ile Sadrazam İbrahim Paşa Kâğıthane'de Versailles ve Fontainebleau köşklerinin planlarından ilham alarak yeni kasırlar yaptırmışlardır. Sadabad Kasrı bunların en meşhuru (Şehsuvaroğlu, 2011: 122). Ayrıca bu kasrın yanında Sultan III. Ahmed tarafından yapılan Sa'dabad Camii bulunuyordu. Kasır ve Cami 1740 yılında Patrona Halil İsyanı sırasında yıkılmış Sultan III. Selim tarafından restore ettirilmiştir. H.1224'te ise Sultan II. Mahmud, harabe haline gelen Sa'dabad Sarayı ile birlikte Sa'dabad Camii'sini de yeniden inşa ettirmiştir.

634 nolu defterin 9. sayfasının 2. sırasında bulunan vakfiyede bu görevlilerin ücretlerinin bir kısmının III. Ahmet Han Vakfı tarafından geri kalan kısmının ise Hamidiye (1. Abdulhamit) Vakfı gelirlerinin fazlasından ödeneceği belirtilmekte iken, 634 nolu defterin 17. sayfasının 3. sırasında bulunan vakfiyenin 20-21 sayfalarında ücretlerin II. Mahmud Vakfı tarafından aynı miktarda ödeneceği şartı konulmuş ve verilen fodalaların Hamidiye Vakfı'nda yapılması, ücretinin ise II. Mahmud Vakfı tarafından ödenmesi şartı belirtilmiştir.

Sa'dabad Camii'nde 19 farklı görev için 4 kişi görevlendirilmiştir.

Tablo 7. Sa'dabad Camii (Kağıthane Camii) Görevlileri

Görevli	Görevlide Bulunması Gereken Özellikler	Görevi	Personel Sayısı	Günlük Ücret	Yıllık Ücret	Yemek (Günlük)	
Vaiz	Hoş edalı ve güzel sesli bir kimse.	-	1	6	17700	1 çift fodula	
Hatib				10			
Devirhan				4			6
Sermahfil				5 (50)			
İmam	-	-	1	20	28320	3 çift fodula	
Yasinhan				5			
Amene'r-Resulühan				5			
Nebehan				5 (80)			
Müezzin	Namaz vakitlerini bilen bir kimse.	-	1	6	28320	2 çift fodula	
Devirhan				3			7
Naathan				7			
Es-sela Han ve Temcidhan				13 (80)			
Kayyım	Çevik, hareketli ve çalışkan özellikte bir kimse.	-	1	6	28320	2 çift fodula	
Bevvab ve Ferraş				4			6
İş'al-i kandil				3			12
Selahan				12			10
Rafi-i seccade				3 (80)			

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1229: 13)

4.5.2.1.2.2 Eyüp Sultan Camii

Sü'da Usta'nın ruhuna Eyüp Sultan Camii'nde Ramazan aylarının 27. gecesini, 28. gecesini ve 29. gecesini okunacak hatim için, Cuma günleri dua edilmesi ve isminin anılması için ve diğer günlerde de kendisine dua edilmesi için caminin personeline ve ayrıca Eyüp'te bulunan Cezeri Kasımpaşa Camii ile Sultanahmet Camii'nde bulunan şeyhlere bu görevleri karşılığında ücret ödenmiştir. Bu görevliler vakfın kendi görevlileri olmayıp, yaptıkları iş karşılığında ücret almışlardır.

Tablo 8. Eyüp Sultan Camii Görevlileri

Görevli	Görevlide Bulunması Gereken Özellikler	Görevi	Personel Sayısı	Günlük Ücret	Yıllık Ücret	Yemek (Günlük)
İmam-ı Evvel	-	Her sene Ramazan ayında Fatiha Suresinden Felak ve Nas Surelerine kadar Kur'an-ı Kerim okuyacak ve Ramazan ayının yirmiyedinci gecesi ise 1 hatmi şerifi Sü'da Usta'nın ruhuna ve tüm ölen Müslümanların ruhuna hediye etmek.	1	-	40 Kuruş	-
İmam-ı Sani	-	Her sene Ramazan ayında Fatiha Suresinden Felak ve Nas Surelerine kadar Kur'an-ı Kerim okuyacak ve Ramazan ayının yirmisekizinci gecesi ise 1 hatmi şerifi Sü'da Usta'nın ruhuna ve tüm ölen Müslümanların ruhuna hediye etmek.	1	-	40 Kuruş	-
İmam-ı Salis	-	Her sene Ramazan ayında Fatiha Suresinden Felak ve Nas Surelerine kadar Kur'an-ı Kerim okuyacak ve Ramazan ayının yirmidokuzuncu gecesi ise 1 hatmi şerifi Sü'da Usta'nın ruhuna ve tüm ölen Müslümanların ruhuna hediye etmek.	1	-	40 Kuruş	-
Nöbetçi İmam	-	H. Eyüp Sultan'ın türbesinde öğle namazı ve ikindi namazından sonra Sü'da Usta için dua etmek ve af dilemek.	3	-	3*50 150 Kuruş	-
Müezzin Başı	-	Her Cuma namazında Sü'da Usta'nın ismini yadetmek.	1	-	10 Kuruş	-
Müezzin (6 kişi)	-	Hergün sabah namazından sonra 6 kişi nöbetleşe olarak Sü'da Usta'nın ismini zikredecek ve Fatiha okuyacak.	6	-	6*5 (30) Kuruş	-
Rafi-i Hasr	-	Hasır serme ve kaldırma görevini yapacak.	1	3	36 Kuruş	-
Mevlidan	-	Her sene Rebiu'l-evvel ayında Peygamberimizin doğduğu zamanda mevlid okuyacak.	1	-	25 Kuruş	-
Huffaz (4 kişi)	-	Aşr-i şerif okuyacak.	4	-	4*4 (16) Kuruş	-
Duacı	-	Cezeri Kasımpaşa Camii ve Sultan Ahmet Camiinde bulunan şeyh efendiler mevlid esnasında duacı tayin edilecek.	2	-	2*15 (30) Kuruş	-
Kayyım	-	Mevlid günü hizmet edecek.	6	-	6*4 (24) Kuruş	-

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1245: 65)

4.5.2.1.2.3 Sultan Ahmed Han Hazretleri Camii

İstanbul'da bulunan Selatin Camileri arasında en büyüğü ve en merkezisi olma özelliğini taşıyan Sultan Ahmed Han Hazretleri Camii'nde her hafta yapılacak olan vaaz ve dini konularda verilecek nasihatler için görevlendirilen vaiz ve bu vaizin seccadesini kaldıracak bir kişi olmak üzere toplam iki kişi görevlendirilmiştir. Bu görevliler vakfın kendi görevlileri olmayıp, yaptıkları iş karşılığında ücret almışlardır.

Tablo 9. Sultan Ahmed Han Hazretleri Camii Görevlileri

Görevli	Görevlide Bulunması Gereken Özellikler	Görevi	Personel Sayısı	Günlük Ücret	Yıllık Ücret	Yemek (Günlük)
Vaiz ve Nasih	İlmiyle amel eden ve kamil salihlerden alim bir kişi.	Her hafta Pazar günü öğle namazından sonra hazır bulunan cemaate ayetler ve sahih eserlerden vaaz ve nasihatlerde bulunacak.	1	15 Kuruş	180 Kuruş	-
Basit Rafi-i Seccade	-	Vaizin seccadesini serecek ve kaldıracak.	1	9 Kuruş	108 Kuruş	-

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1245: 65)

4.5.2.1.2.4 Cezeri Kasımpaşa Camii

Cezeri Kasımpaşa Camii, günümüzde Eyüp Çömlekçiler Mahallesi Zalpaşa Caddesi ile Cezeri Kasım Akarçeşme Sokağı'nın kesiştiği noktada bulunmakta ve 1515 tarihlerinde Kubbealtı vezirlerinden Cezeri Kasımpaşa tarafından inşaa edilmiştir (Tas-istanbul, ty.). Cezeri Kasımpaşa Camii'sinde her hafta yapılacak olan vaaz ve dini konularda verilecek nasihatler için görevlendirilen vaiz ve bu vaizin seccadesini kaldıracak bir kişi olmak üzere toplam iki kişi görevlendirilmiştir. Bu görevliler vakfın kendi görevlileri olmayıp, yaptıkları iş karşılığında ücret almışlardır.

Tablo 10. Cezeri Kasımpaşa Camii Görevlileri

Görevli	Görevlide Bulunması Gereken Özellikler	Görevi	Personel Sayısı	Günlük Ücret	Yıllık Ücret	Yemek (Günlük)
Vaiz ve Nasih	İlmiyle amel eden ve kamil salihlerden alim bir kişi.	Her hafta Çarşamba günü öğle namazından sonra hazır olan cemaate Kur'an ayetleri ve hadisler ile ilgili vaaz ve nasihat edecek, bunun dışında diğer günlerde de Birgivi Şerhi'den zaruri din işlerini öğretecek.	1	20 Kuruş	240 Kuruş	-
Basit Rafi-i Seccade	-	Seccadeyi serecek ve kaldıracak.	1	-	9 Kuruş	-

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1245: 65)

4.5.2.1.2.5 Gazi Atik Ali Paşa Camii

Günümüzde Çemberlitaş Meydanında bulunan ve Aslen Saraybosnalı olan Gazi Atik Ali Paşa tarafından 1496 yılında yapımına başlanan ve 1497 yılında yanındaki medrese ile birlikte inşaatı biten Gazi Atik Ali Paşa Camii'nde her hafta yapılacak olan vaaz ve dini konularda verilecek nasihatler için bir vaiz ve bu vaizin seccadesini kaldıracak bir kişi olmak üzere toplam iki kişi görevlendirilmiştir. Bu görevliler vakfın kendi görevlileri olmayıp, yaptıkları iş karşılığında ücret almışlardır.

Tablo 11. Gazi Atik Ali Paşa Camii Görevlileri

Görevli	Görevlide Bulunması Gereken Özellikler	Görevi	Personel Sayısı	Günlük Ücret	Yıllık Ücret	Yemek (Günlük)
Vaiz ve Nasih	İyilik sahibi bir kişi.	Her hafta Pazartesi günü ikindi namazından sonra camide bulunan cemaate Kur'an ayetleri ve sahih hadisleri içeren vaaz ve nasihatlerde bulunacak.	1	15 Kuruş	180 Kuruş	-
Basit Rafi-i Seccade	-	Vaizin seccadesini serecek ve kaldıracak.	1	9 Kuruş	108 Kuruş	-

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1245: 65)

4.5.2.2 Mektep ve Medrese Görevlileri

Sultan II. Mahmud Han'ın vakıflarına ait mektep ve medrese; Nakşidil Vâlide Sultân Mektebi ve Medine-i Münevvere'de bulunan Medrese'dir.

4.5.2.2.1 Nakşidil Vâlide Sultân Mektebi

Sultan II. Mahmud tarafından Fâtih Camii'nin kible yönünde ve Tabhâne Medresesi'nin karşısında 1818 yılında annesi Nakşidil Vâlide Sultan adına yaptırılan külliyyede sıbyan mektebi, sebil, çeşme, türbe ve üç oda bulunmakta olup, sıbyan mektebinde 7 farklı görev için 4 kişi görevlendirilmiştir.

Tablo 12. Nakşidil Vâlide Sultân Mektebi Görevlileri

Görevli	Görevlide Bulunması Gereken Özellikler	Görevi	Personel Sayısı	Günlük Ücret	Yıllık Ücret	Yemek (Günlük)
Hacelik	Türbe talebelerinden Kur'an-ı Kerim öğretebilecek düzeyde bir kişi	Mektepte çocuklara Kur'an-ı Kerim öğretecek.	1	80	42480	-
Kurralık		Hafızlık öğrencilerine okuma çalışmaları yaptırıp kurra olmalarını sağlayacak		40		
Halife-i mekteb	Emin ve güvenilir bir kişi	Okulu yönetecek	1	50	17700	-
Hâce-i meşk	Hattat bir kişi	Talebelere yazı yazmayı öğretecek	1	40	14160	-
Müstahfiz Bevvâb Ferrâş-ı mekteb	-	Her gece okulda kalıp, kapıcılık, koruma ve temizlik işlerini yapacak	1	30	10620	-

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1234: 39)

4.5.2.2.2 Medrese Görevlileri (Medine-i Münevvere'de)

Medine-i Münevvere'de bulunan medresede aşağıdaki tabloda belirtilmiş olan medrese hademeleri ile ilgili olarak vakfiyede;

Şeyhu'l-harem Ağası ve Mütevellî Kaymakamı'nın personeli kendi tasarruflarıyla kontrol edip, naib veya vekil atayarak onlar eliyle kontrol ettirmemesi,

Eğer hizmette gevşeklik yaparlarsa işini savsaklayan kişi hakkında Şeyhu'l-harem Ağası arzı ile görevden el çektirilsin ve yerine hakeden bir kişi ta'yîn edilsin.

Medresenin müderrisi bi-emrillahi Te'ala görevinden ayrıldığında eğitim-öğretim görevi; Medîne mücaviri veya misafirlerinden olan ve eğitim-öğretime kudreti yeten ve çeşitli bilimlerde maharetli, kâmil, fazilet ve onur sâhibi bir kişiye Şeyhu'l-harem ağa hazretlerinin arzı ve Mütevellî Kaymakamı'nın inhası ile bu görev verilsin.

Birinci Kütüphaneci de bi-emrillahi Te'ala görevden ayrılırsa, Birinci Kütüphaneci için de; her zamân olduğu gibi Şeyhu'l-harem Ağası'nın arzı ve Vâkıf Mütevellî Kaymakamı inhası ile görevi hakeden birine yeni görev verilsin.

İkinci Kütüphaneci Konevî es-Seyyid Ali Efendi de bi-emrillahi Te'ala vefât ettiğinde İkinci Kütüphanecilik ile Muvakkıtlık görevleri birbirinden ayrılıp, İkinci Kütüphanecilik görevi hakeden birine ve Muvakkıtlık görevi de bu konuda maharetli ve vakitleri tespit etmeye gücü yeten bir kişiye her zamânki gibi Şeyhu'l-harem Ağası'nın arzı ve Mütevellî Kaymakamı'nın inhası ile bu görev verilsin (634 Nolu Defter, H.1237: 62).

Sultan II. Mahmud tarafından yaptırılan bu Medrese'de yukarıda belirtilen şartlar doğrultusunda 10 farklı görev için 9 kişi görevlendirilmiştir.

Tablo 13. Medrese Görevlileri (Medine-i Münevvere)

Görevli	Görevlide Bulunması Gereken Özellikler	Görevi	Personel Sayısı	Günlük Ücret	Yıllık Ücret	Yemek (Günlük)
Müdris (Milasî el-Hac esSeyyid Ahmed Efendi)	Milasî el-Hac esSeyyid Ahmed Efendi büyük müdrislerden olup, eğitimini bırakarak bu göreve tayin edilmiştir.	Sözkonusu medresede ilim talebelerine usul ve fîru ilimlerini, tefsir, hadis ve fıkıh gibi ilimleri öğretecek.	1	-	225 zer-i mahbub	-
Bevvab	Medrese ehlinden güvenilir ve sakınan bir kimse.	Sabahları medresenin kapısını açıp, akşamları ise medresenin kapısını kapatacak.	1	-	20 zer-i mahbub	-
Saka ve Abkeş	Ciddi şekilde çalışacak, atik ve temiz bir kimse.	Su işlerinden sorumlu olacak.	1	-	25 zer-i mahbub	-
Zibil Temizlikçisi	Dışarıdan ücret karşılığında gelecek atik ve çevik bir kişi.	Medresede biriken kum ve zibili (hayvan pisliği) Cuma günü toplayarak dışarı atacak, medreseyi temizleyecek.	1	-	10 zer-i mahbub	-
Muhrec-i ma ve abkeş	Medrese ehlinden eli çabuk bir kimse.	Kuyudan su çekerek medresenin abdest muslukları ve haziresini doldurarak, medrese ahalisinin temizlenmelerine yardımcı olacak.	1	-	20 zer-i mahbub	-
Carubkeş	Medrese ahalisinden eli çabuk ve temiz bir kimse.	Her sabah süpürge ile medreseyi ve avlusunu temizleyecek.	1	-	10 zer-i mahbub	-
Sirâci-i Kanadil	Medrese ahalisinden bir kişi.	Medrese içinde uygun bulunan beş yere kandil yerleştirecek, bunları hergün yakacak ve temizleyecek.	1	-	10 zer-i mahbub	-
Hafız-ı kütüb-i evvel (esSeyyid Mehmed Aziz Efendi ibni Seyyid Abdullah)	-	Her gün medresenin kütüphanesini açacak, içindeki kitapları koruyacak, kollayacak, eskiyen ve dağılan kitapları onaracak ve bu kitapları isteyen öğrencilere yardımcı olacak, kitapların medrese dışına çıkarılmasını önleyecek, bu doğrultuda çalışacak ve gayret gösterecek.	1	-	80 zer-i mahbub	-
Hafız-ı kütüb-i sani (Konevî Hattat es-Seyyid el-Hac Ali Efendi)	-	Her gün medresenin kütüphanesini açacak, içindeki kitapları koruyacak, kollayacak, eskiyen ve dağılan kitapları onaracak ve bu kitapları isteyen öğrencilere yardımcı olacak, kitapların medrese dışına çıkarılmasını önleyecek, bu doğrultuda çalışacak ve gayret gösterecek.	1	-	50 zer-i mahbub	-
Muvakkitlik	Konevî Hattat es-Seyyid Ali Efendi ölene kadar bu görevi yapacak, o öldükten sonra ise bu iş ayrı bir görev olarak başka bir kişiye verilecektir.	Ezan vaktini doğru bildirmesi için saatin çalışmasını sağlamak ve ayarlamak.	-	-	80 zer-i mahbub	-

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1237: 60)

4.5.2.3 Türbe Görevlileri

Türbe görevlilerini, Nakşidil Vâlide Sultan Türbesi'ndeki görevliler, Eyüp Sultan Türbesi-Süda Usta Türbesi'ndeki görevliler ve Şeyh Ahmet Buhari Türbesi'ndeki görevliler olmak üzere üç kısımda inceleyeceğiz.

4.5.2.3.1 Nakşidil Vâlide Sultân Külliyesi Türbesi

Sultan II. Mahmud tarafından Fâtiḥ Camii'nin kıble yönünde ve Tabhâne Medresesi'nin karşısında 1818 yılında yaptırılan Nakşidil Vâlide Sultan Külliyesi'nde sıbyan mektebi, sebil, çeşme, türbe ve birkaç oda bulunmakta olup, türbede 34 farklı görev için 23 kişi görevlendirilmiştir. Ancak duacılar ile ilgili sayı belirtilmemiştir.

Tablo 14. Nakşidil Vâlide Sultân Külliyesi Türbe Görevlileri

Görevli	Görevlide Bulunması Gereken Özellikler	Görevi	Personel Sayısı	Günlük Ücret	Yıllık Ücret	Yemek (Günlük)
Türbedar-1 Evvel	Emin, doğru, basiret sahibi, iyi haliyle bilinen hizmetinde devamlılık gösteren ve güvenilir salih bir kişi	-	1	50	28320	-
Ferrâş-1 Kaliçe ve Hasır Bevvâb-1 Bâb-1 Türbe				10		
Buhûrî				8		
Ferraş-1 Havlu				6		
Sirâci-i Kanadil ve Lağımçı				6 (80)		
Türbedarı Sani Müstahfiz-1 Türbe	Emin, doğru, basiret sahibi, iyi haliyle bilinen hizmetinde devamlılık gösteren ve güvenilir salih bir kişi	-	1	45	24780	-
Diğer Ferrâş-1 Kaliçe ve Hasır Bevvâb-1 Bâb-1 Türbe				10		
Sirâci-i Kanadil Ferraş-1 Havlu				10		
Ferraş-1 Musluk ve Tathiri				5 (70)		
Türbedarı Salis	Emin, doğru, basiret sahibi, iyi haliyle bilinen hizmetinde devamlılık gösteren ve güvenilir salih bir kişi	-	1	40	21240	-
Diğer Ferrâş-1 Kaliçe Hasır Bevvâb-1 Türbe-i Şerif				10		
Sirâci-i Kanadil Ferraş-1 Havlu				10 (60)		
Sâ'atçı	Sanatında mahir, üstadı kâmil ve Müslüman bir saatçi.	Türbe-i Şerifeye konulan 1 adet çalar saatin çalışmasını sağlamak.	1	20	7080	-
Buhari-i Şerif Cüzhanı	Buhari-i Şerif cüzlerini bilen, faziletli ve öğretebilecek.	Hergün birer cüz okuyacaklar. (Toplam 10 kişi olacaklar, bir kişi başkan, hoca ve duacı olacak, bir kişi noktacı olacak, bir kişi de cüz görevlisi olacak)	7	30	10620 (74340)	-

Riyaset	Buhari-i Şerif cüzlerini bilen, faziletli ve öğretebilecek.	İçlerinden birisi başkanları olup, hocalık yapacak ve dua edecek.	1	40	31860	-
Hace				40		
Duacı				10 (90)		
Buhari-i Şerif Cüzhanı	Buhari-i Şerif cüzlerini bilen, faziletli ve öğretebilecek.	İçlerinden birisi Buhari cüzlerini okuyanların isimlerini deftere yazıp, gelmeyenlerin isminin karşısına nokta koyacak.	1	30	14160	-
Noktacı (Yoklama Yapan Kişi)				10 (40)		
Buhari-i Şerif Cüzhanı	Buhari-i Şerif cüzlerini bilen, faziletli ve öğretebilecek.	Cüzleri okumak için sandıktan çıkarıp, ders bittikten sonra sandığa geri koymak.	1	30	14160	-
Cüz Görevlisi				10		
Kur'an-ı Kerim Cüzhanı	Türbeye konulan 30 adet cüzden tecvid ve tertil ile Kuran-ı Kerim okuyabilen kimseler.	Her gün birer cüz'-i şerîf okumak.	27	20	7080 (191160)	-
Kur'an-ı Kerim Cüzhanı	Türbeye konulan 30 adet cüzden tecvid ve tertil ile Kuran-ı Kerim okuyabilen kimseler.	Her gün birer cüz'-i şerîf okumak. İçlerinden birisi hatimden sonra dua edecektir.	1	20	10620	-
Duacı				10 (30)		
Kur'an-ı Kerim Cüzhanı	Türbeye konulan 30 adet cüzden tecvid ve tertil ile Kuran-ı Kerim okuyabilen kimseler.	Her gün birer cüz'-i şerîf okumak. İçlerinden birisi Cüz-i Şerifleri okuyan cüzhanların isimlerini deftere yazıp, gelmeyenlerin isminin karşısına nokta koyacak.	1	20	10620	-
Noktacı (Yoklama Yapan Kişi)				10 (30)		
Kur'an-ı Kerim Cüzhanı	Türbeye konulan 30 adet cüzden tecvid ve tertil ile Kuran-ı Kerim okuyabilen kimseler.	Her gün birer cüz'-i şerîf okumak. İçlerinden birisi Cüzleri okumak için sandıktan çıkarmak ve yerine koyacak.	1	20	10620	-
Cüz Görevlisi				10 (30)		
Duacı	-	Buhârî-i Şerîfî okuyan kişiler, üç ayda bir hatim indirip, her hatmin sonunda dua edecektir.	-	3 ay *75 kuruş	300 kuruş	-

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1234: 38)

4.5.2.3.2 Eyüp Sultan Türbesi – Sü'da Usta Türbesi

Sarayın haremde hazinedar olup vefat eden Sü'da Usta'nın ve Peygamberimiz Hz. Muhammed'in döneminde ordu sancaktarı olan, Peygamberimizin hadisine nail olmak üzere İstanbul'u fethetmeye gelen orduya katılan ve şehit olan Hz. Eyyub El-Ensari'nin Türbesi'nde 3 farklı görev için 12 kişi görevlendirilmiştir.

Tablo 15. Eyüp Sultan Türbesi - Sü'da Usta Türbesi Görevlileri

Görevli	Görevlide Bulunması Gereken Özellikler	Görevi	Personel Sayısı	Günlük Ücret	Yıllık Ücret	Yemek (Günlük)
Duacı	-	Eyüp Sultan Türbesi'nde her Cuma gecesi ve Pazartesi gecesi merhumenin adını zikretmek ve affi için dua etmek.	1	-	10 Kuruş	-
Dua eden Türbedarlar (10 kişi)	-	Eyüp Sultan Türbesi'nin 10 türbedarı her mübarek gecede İhlas Suresini okuyup, herbiri sevap ve mükâfatını merhumenin ruhuna ve bütün Müslümanların ruhuna hediye edecektir.	10	-	5 Kuruş (50 Kuruş)	-
Türbedar	-	Süda Usta Türbesi'nin türbedarı.	1	-	12 Kuruş	-
Duacı	-	Eyüp Sultan Türbesi'nde her Cuma gecesi ve Pazartesi gecesi merhumenin adını zikretmek ve affi için dua etmek.	1	-	10 Kuruş	-

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1245: 66)

4.5.2.3.3 Şeyh Ahmet Buhari Türbesi

Sultan II. Mahmud tarafından Fatih Cibali'de 1816 yılında yenilenen Şeyh Ahmet Buhari Tekkesi'ne ait türbede 5 farklı görev için 5 kişi görevlendirilmiş olup, bunların dışında Müstahfiz-i Türbe, Ferraş-ı Türbe, Bevvâb-ı Türbe ve Sirâci-i Kanadil görevlilerini seçmekle görevli ancak sayıları belirtilmeyen Şeyh Efendiler ile Türbede yapılan Hatm-i Şerif'in Müdavimi olan kişilere de ücret ödenmesi belirtilmektedir.

Tablo 16. Şeyh Ahmet Buhari Türbesi Görevlileri

Görevli	Görevlide Bulunması Gereken Özellikler	Görevi	Personel Sayısı	Günlük Ücret	Yıllık Ücret	Yemek (Günlük)
Şeyh Efendi	Tefsir ve Hadis ilminde üst seviyede bulunan, tanınmış, tarikat müridi ve türbenin dervişlerinden bu yola layık kişiler.	Handa kalacakları belirlemek, imamlık yapmak ve Perşembe günleri öğle namazından önce hangâhta kalan tarikat üyelerine hatm-i hacegan tilaveti yapmak ve faydalı ilimlerde ders vermek.	1	60 Kuruş (Aylık)	1050 Kuruş	-
		Türbe Muhafızı, Türbe Temizlikçisi, Türbe Kapıcısı, Türbenin aydınlatılmasını sağlayan kişiyi ve tüm hizmetlileri belirlemek ve istihdam etmek.		15 Kuruş (Aylık)		
		Kasır Muhafızı, Kasır Temizlikçisi, Kasır Kapıcısı, Kasırın aydınlatılmasını sağlayan kişiyi ve tüm hizmetlileri belirlemek ve istihdam etmek.		12,5 Kuruş (Aylık) Toplam (87,5 Kuruş)		

Müstahfiz-i Türbe	-	-	1	30	10620	-
Ferraş-1 Türbe	-	-	1	10	3540	-
Bevvâb-1 Türbe	-	-	1	10	3540	-
Sirâci-i Kanadil	-	-	1	10	3540	-

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1234: 51)

4.5.2.4 Diğer Müessese Görevlileri (Sebil, Han, Kasır Vb.)

Diğer müessese görevlilerini, Nakşidil Vâlide Sultan Sebili'ndeki görevliler, Şeyh Ahmet Buhari Türbesi Yanında Bina Olunan Menzildeki Hangâh görevlileri ve Şeyh Ahmet Buhari Türbesi Yanında Bina Olunan Menzildeki Kasır görevlileri olmak üzere üç kısımda inceleyeceğiz.

4.5.2.4.1 Nakşidil Vâlide Sultân Külliyesi Sebili

Sultan II. Mahmud tarafından Fâtih Camii'nin kible yönünde ve Tabhâne Medresesi'nin karşısında 1818 yılında annesi Nakşidil Vâlide Sultan adına yaptırılan külliye müştemilatı arasında yer alan sebilde 13 farklı görev için 5 kişi görevlendirilmiştir.

Tablo 17. Nakşidil Vâlide Sultân Külliyesi Sebil Görevlileri

Görevli	Görevlide Bulunması Gereken Özellikler	Görevi	Personel Sayısı	Günlük Ücret	Yıllık Ücret	Yemek (Günlük)
Sebil-i evvel	Adı geçen sebilde güvenilir ve hizmetini sürekli yapacak bir kimse.	Birinci sebilci olacak, muhafız ve temizlik işlerini yapacak, kapıcı olacak ve sebil ile çeşmenin tas ve maşrabasını koruyacak.	1	50	31860	-
Müstahfiz Ferrâş				30		
Bevvâb-1 bâb-1 havlı-i taşra				5		
Sebil ve Maşraba Muhafızı				5 (90)		
Sebil-i sâni	Adı geçen sebilde güvenilir ve hizmetini sürekli yapacak bir kimse.	İkinci sebilci olacak, muhafız ve temizlik işlerini yapacak, kapıcı olacak ve sebil ile çeşmenin tas ve maşrabasını koruyacak.	1	50	31860	-
Müstahfiz Ferrâş				30		
Bevvâb-1 bâb-1 havlı-i taşra				5		
Sebil ve Maşraba Muhafızı				5 (90)		

Hizmetli	Sultân Mehmed Han Vakfı'nın Suyolu Bölükbaşısı.	Adı geçen sebil ve çeşme için hizmet etmek.	1	20	7080	-
Râh-ı âb	Sınıfında maharetli bir kimse.	Sebil ve çeşmenin suyolcusu olup, suların akmasını sağlayacak.	1	15	5310	-
Gulâm-ı miftâh-ı râh-ı âb	-	-	1	5	1770	-

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1234: 40)

4.5.2.4.2 Şeyh Ahmet Buhari Türbesi Yanında Bina Olunan Menzildeki Hangâh

Sultan II. Mahmud tarafından Fatih Cibali'de 1816 yılında yenilenen Şeyh Ahmet Buhari Tekkesi'ne ait türbenin yanında bulunan menzil handa aşçı ve su yolu işçisi olarak toplam 2 kişi görevlendirilmiştir. Ancak aylık 30 kuruş ücret ödenmesi belirtilen hatmi şerif müdavimleri ile ilgili sayı belirtilmemiştir.

Tablo 18. Şeyh Ahmet Buhari Türbesi Yanında Bina Olunan Menzildeki Hangâh Görevlileri

Görevli	Görevlide Bulunması Gereken Özellikler	Görevi	Personel Sayısı	Günlük Ücret	Yıllık Ücret	Yemek (Günlük)
Tabbah-ı Hanikah	-	Adı geçen handa fukaranın yemesi için yemek pişirmek. Bu yemeği pişirmek için ise Yedikule'de başkasaptan her gün 3 vukiyye koyun eti ve Saray mutfağından aylık 10 keyl, Ramazan ayında ise 60 keyl erzak alacaktır.	1	15	180	-
Rah-i Ab	Sınıfında maharetli bir kimse.	Suyoluna bakmak ve kontrol etmek.	1	16	5664	-
Hatm-i Şerif Müdavimi	Nakşibendi dervişlerinden kimseler.	-	-	30 Kuruş (Aylık)	360 Kuruş	-

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1234: 52)

4.5.2.4.3 Şeyh Ahmet Buhari Türbesi Yanında Bina Olunan Menzildeki Kasır

Günümüzde Fatih İlçesi Cibali semti Unkapanı Köprüsü yakınlarında bulunan ve 1816 yılında Sultan II. Mahmud tarafından yenilenen Şeyh Ahmet Buhari Tekkesi'ne ait türbenin avlusunda bulunan kasırda 4 görev için 4 kişi görevlendirilmiştir.

Tablo 19. Şeyh Ahmet Buhari Türbesi Yanında Bina Olunan Menzildeki Kasır Görevlileri

Görevli	Görevlide Bulunması Gereken Özellikler	Görevi	Personel Sayısı	Günlük Ücret	Yıllık Ücret	Yemek (Günlük)
Müstahfiz-1 Kasr-1 Hümayun	-	-	1	20	7080	-
Ferraş-1 Kasr-1 Hümayun	-	-	1	10	3540	-
Bevvâb-1 Kasr-1 Hümayun	-	-	1	10	3540	-
Sirâci-i Kanadil	-	-	1	10	3540	-

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1234: 52)

BEŞİNCİ BÖLÜM
II. MAHMUD HAN'A AİT VAKIFLARIN
AKARLARI, AKARLARIN İŞLETME ŞARTLARI VE GİDERLERİ

5.1 II. Mahmud Han'a Ait Vakıfların Akarları ve İşletme Şartları

Taşınmaz mal (gayrimenkul) şeklinde Türkçe'de yaygın olarak kullanılan akar kelimesi sözlükte her malın aslı, temeli vb. manalara gelmektedir. Arazi, bağ, bahçe, tarla, bina, ev, belli başlı akara örnektir (Karaman vd., 2006: 15) .

Yukarıdaki tanıma göre II. Mahmud'a ait vakfiyelerdeki akarları incelediğimizde malvarlığı kendine ait olan yerler, zemini başka bir vakfa ait olup mukataa karşılığında binaları kendine ait olan yerler ile kendisine miras yoluyla intikal eden yerler mevcut olup, bunları aşağıda belirtmeye çalışacağız.

Ancak aşağıda belirttiğimiz akarlar dışında iki tane para vakfı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi 1245 tarihli vakfiye “12.240 kuruş ona onbirbuçuk hesabı ile” kaimakamı mütevellî eliyle verilip gelir elde edilmiştir (634 Nolu Defter, H.1245: 65). İkincisi ise 1246 tarihli vakfiye olup “2.500 kuruş ona onbirbuçuk hesabı” ile yine aynı şekilde kaimakamı mütevellî eliyle verilip gelir elde edilmiştir (634 Nolu Defter, H.1245: 67).

Akar No: 01

Vakfedilen Akar	: 8 Adet Dükkân
Türü	: Ticarethane / Dükkân
Yeri	: Galata'da Tophane'de Arabacılar Kışlası civarında.
Yerin tarifi	: Vakfa ait olup bir tarafı yanmış olan sâhilhânenin arsası ile diğer tarafı deniz kıyısı ile sınırlı.
Muhtevası	: Sekiz dükkân.

- İşletme Şartı ve Şekli : 1- İcâre-i vâhide-i mu'tâde-i sahîha-i şer'îyye ile isteyene kiraya verilmesi.
2- Adı geçen gelir, adı geçen dükkânlardan zemîn kira bedeli olarak her bir sene alınıp, adı geçen vakfın mütevellilerine teslîm edilmek şartıyla.
- Mülkiyet Durumu : Arsası Süheyl Bey Vakfı'na, üzerindeki dükkânlar ise II. Mahmud'a aittir.
- Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1224: 4).

Akar No: 02

- Vakfedilen Akar : Hacıoğlu Çiftliği
- Türü : Tarım İşletmesi / Çiftlik
- Yeri : Çorlu Kazası'na bağlı Türkmenli Köyü'nde.
- Yerin tarifi : Dört tarafı Sabancıoğlu Hanı, Bakırcı arpalığı, Cezayirli Hasan Ağa Hanı ve anayol ile sınırlı.
- Muhtevası : İçinde ve dışında çeşitli evler ve onlara ait ek binaları içeren ve çiftlik içinde bulunan ve müfredat defterinde yazılı olan ruusa tabi hayvanlar ve kilesi belirli hububât ve zirâ'at aletleri ve diğer lâzım olan yulaf ve dört adet bağları içeren bir adet çiftlik.
- İşletme Şartı ve Şekli : Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla isteyene kiraya verilmesi şartıyla.
- Mülkiyet Durumu : Emlak-ı Hümayun
- Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1230: 19).

Akar No: 03

- Vakfedilen Akar : Han
- Türü : Ticarethane / Han
- Yeri : Çorlu Kazası'na bağlı Türkmenli Köyü'nde.
- Yerin tarifi : Dört tarafı Sabancıoğlu Hanı, Bakırcı arpalığı, Cezayirli Hasan Ağa Hanı ve anayol ile sınırlı, bitişiğinde bakkal dükkanı.
- Muhtevası : Belirtilmemiş
- İşletme Şartı ve Şekli : Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla isteyene kiraya verilmesi şartıyla.
- Mülkiyet Durumu : Emlak-ı Hümayun
- Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1230: 19).

Akar No: 04

- Vakfedilen Akar : Bakkal Dükkânı
- Türü : Ticarethane /Dükkân
- Yeri : Çorlu Kazası'na bağlı Türkmenli Köyü'nde.
- Yerin tarifi : Dört tarafı Sabancıoğlu Hanı, Bakırcı arpalığı, Cezayirli Hasan Ağa Hanı ve anayol ile sınırlı, hanın bitişiğinde.
- Muhtevası : Belirtilmemiş
- İşletme Şartı ve Şekli : Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla isteyene kiraya verilmesi şartıyla.
- Mülkiyet Durumu : Emlak-ı Hümayun
- Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1230: 19).

Akar No: 05

- Vakfedilen Akar : Fırın
- Türü : İmalathane / Dükkân
- Yeri : Çorlu Kazası'na bağlı Türkmenli Köyü'nde.
- Yerin tarifi : Dört tarafı Sabancıoğlu Hanı, Bakırcı arpalığı, Cezayirli Hasan Ağa Hanı ve anayol ile sınırlı, bir adet hanın içinde.
- Muhtevası : Belirtilmemiş
- İşletme Şartı ve Şekli : Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla isteyene kiraya verilmesi şartıyla.
- Mülkiyet Durumu : Emlak-ı Hümayun
- Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1230: 19).

Akar No: 06

- Vakfedilen Akar : Kahvehane
- Türü : Ticarethane /Dükkân
- Yeri : Çorlu Kazası'na bağlı Türkmenli Köyü'nde.
- Yerin tarifi : Dört tarafı Sabancıoğlu Hanı, Bakırcı arpalığı, Cezayirli Hasan Ağa Hanı ve anayol ile sınırlı, bir adet hanın içinde.
- Muhtevası : Belirtilmemiş
- İşletme Şartı ve Şekli : Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla isteyene kiraya verilmesi şartıyla.
- Mülkiyet Durumu : Emlak-ı Hümayun
- Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1230: 19).

Akar No: 07

- Vakfedilen Akar : Şa'ir (Arpa) Mağazası
- Türü : Ticarethane /Dükkân
- Yeri : Çorlu Kazası'na bağlı Türkmenli Köyü'nde.
- Yerin tarifi : Dört tarafı Sabancıoğlu Hanı, Bakırcı arpalığı, Cezayirli Hasan Ağa Hanı ve anayol ile sınırlı, bir adet hanın içinde.
- Muhtevası : Belirtilmemiş
- İşletme Şartı ve Şekli : Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla isteyene kiraya verilmesi şartıyla.
- Mülkiyet Durumu : Emlak-ı Hümayun
- Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1230: 19).

Akar No: 08

- Vakfedilen Akar : Oda
- Türü : Ticarethane / Oda (Dükkân)
- Yeri : Çorlu Kazası'na bağlı Türkmenli Köyü'nde.
- Yerin tarifi : Dört tarafı Sabancıoğlu Hanı, Bakırcı arpalığı, Cezayirli Hasan Ağa Hanı ve anayol ile sınırlı, bir adet hanın üstünde.
- Muhtevası : Belirtilmemiş
- İşletme Şartı ve Şekli : Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla isteyene kiraya verilmesi şartıyla.
- Mülkiyet Durumu : Emlak-ı Hümayun
- Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1230: 19).

Akar No: 09

- Vakfedilen Akar : Hatab Mağazası
- Türü : Ticarethane / Dükkân
- Yeri : Çorlu Kazası'na bağlı Türkmenli Köyü'nde.
- Yerin tarifi : Dört tarafı Sabancıoğlu Hanı, Bakırcı arpalığı, Cezayirli Hasan Ağa Hanı ve anayol ile sınırlı, bir adet hanın üstünde bulunan odanın bitişiğinde.
- Muhtevası : Belirtilmemiş
- İşletme Şartı ve Şekli : Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla isteyene kiraya verilmesi şartıyla.
- Mülkiyet Durumu : Emlak-ı Hümayun
- Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1230: 19).

Akar No: 10

- Vakfedilen Akar : Samanhane
- Türü : Ticarethane / Dükkân
- Yeri : Çorlu Kazası'na bağlı Türkmenli Köyü'nde.
- Yerin tarifi : Dört tarafı Sabancıoğlu Hanı, Bakırcı arpalığı, Cezayirli Hasan Ağa Hanı ve anayol ile sınırlı, bir adet hanın üstünde bulunan odanın bitişiğinde.
- Muhtevası : Belirtilmemiş
- İşletme Şartı ve Şekli : Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla isteyene kiraya verilmesi şartıyla.
- Mülkiyet Durumu : Emlak-ı Hümayun
- Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1230: 19).

Akar No: 11

- Vakfedilen Akar : Arazi
- Türü : Tarım İşletmesi / Arazi
- Yeri : Saruhan Sancağı.
- Yerin tarifi : Belirtilmemiş
- Muhtevası : Belirtilmemiş
- İşletme Şartı ve Şekli : Toplam 12 adet arazi mukâta'a ile vakfın Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla her sene üzerinden kiraya verilip, Aydın livası Erpaz mukataası malı ve kalemiyesi ile tamamıyla iltizamlar bedeli, adı geçen mukataalardan bedel-sîm ma'den nîf olarak yıllık 3.150 kuruş ödendikten sonra geri kalan meblağ önceki vakfın gelirine eklenmek şartıyla.
- Mülkiyet Durumu : Belirtilmemiş
- Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1230: 20).

Akar No: 12

- Vakfedilen Akar : Arazi
- Türü : Tarım İşletmesi / Arazi
- Yeri : İnebahtı ve bağlı yerlerinin İskele Gümrüğü
- Yerin tarifi : Belirtilmemiş
- Muhtevası : Belirtilmemiş
- İşletme Şartı ve Şekli : Toplam 12 adet arazi mukâta'a ile vakfın Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla her sene üzerinden kiraya verilip, Aydın livası Erpaz mukataası malı ve kalemiyesi ile tamamıyla iltizamlar bedeli, adı geçen mukataalardan bedel-sîm ma'den nîf olarak yıllık 3.150 kuruş ödendikten sonra geri kalan meblağ önceki vakfın gelirine eklenmek şartıyla.

Mülkiyet Durumu : Belirtilmemiş
Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1230: 20).

Akar No: 13

Vakfedilen Akar : Arazi
Türü : Tarım İşletmesi / Arazi
Yeri : Tırhala Livası Kakuş ve bağlı yerleri Hissesi
Yerin tarifi : Belirtilmemiş
Muhtevası : Belirtilmemiş
İşletme Şartı ve Şekli : Toplam 12 adet arazi mukâta'a ile vakfın Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla her sene üzerinden kiraya verilip, Aydın livası Erpaz mukataası malı ve kalemiyesi ile tamamıyla iltizamlar bedeli, adı geçen mukataalardan bedel-sîm ma'den nîf olarak yıllık 3.150 kuruş öndendikten sonra geri kalan meblağ önceki vakfın gelirine eklenmek şartıyla.
Mülkiyet Durumu : Belirtilmemiş
Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1230: 20).

Akar No: 14

Vakfedilen Akar : Arazi
Türü : Tarım İşletmesi / Arazi
Yeri : İnebahtı Hafta Pelahuş Köyü (Pazar Vergisi Mukataası)
Yerin tarifi : Belirtilmemiş

- Muhtevası : Belirtilmemiş
- İşletme Şartı ve Şekli : Toplam 12 adet arazi mukâta'a ile vakfın Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla her sene üzerinden kiraya verilip, Aydın livası Erpaz mukataası malı ve kalemiyesi ile tamamıyla iltizamlar bedeli, adı geçen mukataalardan bedel-sîm ma'den nîf olarak yıllık 3.150 kuruş ödendikten sonra geri kalan meblağ önceki vakfın gelirine eklenmek şartıyla.
- Mülkiyet Durumu : Belirtilmemiş
- Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1230: 20).

Akar No: 15

- Vakfedilen Akar : Arazi
- Türü : Tarım İşletmesi / Arazi
- Yeri : Kıbrıs Adası Tuzla Gümrüğü
- Yerin tarifi : Belirtilmemiş
- Muhtevası : Belirtilmemiş
- İşletme Şartı ve Şekli : Toplam 12 adet arazi mukâta'a ile vakfın Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla her sene üzerinden kiraya verilip, Aydın livası Erpaz mukataası malı ve kalemiyesi ile tamamıyla iltizamlar bedeli, adı geçen mukataalardan bedel-sîm ma'den nîf olarak yıllık 3.150 kuruş ödendikten sonra geri kalan meblağ önceki vakfın gelirine eklenmek şartıyla.
- Mülkiyet Durumu : Belirtilmemiş
- Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1230: 20).

Akar No: 16

- Vakfedilen Akar : Arazi
- Türü : Tarım İşletmesi / Arazi
- Yeri : Paşa Livası Tuzla Memlehası ve Velendos ve bağlı yerleri Hissesi.
- Yerin tarifi : Belirtilmemiş
- Muhtevası : Belirtilmemiş
- İşletme Şartı ve Şekli : Toplam 12 adet arazi mukâta'a ile vakfın Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla her sene üzerinden kiraya verilip, Aydın livası Erpaz mukataası malı ve kalemiyesi ile tamamıyla iltizamlar bedeli, adı geçen mukataalardan bedel-sîm ma'den nîf olarak yıllık 3.150 kuruş ödendikten sonra geri kalan meblağ önceki vakfın gelirine eklenmek şartıyla.
- Mülkiyet Durumu : Belirtilmemiş
- Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1230: 20).

Akar No: 17

- Vakfedilen Akar : Arazi
- Türü : Tarım İşletmesi / Arazi
- Yeri : Tırhala Livası Nuhur ve bağlı yerleri Hissesi
- Yerin tarifi : Belirtilmemiş
- Muhtevası : Belirtilmemiş
- İşletme Şartı ve Şekli : Toplam 12 adet arazi mukâta'a ile vakfın Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla her sene üzerinden kiraya verilip, Aydın livası Erpaz mukataası malı ve kalemiyesi ile tamamıyla iltizamlar bedeli, adı geçen mukataalardan bedel-sîm ma'den nîf olarak yıllık 3.150 kuruş ödendikten sonra geri kalan meblağ önceki vakfın gelirine eklenmek şartıyla.

Mülkiyet Durumu : Belirtilmemiş
Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1230: 20).

Akar No: 18

Vakfedilen Akar : Arazi
Türü : Tarım İşletmesi / Arazi
Yeri : Ocani ve bağlı yerleri Hissesi.
Yerin tarifi : Belirtilmemiş
Muhtevası : Belirtilmemiş
İşletme Şartı ve Şekli : Toplam 12 adet arazi mukâta'a ile vakfın Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla her sene üzerinden kiraya verilip, Aydın livası Erpaz mukataası malı ve kalemiyesi ile tamamıyla iltizamlar bedeli, adı geçen mukataalardan bedel-sîm ma'den nîf olarak yıllık 3.150 kuruş ödendikten sonra geri kalan meblağ önceki vakfın gelirine eklenmek şartıyla.
Mülkiyet Durumu : Belirtilmemiş
Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1230: 20).

Akar No: 19

Vakfedilen Akar : Arazi
Türü : Tarım İşletmesi / Arazi
Yeri : Canik ve Kastamonu Edime ve Niyak ve bağlı yerleri.
Yerin tarifi : Belirtilmemiş
Muhtevası : Belirtilmemiş

İşletme Şartı ve Şekli : Toplam 12 adet arazi mukâta'a ile vakfın Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla her sene üzerinden kiraya verilip, Aydın livası Erpaz mukataası malı ve kalemiyesi ile tamamıyla iltizamlar bedeli, adı geçen mukataalardan bedel-sîm ma'den nîf olarak yıllık 3.150 kuruş ödendikten sonra geri kalan meblağ önceki vakfın gelirine eklenmek şartıyla.

Mülkiyet Durumu : Belirtilmemiş

Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1230: 20).

Akar No: 20

Vakfedilen Akar : Arazi

Türü : Tarım İşletmesi / Arazi

Yeri : Saruhan Livası Kızılcalı ve bağlı yerleri Hissesi.

Yerin tarifi : Belirtilmemiş

Muhtevası : Belirtilmemiş

İşletme Şartı ve Şekli : Toplam 12 adet arazi mukâta'a ile vakfın Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla her sene üzerinden kiraya verilip, Aydın livası Erpaz mukataası malı ve kalemiyesi ile tamamıyla iltizamlar bedeli, adı geçen mukataalardan bedel-sîm ma'den nîf olarak yıllık 3.150 kuruş ödendikten sonra geri kalan meblağ önceki vakfın gelirine eklenmek şartıyla.

Mülkiyet Durumu : Belirtilmemiş

Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1230: 20).

Akar No: 21

- Vakfedilen Akar : Arazi
- Türü : Tarım İşletmesi / Arazi
- Yeri : Eğriboz Livası Talanda Nahiyesi Virlugus ve Melamaki köyleri
- Yerin tarifi : Belirtilmemiş
- Muhtevası : Belirtilmemiş
- İşletme Şartı ve Şekli : Toplam 12 adet arazi mukâta'a ile vakfın Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla her sene üzerinden kiraya verilip, Aydın livası Erpaz mukataası malı ve kalemiyesi ile tamamıyla iltizamlar bedeli, adı geçen mukataalardan bedel-sîm ma'den nîf olarak yıllık 3.150 kuruş ödendikten sonra geri kalan meblağ önceki vakfın gelirine eklenmek şartıyla.
- Mülkiyet Durumu : Belirtilmemiş
- Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1230: 20).

Akar No: 22

- Vakfedilen Akar : Arazi
- Türü : Tarım İşletmesi / Arazi
- Yeri : Selanik Livası (Milh-i Kaliye Vergisi)
- Yerin tarifi : Belirtilmemiş
- Muhtevası : Belirtilmemiş
- İşletme Şartı ve Şekli : Toplam 12 adet arazi mukâta'a ile vakfın Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla her sene üzerinden kiraya verilip, Aydın livası Erpaz mukataası malı ve kalemiyesi ile tamamıyla iltizamlar bedeli, adı geçen mukataalardan bedel-sîm ma'den nîf olarak yıllık 3.150 kuruş ödendikten sonra geri kalan meblağ önceki vakfın gelirine eklenmek şartıyla.

Mülkiyet Durumu : Belirtilmemiş

Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1230: 20).

Akar No: 23

Vakfedilen Akar : Çiftlik, Mahzen, Bağlar ve buralarda bulunan hububat, hayvanat, Ziraat aletleri ve sair aletler.

Türü : Tarım İşletmesi / Çiftlik, Mahzen, Bağlar.

Yeri : Eğriboz Sancağı'nda İstefe, Eğriboz merkez, Atina, Telanda ve kazâları.

Yerin tarifi : Belirtilmemiş

Muhtevası : İsim ve şöretleriyle sınırları belirlenmiş olan çiftlikler, bir mahzen, çeşitli bağlar ve adı geçen çiftliklerinde bulunan müfredat defterinde sayıları kayıtlı mevcûd hubûbât, hayvânât ve zirâ'at aletleri ve diğer aletler.

İşletme Şartı ve Şekli : Adı geçen çiftlikler ve içinde bulunan hayvânât, çeşitli hubûbât, aletler, mahzen, bağlar ve çiftliklere bağlı işlenen araziler pâdişâhın tasarrufunda iken pâdişâh fermanıyla kendi vakfına katması üzere adı geçen yerlerin vakfın Mütevellî Kaymakamı eliyle her sene isteyenlere kiralaması şartıyla (634 Nolu Defter, H.1231: 32).

Mülkiyet Durumu : Eğriboz Kalesi Muhâfızı iken vefât eden Ebu Bekir Paşa'nın terekesinden Pâdişâh tarafından satın alındığı.

Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1231: 31).

Akar No: 24

- Vakfedilen Akar : Gedikli Çiftliği
- Türü : Tarım İşletmesi / Çiftlik
- Yeri : Kocaeli Sancağı İznik Nâhiyesi'nde.
- Yerin tarifi : Belirtilmemiş
- Muhtevası : Belirtilmemiş
- İşletme Şartı ve Şekli : Adı geçen çiftlik ve içindeki hayvânât, çeşitli hubûbât ve diğer aletleri, mahzen, bağlar ve adı geçen çiftliğe bağlı ekilen arazileri padişahın özel mülkiyeti iken pâdişâh fermanıyla kendi vakfına katmış olduğu tarla ve diğer arâzî ile birlikte vakfın Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla her sene için isteyene kiraya vermesi şartıyla (634 Nolu Defter, H.1231: 32)
- Mülkiyet Durumu : Şeyhu'l-Haremi'n-Nebevî esbak müteveffâ Anber Ağa'nın uhdesinde olup miras yoluyla II. Mahmud'a intikal etmiş.
- Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1231: 31).

Akar No: 25

- Vakfedilen Akar : Kayacıklı Çiftliği
- Türü : Tarım İşletmesi / Çiftlik
- Yeri : Erpaz Kazası.
- Yerin tarifi : Belirtilmemiş
- Muhtevası : Belirtilmemiş
- İşletme Şartı ve Şekli : Her sene için Vakfın Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla başkasına kiraya verilip, elde edilmiş olan bütün kiralardan ve işletim ücretlerinin önceki vakfın gelirine eklenmesi ve önceki vakfın kayıtlarında bulunan şartlara uygun şekilde değerlendirilmesi.

Mülkiyet Durumu : Belirtilmemiş
Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1231: 32).

Akar No: 26

Vakfedilen Akar : Çiftlikat-ı Hatmanzâde
Türü : Tarım İşletmesi / Çiftlik
Yeri : Mora Adası'ında Güsnun Kazâsı'nda.
Yerin tarifi : Belirtilmemiş
Muhtevası : Belirtilmemiş
İşletme Şartı ve Şekli : Her sene için Vakfın Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla başkasına kiraya verilip, elde edilmiş olan bütün kiraların ve işletim ücretlerinin önceki vakfın gelirine eklenmesi ve önceki vakfın kayıtlarında bulunan şartlara uygun şekilde değerlendirilmesi.
Mülkiyet Durumu : Belirtilmemiş
Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1231: 32).

Akar No: 27

Vakfedilen Akar : Çiftlik
Türü : Tarım İşletmesi / Çiftlik
Yeri : Yenişehir-i Fener Kazâsı'nda Firay Nâhiyesi.
Yerin tarifi : Belirtilmemiş
Muhtevası : Belirtilmemiş
İşletme Şartı ve Şekli : Her sene için Vakfın Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla başkasına kiraya verilip, elde edilmiş olan bütün kiraların ve işletim ücretlerinin önceki vakfın gelirine eklenmesi ve önceki vakfın kayıtlarında bulunan şartlara uygun şekilde değerlendirilmesi.

Mülkiyet Durumu : Belirtilmemiş
Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1231: 32).

Akar No: 28

Vakfedilen Akar : Bakkal Dükkânı
Türü : Ticarethane / Dükkân
Yeri : Yenişehir-i Fener Kazâsı'nda Firay Nâhiyesi.
Yerin tarifi : Belirtilmemiş
Muhtevası : Belirtilmemiş
İşletme Şartı ve Şekli : Her sene için Vakfın Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla başkasına kiraya verilip, elde edilmiş olan bütün kiralardan ve işletim ücretlerinin önceki vakfın gelirine eklenmesi ve önceki vakfın kayıtlarında bulunan şartlara uygun şekilde değerlendirilmesi.
Mülkiyet Durumu : Belirtilmemiş
Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1231: 32).

Akar No: 29

Vakfedilen Akar : Değirmen
Türü : Ticarethane / Değirmen
Yeri : Yenişehir-i Fener Kazâsı'nda Firay Nâhiyesi.
Yerin tarifi : Belirtilmemiş
Muhtevası : Belirtilmemiş

İşletme Şartı ve Şekli : Her sene için Vakfın Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla başkasına kiraya verilip, elde edilmiş olan bütün kiraların ve işletim ücretlerinin önceki vakfın gelirine eklenmesi ve önceki vakfın kayıtlarında bulunan şartlara uygun şekilde değerlendirilmesi.

Mülkiyet Durumu : Belirtilmemiş

Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1231: 32).

Akar No: 30

Vakfedilen Akar : Karanizi Çiftliği

Türü : Tarım İşletmesi / Çiftlik

Yeri : Mora Adası Anayol Kazâsı.

Yerin tarifi : Belirtilmemiş

Muhtevası : Çiftlik sülûsân hissesi (2/3 Hisse)

İşletme Şartı ve Şekli : Her sene için Vakfın Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla başkasına kiraya verilip, elde edilmiş olan bütün kiraların ve işletim ücretlerinin önceki vakfın gelirine eklenmesi ve önceki vakfın kayıtlarında bulunan şartlara uygun şekilde değerlendirilmesi.

Mülkiyet Durumu : Belirtilmemiş

Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1231: 32).

Akar No: 31

Vakfedilen Akar : Arazi

Türü : Tarım İşletmesi / Arazi

Yeri : Yenice-i Karasu'ya bağlı Nadesne Köyü.

Yerin tarifi : Belirtilmemiş

Muhtevası : Dervîş Mustafa hissesinden arta kalanı.

İşletme Şartı ve Şekli : Her sene için Vakfın Mütevelli Kaymakamı aracılığıyla başkasına kiraya verilip, elde edilmiş olan bütün kiraların ve işletim ücretlerinin önceki vakfın gelirine eklenmesi ve önceki vakfın kayıtlarında bulunan şartlara uygun şekilde değerlendirilmesi.

Mülkiyet Durumu : Belirtilmemiş

Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1231: 32).

Akar No: 32

Vakfedilen Akar : Arazi

Türü : Tarım İşletmesi / Arazi

Yeri : Gümülcine Kazâsı'na bağlı Çekirdeklü Köyü.

Yerin tarifi : Belirtilmemiş

Muhtevası : Dervîş Mustafa hissesinden arta kalanı.

İşletme Şartı ve Şekli : Her sene için Vakfın Mütevelli Kaymakamı aracılığıyla başkasına kiraya verilip, elde edilmiş olan bütün kiraların ve işletim ücretlerinin önceki vakfın gelirine eklenmesi ve önceki vakfın kayıtlarında bulunan şartlara uygun şekilde değerlendirilmesi.

Mülkiyet Durumu : Belirtilmemiş

Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1231: 32).

Akar No: 33

Vakfedilen Akar : Arazi

Türü : Tarım İşletmesi / Arazi

Yeri : Samanlı

Yerin tarifi : Belirtilmemiş

Muhtevası : Belirtilmemiş

- İşletme Şartı ve Şekli : Her sene için Vakfın Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla başkasına kiraya verilip, elde edilmiş olan bütün kiralardan ve işletim ücretlerinin önceki vakfın gelirine eklenmesi ve önceki vakfın kayıtlarında bulunan şartlara uygun şekilde değerlendirilmesi.
- Mülkiyet Durumu : Belirtilmemiş
- Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1231: 32).

Akar No: 34

- Vakfedilen Akar : Çiftlik ve Arazi
- Türü : Tarım İşletmesi / Çiftlik ve Arazi
- Yeri : Teke Sancağı
- Yerin tarifı : Belirtilmemiş
- Muhtevası : Belirtilmemiş
- İşletme Şartı ve Şekli : Her sene için Vakfın Mütevellî Kaymakamı aracılığıyla başkasına kiraya verilip, elde edilmiş olan bütün kiralardan ve işletim ücretlerinin önceki vakfın gelirine eklenmesi ve önceki vakfın kayıtlarında bulunan şartlara uygun şekilde değerlendirilmesi.
- Mülkiyet Durumu : Teke mütesellimi müteveffâ Hacı Mehmed ve Mısırlı Mustafa emlâkinden olup II. Mahmud'a intikal etmiş.
- Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1231: 32).

Akar No: 35

- Vakfedilen Akar : Hacı Bey Çiftliği (Kürtler Çiftliği)
- Türü : Tarım İşletmesi / Çiftlik Tabir olunur Büyük Menzil
- Yeri : Anadolu Valiliği Aydın Sancağı Tire Kazâsı'na bağlı Ezine-i Ayaşlu'da İne Ovası'nda.

- Yerin tarifi : Bir taraftan Reis Köyü ve bir taraftan Begolu Çiftliği ve bir taraftan mâ-i derrâr bulunan ve dört tarafı anayol ile sınırlı.
- Muhtevası : Çeşitli evler ve evlerin ek binalarını barındıran ve ayrıca Tohumluk denilen yerde imzalı defterde yazılı olan 1.200 ayar buğday, 2.400 ayar arpa, 200 baş koyun, 71 çift kara sığır öküzü olan ve zirai aletleri de bulunan çiftlik.
- İşletme Şartı ve Şekli : Hacı Bey Çiftliği ve çiftlikte bulunan ürünler, hayvanlar, koyunlar, bağçe ve dükkânlar icâre-i vâhide ile senelik olarak isteyene kiraya verilmesi.
- Mülkiyet Durumu : Nakşidil Valide Sultan'a ait olup, II. Mahmud'a mirasen mülk olarak intikal etmiştir.
- Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1234: 37).

Akar No: 36

- Vakfedilen Akar : Bahçe
- Türü : Tarım İşletmesi / Bahçe
- Yeri : Anadolu Valiliği Aydın Sancağı Tire Kazâsı'na bağlı Ezine-i Ayaşlı'da İne Ovası'nda Hacı Bey Çiftliği (Kürtler Çiftliği) içinde.
- Yerin tarifi : Bir taraftan Reis Köyü ve bir taraftan Begolu Çiftliği ve bir taraftan mâ-i derrâr bulunan ve dört tarafı anayol ile sınırlı.
- Muhtevası : Meyve ağaçlarıyla dolu bir bahçe.
- İşletme Şartı ve Şekli : Hacı Bey Çiftliği ve çiftlikte bulunan ürünler, hayvanlar, koyunlar, bağçe ve dükkânlar icâre-i vâhide ile senelik olarak isteyene kiraya verilmesi.
- Mülkiyet Durumu : Nakşidil Valide Sultan'a ait olup, II. Mahmud'a mirasen mülk olarak intikal etmiştir.
- Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1234: 37).

Akar No: 37

- Vakfedilen Akar : Simitçi Dükkânı
- Türü : Ticarethane / Simitçi Dükkânı
- Yeri : Anadolu Valiliği Aydın Sancağı Tire Kazâsı'na bağlı Ezine-i Ayaşlu'da İne Ovası'nda Hacı Bey Çiftliği (Kürtler Çiftliği) içinde.
- Yerin tarifi : Bir taraftan Reis Köyü ve bir taraftan Begolu Çiftliği ve bir taraftan mâ-i derrâr bulunan ve dört tarafı anayol ile sınırlı.
- Muhtevası : Belirtilmemiş
- İşletme Şartı ve Şekli : Hacı Bey Çiftliği ve çiftlikte bulunan ürünler, hayvanlar, koyunlar, bağçe ve dükkânlar icâre-i vâhide ile senelik olarak isteyene kiraya verilmesi.
- Mülkiyet Durumu : Nakşidil Valide Sultan'a ait olup, II. Mahmud'a mirasen mülk olarak intikal etmiştir.
- Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1234: 37).

Akar No: 38

- Vakfedilen Akar : Bakkal Dükkânı
- Türü : Ticarethane / Bakkal Dükkânı
- Yeri : Anadolu Valiliği Aydın Sancağı Tire Kazâsı'na bağlı Ezine-i Ayaşlu'da İne Ovası'nda Hacı Bey Çiftliği (Kürtler Çiftliği) içinde.
- Yerin tarifi : Bir taraftan Reis Köyü ve bir taraftan Begolu Çiftliği ve bir taraftan mâ-i derrâr bulunan ve dört tarafı anayol ile sınırlı.
- Muhtevası : Belirtilmemiş
- İşletme Şartı ve Şekli : Hacı Bey Çiftliği ve çiftlikte bulunan ürünler, hayvanlar, koyunlar, bağçe ve dükkânlar icâre-i vâhide ile senelik olarak isteyene kiraya verilmesi.

Mülkiyet Durumu : Nakşidil Valide Sultan'a ait olup, II. Mahmud'a mirasen mülk olarak intikal etmiştir.

Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1234: 37).

Akar No: 39

Vakfedilen Akar : Berber Dükkânı

Türü : Ticarethane / Bakkal Dükkânı

Yeri : Anadolu Valiliği Aydın Sancağı Tire Kazâsı'na bağlı Ezine-i Ayaşlu'da İne Ovası'nda Hacı Bey Çiftliği (Kürtler Çiftliği) içinde.

Yerin tarifi : Bir taraftan Reis Köyü ve bir taraftan Begolu Çiftliği ve bir taraftan mâ-i derrâr bulunan ve dört tarafı anayol ile sınırlı.

Muhtevası : Belirtilmemiş

İşletme Şartı ve Şekli : Hacı Bey Çiftliği ve çiftlikte bulunan ürünler, hayvanlar, koyunlar, bağçe ve dükkânlar icâre-i vâhide ile senelik olarak isteyene kiraya verilmesi.

Mülkiyet Durumu : Nakşidil Valide Sultan'a ait olup, II. Mahmud'a mirasen mülk olarak intikal etmiştir.

Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1234: 37).

Akar No: 40

Vakfedilen Akar : Kahve Dükkânı

Türü : Ticarethane / Kahve Dükkânı

Yeri : Anadolu Valiliği Aydın Sancağı Tire Kazâsı'na bağlı Ezine-i Ayaşlu'da İne Ovası'nda Hacı Bey Çiftliği (Kürtler Çiftliği) içinde.

Yerin tarifi : Bir taraftan Reis Köyü ve bir taraftan Begolu Çiftliği ve bir taraftan mâ-i derrâr bulunan ve dört tarafı anayol ile sınırlı.

- Muhtevası : Belirtilmemiş
- İşletme Şartı ve Şekli : Hacı Bey Çiftliği ve çiftlikte bulunan ürünler, hayvanlar, koyunlar, bağçe ve dükkânlar icâre-i vâhide ile senelik olarak isteyene kiraya verilmesi.
- Mülkiyet Durumu : Nakşidil Valide Sultan'a ait olup, II. Mahmud'a mirasen mülk olarak intikal etmiştir.
- Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1234: 37).

Akar No: 41

- Vakfedilen Akar : Onbaşı Çiftliği Denilen Büyük Menzil
- Türü : Tarım İşletmesi / Çiftlik
- Yeri : Anadolu Valiliği'nin Polat Kazâsı'nda.
- Yerin tarifi : Belirtilmemiş
- Muhtevası : Alçak 4 oda, 1 sofa, 2 ahır, 2 saman damı, 2 öküz damı, havlu ve havlu içinde yüksek 3 oda, 1 kiler, yüksek 5 oda, çeşitli gözleri bulunan bir büyük tahta anbar, 1 mutfak ve 1 fırını olan ve içinde bulunan Tohumluk denilen yerde mühürlü defterinde yazılı olan Kuşadası ayarı ile 2.000 ayar buğday, 600 ayar arpa, 600 ayar bakla, çift damı ve içinde bulunan 30 çift kara sığır ve çiftliğin zirai aletleri.
- İşletme Şartı ve Şekli : Onbaşı Çiftliği içinde bulunan ürünler, hayvanlar icâre-i vâhide ile yani senelik olacak şekilde isteyene kiraya verilmesi ve çiftlikte zirâ'at yapılması şart olunur.
- Mülkiyet Durumu : Belirtilmemiş
- Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1234: 37).

Akar No: 42

- Vakfedilen Akar : Arazi
- Türü : Tarım İşletmesi / Arazi
- Yeri : Balat Kazâsı'nda.
- Yerin tarifi : Muhlisîn ve İrşâdlu adlarıyla bilinen tîmâr arazisi içinde doğu tarafı Küre Câmî'i ve Karaca Ayed ve güneydoğu tarafı Kara Düşme ve Kara Perver ve batı tarafı Hüseyin Paşa tâlibânı ve kuzey tarafı Kaman Ezmağı ve Kürtler Tımarı sınıрыyla belirlenen yer.
- Muhtevası : Belirtilmemiş
- İşletme Şartı ve Şekli : Yıllık öşr ve vergilerin vakıf tarafından arz sahiplerine verilmek üzere pâdişâh fermanıyla ve Tevkî'i Kalemî tarafından vakfa bağlanan arâzî ve tarlalar ile birlikte yıllık icâre-i vâhide ile isteyenlere kiraya verilmesi.
- Mülkiyet Durumu : Kendine ait.
- Yüzölçümü : 50.000 dönüm arâzî ve tarlaları (634 Nolu Defter, H.1234: 38).

Akar No: 43

- Vakfedilen Akar : Papaslı Çiftliği
- Türü : Tarım İşletmesi / Çiftlik
- Yeri : Erikli Nâhiyesi'ne bağlı Papaslı Köyü'nde.
- Yerin tarifi : Papaslı İskelesi'nde.
- Muhtevası : Belirtilmemiş
- İşletme Şartı ve Şekli : Yakacak odun götürü vergisinin yıllık 2.500 akçesinin her sene Sultân Mehmed Han Vakfı'na edâ olunmak üzere padişah fermanıyla Tevkî'i Kalemî tarafından vakıf icmâl defteri hazırlanarak vakfa kaydı yapılan bu çiftliği bir yıllık yakacak odun gelirinden öşr, vergi

ve götürü vergileri verilip, arta kalan gelirin her sene Sultân Mehmed Han Vakfı'nın türbe-i şerîfinin arsası için 4.800 akçe götürü vergisi verilmek şartıyla.

Mülkiyet Durumu : Belirtilmemiş
Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1234: 38).

Akar No: 44

Vakfedilen Akar : Balabanlı Çiftliği
Türü : Tarım İşletmesi / Çiftlik
Yeri : Rumeli'de Çok Sekbân Mukâta'ası köylerinden olan Erikli Nâhiyesi'ne bağlı Balabanlı Köyü'nde.
Yerin tarifi : Belirtilmemiş
Muhtevası : Balabanlı Çiftliği tarlaları ve çayırların mahsulü.
İşletme Şartı ve Şekli : Balabanlı Çiftliği icâre-i vâhîde ile her yıl verilmek şeklinde ve yakacak odun vergisi götürü usulle vergilendirilerek, elde edilen he türlü gelirinden oşür vergi ve götürü vergisinin verilmesi.
Mülkiyet Durumu : Belirtilmemiş
Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1234: 38).

Akar No: 45

Vakfedilen Akar : Yeni Çiftlik
Türü : Tarım İşletmesi / Çiftlik
Yeri : Anadolu'da Manisa nahiyelerinden Borut Dağı Nahiyesi'nde Eğriköy civarında bulunur.
Yerin tarifi : Belirtilmemiş

Muhtevası : Yüksek 5 oda ve kapı bitişinde yüksek 2 oda, 4 anbar, 4 dam ve 1 toprak damı ve altında 1 ahır, 2 mağaza ve içinde yüksek ve alçak 5 oda ve 1 toprak dam ve altında 1 mağaza ve 1 mutfak ve bitişinde 1 bab oda ve kiler ve 1 fırın. Çiftlik civarında yeni baştan inşa edilen 1 kıta namazgahlı çeşme ve mülk su kanalları ile getirilen 15 masuralık içme suyundan çiftlik içinde iç ve dış tarafta bulunan 2 çeşmeye tahminen on masura ve bu çeşmelerle birlikte namazgahlı çeşmeye akan içme suyu ve mülk ek binalar ile içinde bulunan döşenmiş vaziyette tirekarı yünlü 20 aded yastık ve 6 aded minder ve 2 aded orta gecesi ve 2 kapı perdesi ve 1 sofra ve 1 havlu ve 1 kahve tepsi ve küçük büyük 3 aded kahve ibriği, 1 cezve ve 10 fincan ve tabağı, 1 kahve demiri ve 1 kahve tablası ve 5 aded büyük tencere, 5 aded karavana ve 5 aded kapaklı tabak, 1 kazan, 1 tabla, küçük ve büyük 2 sini, 1 leğen ve 1 ibrik ve çamaşır leğeni, küçük ve büyük 4 şamdan ve 1 şamdan tepsi, 2 fanus, 500 vukiyye pamuk çekirdeği, 500 ölçek buğday, 500 ölçek arpa, 150 ölçek burçak ve 1 manda ineği ile birlikte malak ve 1 çift kara sığır ineği ile buzağısı ve 8 baş kısrak ve 10 çift öküz ve 10 aded mükemmel çift aletleri ve 2 demirci arabası, 5 tırpan, 5 kazma ve 5 bel küreği, 5 kürek ile çiftlik civarında hudutları belirli bir ağıl içinde demirbaş olarak adlandırılan 1.000 baş koyun ile mülk çiftliği ve tüm içinde bulunan döşeme, kap-kacak, ürünler, hayvanlar, çift aletleri ve diğer aletler ve ağıl içinde bulunan koyunlar ve ağılı ve mülk su kanallarından akan 15 masura içme suyunun mülk su kanallarının diğer mülklerinden.

İşletme Şartı ve Şekli : - Adı geçen mefruşat, kap-kacak, hayvan, hububat, aletler ve içme suyunu içeren çiftlik ile adı geçen koyunları barındıran ağılı yıllık olarak icare-i vahide ile isteyene kiraya verilmesi (634 Nolu Defter, H.1234: 46).
- Vakfın şartlarına geçen uzun zamânlar içinde uymanın zorlukları olursa, mutlaka fakirlerin kullanacağı şekilde bu çiftliğin gelirlerinin vakf edilmesi şartıyla (634 Nolu Defter, H.1234: 47).

Mülkiyet Durumu : Belirtilmemiş.

Yüzölçümü : 6 Dönüm (634 Nolu Defter, H.1234: 45).

Akar No: 46

Vakfedilen Akar : Tarla

Türü : Tarım İşletmesi / Tarla

Yeri : Eğriköy Sipahi toprağında ve diğer toprakta bulunan tarla (Yeni Çiftlik'e bağlı tarla).

Yerin tarifi : Belirtilmemiş

Muhtevası : Belirtilmemiş

İşletme Şartı ve Şekli : - Düzenlenip yeniden belirlenen tarla ve dağ ile yıllık olarak icare-i vahide ile isteyenine kiraya verilip, elde edilen gelirin vakfın gelirine eklenip hayır işlerine harcansın.
- Vakfın şartlarına uymak zamân içinde zorlaşırsa mutlaka fakirlere verilmesi şeklinde vakıf gelirinin tahsîs edilmesi.
- Zeamet olarak Sofa Bekçisi Ahmed'in üzerinde olduğundan yıllık 1.500 kuruş ödenecektir.

Mülkiyet Durumu : Belirtilmemiş

Yüzölçümü : 12.000 Dönüm (634 Nolu Defter, H.1234: 45).

Akar No: 47

Vakfedilen Akar : Menzil

Türü : Mesken / Menzil

Yeri : Medine-i Münevvere.

Yerin tarifi : Medine-i Münevvere'de Harem-i Şerîf-i Nebevi bitişiğinde Babu's-salam ile Babü'r-rahme arasında olan medrese civarında bulunan Padişah tarafından satın alınmış olan bir bab menzil.

Muhtevası : Belirtilmemiş

İşletme Şartı ve Şekli : Adı geçen menzilde müderris efendiler otursunlar (634 Nolu Defter, H.1237: 62).

Mülkiyet Durumu : Kendi

Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1237: 59).

Akar No: 48

Vakfedilen Akar : Menzil

Türü : Mesken / Menzil (2 adet)

Yeri : Medine-i Münevvere.

Yerin tarifi : Medine-i Münevvere'de bulunan medrese civarında.

Muhtevası : 2. Sultân Mahmûd Vakfî'na akâr olması amacıyla 2 bab menzil satın alındığı.

İşletme Şartı ve Şekli : Bu 2 menzilde 1. Kütüphaneci ve 2. Kütüphaneci otursunlar ve bunlara başkası müdahalede bulunmasın (634 Nolu Defter, H.1237: 63).

Mülkiyet Durumu : Kendi

Yüzölçümü : Belirtilmemiş (634 Nolu Defter, H.1237: 62).

5.2 II. Mahmud Han'a Ait Vakıfların ve Müesseselerinin Genel Yönetim Vesair Giderleri

Sultan II. Mahmud Han'ın vakıflarına ait olan ve dini hizmet verilen müesseselerde genel olarak aydınlatma için gerekli kandil, bal mumu, zeytinyağı, şamandıra, fitil, temizlik malzemesi olarak sabun, süpürge ve faraş, ısınma için gerekli olan kömür, okutulan mevlid-i şerif ve hatmi şeriflerde dağıtılmak üzere şeker ile Şeyh Ahmet Buhari Türbesi'nde kalanlara verilmek üzere un, et, sebze, erzak vb. malzemelere yapılan harcamalar göze çarpmaktadır. Bunun dışında yukarıda belirtmiş olduğumuz personellere yapılan ödemeler ve bunlara verilen fodalular (imaret ekmeği) için verilen ücretler de gider kalemleri arasında yer almaktadır. Ayrıca tarım arazileri için ödenen oşr ve vergiler ile mukataa yerler için ödenen ücretler de gider kalemlerindedir.

5.2.1 Nusretiye Camii Genel Yönetim Vesair Giderleri

Tablo 20. Nusretiye Camii

Müessese	Vakfiye Durumu	Alınacak Malzeme	Miktar (Yıllık)	Açıklama
Nusretiye Camii	Kendi	Şem'i Asel (Balmumu)	2 adet	4 vukiyye olmak üzere cami şerifin mihrabı tarafında yakılsın.
Nusretiye Camii	Kendi	Şem'i rugan (Yağmumu)	12 kıyye	Mihrâb-ı Şerif tarafında yakılsın.
Nusretiye Camii	Kendi	Rugan-ı zeyt (Zeytinyağı)	*20 vukiyye	Câmi'-i Şerif ve minaresinde yakılsın.
Nusretiye Camii	Kendi	Süpürge, Örtü, Kandil, Şamandıra ve Fitol	5 akçe	Vâkıf Mütevellî Kaymakamı tarafından korumaya alınsın ve Cami-i Şerif'te kullanılsın.

* Bu vakfiyede 20 vukiyye olarak geçmekte iken, 1230 tarihli 17. sayfa 3. sıradaki vakfiyede 220 vukiyye olarak belirtilmiştir.

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1224: 5)

Tablo 21. Nusretiye Camii

Müessese	Vakfiye Durumu	Alınacak Malzeme	Miktar (Yıllık)	Açıklama
Nusretiye Camii	Kendi	Şem'i Asel (Balmumu)	40 vukiyye	Önceden belirlenmiş olduğu üzere her biri 20'şer vukiyyeden, mihrâbın iki tarafında yakılıp sene sonunda eksilen kısmının tamamlanması.
Nusretiye Camii	Kendi	Şem'i Asel Fiske (Balmumu Fiske)	18 vukiyye (Aylık 1,5 vukiyye)	Önceden belirlenmiş olduğu üzere yıllık yağmumu verilmeyip, mahalline her bir ay için verilsin.
Nusretiye Camii	Kendi	Rugan-ı zeyt (Zeytinyağı)	62,5	Nusretiye Câmî'i içinde, dışında ve minaresinde kandil yakmak için daha önce yıllık olarak belirlenen 220 vukiyye zeytinyağı üzerine eklenerek, yıllık 282,5 vukiyye.
Nusretiye Camii	Kendi	Kandil, Şamandıra, Askı, Fitol ve Astar Bahası	14	Önceden belirlenmiş olduğu üzere 15 kuruş üzerine ekleme yapılarak, yıllık toplam 29 kuruş verilsin.

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1230: 20)

5.2.2 Hidayet Camii Genel Yönetim Vesair Giderleri

Tablo 22. Hidayet Camii

Müessese	Vakfiye Durumu	Alınacak Malzeme	Miktar (Yıllık)	Açıklama
Hidayet Camii	Kendi	Şem'i Asel (Balmumu)	2 adet (25 vukiyye)	Hidâyet Câmî'inin mihrabının iki tarafında her zamân yapıldığı üzere yakılıp, Her biri 25'er vakiyyeden 50 vukiyye, her sene için eksilen kısmı tamamlansın.
Hidayet Camii	Kendi	Şem'i Asel Fiske (Balmumu Fiske)	18 vukiyye	Her ay 1,5 vukiyye fiske balmumu verilip, mihrabın iki tarafında yakılsın.
Hidayet Camii	Kendi	Rugan-ı zeyt (Zeytinyağı)	525 vukiyye	Her sene camii şerif içi ve bağlı yerleri için.
Hidayet Camii	Kendi	Rugan-ı zeyt (Zeytinyağı)	75 vukiyye	Ramazan-ı Şerif ve mübârek gecelerde minarede kandil yakılması için satın alınıp, camii şerif içi, etrafı ve minaresinde kandil yakılsın.
Hidayet Camii	Kendi	Kandil, Şamandıra, Fitol, Astar, Sabun, Tebeşir ve Süpürge Ücreti	30 kuruş	Her yıl için.
Hidayet Camii	Kendi	Gül-âb, Buhur ve Şeker Ücreti	30 kuruş	Mahfilde hatm-i şerif devri esnasında kullanılmak üzere.

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1229: 12)

5.2.3 Sa'dabad Camii Genel Yönetim Vesair Giderleri

Tablo 23. Sa'dabad Camii

Müessese	Vakfiye Durumu	Alınacak Malzeme	Miktar (Yıllık)	Açıklama
Sa'dabad Camii	Sultan Ahmed Han-1 Salis'e ait	Şem'i Asel (Balmumu)	2 adet (25 vukiyye)	Her biri 25 vukiyye olmak üzere, mihrabın iki tarafında her zamanki gibi yakılsın.
Sa'dabad Camii	Sultan Ahmed Han-1 Salis'e ait	Rugan-ı zeyt (Zeytinyağı)	100 vukiyye	Câmi'-i şerif içine ve diğer yerlere konulan kandiller için.
Sa'dabad Camii	Sultan Ahmed Han-1 Salis'e ait	Rugan-ı zeyt (Zeytinyağı)	50 vukiyye	Ramazan-ı Şerif ve mübârek gecelerde minare kandilleri için verilip, camii şerifin içinde, dışında ve minarede yakılacak.
Sa'dabad Camii	Sultan Ahmed Han-1 Salis'e ait	Kandiller, Şamandıra, Fitol, Astar, Sabun ve Süpürge Ücreti	15 Kuruş	Her bir sene için.

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1229: 14)

5.2.4 Şerefabad (Adliyye) Camii Genel Yönetim Vesair Giderleri

Tablo 24. Şerefabad (Adliyye) Camii

Müessese	Vakfiye Durumu	Alınacak Malzeme	Miktar (Yıllık)	Açıklama
Şerefabad (Adliyye) Camii	Kendi	Şem'-i Asel Fiske (Balmumu Fiske)	12 vukiyye (Aylık 1 vukiyye)	Mihrâb-ı şerifin iki tarafında yakılması için aylık
Şerefabad (Adliyye) Camii	Kendi	Rugan-ı zeyt (Zeytinyağı)	175 vukiyye	Her bir yıl için câmi-i şerif içinde kandil yakılması için.
Şerefabad (Adliyye) Camii	Kendi	Rugan-ı zeyt (Zeytinyağı)	60 vukiyye	Ramazan gecelerinde minare şerifesinde kandil yakılması için.
Şerefabad (Adliyye) Camii	Kendi	Rugan-ı zeyt (Zeytinyağı)	15 vukiyye	Diğer mübarek gecelerde.
Şerefabad (Adliyye) Camii	Kendi	Kandil, Şamandıra, Fitol, Astar ve Süpürge	15 Kuruş	Vakfin gelirinden verilsin.

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1230: 21)

5.2.5 Şeyh Ahmet Buhari Türbesi, Menzil ve Hangahı Genel Yönetim Vesair Giderleri

Tablo 25. Şeyh Ahmet Buhari Türbesi, Menzil ve Hangahı

Müessese	Vakfiye Durumu	Alınacak Malzeme	Miktar (Yıllık)	Açıklama
Şeyh Ahmet Buhari Hangahı	-	Şeker	3 vukiyye	Her ay için hatm-i Hâcegân'a katılan aşıklar için tekkede mevcut olan dervişler ve mecliste hâzır bulunan şeyh efendiler aracılığıyla dağıtılın.
Şeyh Ahmet Buhari Hangahı	-	Sebze ve levazimat-ı saire	67,5 Kuruş (aylık)	Her ay sarf olunmak şartıyla pâdişâh vakfının fazlasından karşılanmak üzere.
Şeyh Ahmet Buhari Türbesi	-	Şem'i Asel (Balmumu)	5 vukiyye	Türbe-i şerifde kullanılmak üzere.
Şeyh Ahmet Buhari Hangahı	-	Hınta (Buğday)	Behr şehri sekiz keyl	Gazi Sultan Abdulhamid Han İmareti'ne her ay 8 kile buğday verilerek buğdaydan yapılan fodalardan dergâhta bulunan dervişlere yiyecek olmak üzere her gün için 10 çift fodula verilsin.
Şeyh Ahmet Buhari Hangahı	-	Lahm-ı Ganem (Koyun Eti)	3 Vukiyye	Dergahta fakirleri doyurmak için yapılan yemeklerde kullanılmak üzere Yedikule'de furta denilen başkasaplar hissesinden her gün verilen et.
Şeyh Ahmet Buhari Hangahı	-	Erzin (Erzak)	10 Keyl	Her ay için Pâdişâh Mutfağından verilen.
Şeyh Ahmet Buhari Hangahı	-	Erzin (Erzak)	60 Keyl	Ramazan-ı Şerif ayı için.
Şeyh Ahmet Buhari Türbesi	-	Şem'i Asel (Balmumu)	5 vukiyye	Türbe-i şerifde kandil yakmak için.
Şeyh Ahmet Buhari Hangahı	-	Şem'i Asel (Balmumu)	10 vukiyye	Dergâhta kandil yakmak için.

Şeyh Ahmet Buhari Türbesi	-	Şem'i rugan (Yağmumu)	24 vukiyye	Her ay için 2 vukiyye.
Şeyh Ahmet Buhari Türbesi	-	Rugan-ı zeyt (Zeytinyağı)	96 vukiyye	Her gece ikad-ı kanadil için her ay 8 vukiyye.
Şeyh Ahmet Buhari Türbesi	-	Rugan-ı zeyt (Zeytinyağı)	12 vukiyye	Ramazan-ı Şerif geceleri için.
Şeyh Ahmet Buhari Türbesi	-	Rugan-ı zeyt (Zeytinyağı)	12 vukiyye	4 Mübârek Gece ve 2 bayram geceleri için.
Şeyh Ahmet Buhari Türbesi	-	Kandil, Şamandıra ve Süpürge Ücreti	15 Kuruş	-
Şeyh Ahmet Buhari Hangahı	-	Kisve (Elbise)	300 Kuruş	Dergâhta oturan fukaraya.

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1234: 52)

5.2.6 Tefikiye Camii Genel Yönetim Vesair Giderleri

Tablo 26. Tefikiye Camii

Müessese	Vakfiye Durumu	Alınacak Malzeme	Miktar (Yıllık)	Açıklama
Tefikiye Camii	Kendi	Şem'i Asel (Balmumu)	2 Adet	Her biri otuzar kıyyeden 60 kıyye.
Tefikiye Camii	Kendi	Şem'i Asel Fiske (Balmumu Fiske)	24 vukiyye	Her bir ay birer vukiyye verilip, mihrab-ı şerifin iki tarafında kandil için.

Tevfikiye Camii	Kendi	Rugan-ı zeyt (Zeytinyağı)	192 kıyye	Ramazan-i Mübârek ayında câmi'-i şerif ve bağlı yerler için.
Tevfikiye Camii	Kendi	Rugan-ı zeyt (Zeytinyağı)	80 kıyye	Ramazan-i Mübârek ayında Minare için.
Tevfikiye Camii	Kendi	Rugan-ı zeyt (Zeytinyağı)	15 kıyye	Mübârek 5 kandil gecesinde câmi'-i şerif için.
Tevfikiye Camii	Kendi	Rugan-ı zeyt (Zeytinyağı)	15 kıyye	Mübârek 5 kandil gecesinde minare için.
Tevfikiye Camii	Kendi	Rugan-ı zeyt (Zeytinyağı)	198 kıyye	Diğer vakitlerde her ay 18 kıyyeden.
Tevfikiye Camii	Kendi	Rugan-ı zeyt (Zeytinyağı)	36 kıyye	1. ve 2. İmam için de her bir ay 1,5'ar kıyyeden.
Tevfikiye Camii	Kendi	Kandil	1 adet	Camii şerifin muvakkıthanesi kurrahane-i âmire bitişiğinde olduğundan Asakir-i Mansure-i Muhammediye'den geceleri nöbetçi bulunanlar vakitlerini bilmeleri için saate bakmaları amacıyla beher gece sabaha kadar saat önünde.
Tevfikiye Camii	Kendi	Rugan-ı zeyt (Zeytinyağı)	27 kıyye	Her ay Muvakkıt Efendiye kandilleri yakması için ikişer kıyye yüzer dirhemden.
Tevfikiye Camii	Kendi	Şamandıra, Fitol, vesair için ücret	50 kuruş	-
Tevfikiye Camii	Kendi	Kömür	1000 kıyye	Camii şerif hademesi odaları için.
Tevfikiye Camii	Kendi	Kandil	74 adet	Toplam 320 adet kandilden her gece câmi' içinde 60 kandil ve müezzin mahfilinde 3 kandil ve son cemaat mahallinde 4 kandil ve iç kapı önünde 1 kandil ve şadırvan ve hela önlerinde 4 kandil ve dış kapılarda 2 kandil yakılmak üzere toplam 74 kandil yakılsın.

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1248: 73)

5.2.7 Nakşidil Vâlide Sultân Mektebi Genel Yönetim Vesair Giderleri

Tablo 27. Nakşidil Vâlide Sultân Mektebi

Müessese	Vakfiye Durumu	Alınacak Malzeme	Miktar (Yıllık)	Açıklama
Nakşidil Vâlide Sultân Külliyesi Mektebi	Nakşidil Vâlide Sultân'dan irsen mülk	Kömür	60 Kuruş	Mekteb için.
Nakşidil Vâlide Sultân Külliyesi Mektebi	Nakşidil Vâlide Sultân'dan irsen mülk	Rûgan-ı zeyt (Zeytinyağı)	15 vukiyye	Mekteb için.
Nakşidil Vâlide Sultân Külliyesi Mektebi	Nakşidil Vâlide Sultân'dan irsen mülk	Bardak, testi, süpürge ve atıkların atılması ücreti	25 Kuruş	Mekteb için.
Nakşidil Vâlide Sultân Külliyesi Mektebi	Nakşidil Vâlide Sultân'dan irsen mülk	Kapama ücreti	50 Kuruş 35 Kuruş 30 Kuruş (80 Kuruş)	Hocaya 50 kuruş, Mektep Yöneticisine 35 kuruş ve kapıcı, temizlikçi ve güvenlik olan kişiye ise 30 kuruş ödenecektir.
Nakşidil Vâlide Sultân Külliyesi Mektebi	Nakşidil Vâlide Sultân'dan irsen mülk	Öğrencilere ücret (40 öğrenci)	10 akçe (Günlük)	Yemekleri dışında her öğrenciye 10'ar akçe ödenecektir.
Nakşidil Vâlide Sultân Külliyesi Mektebi	Nakşidil Vâlide Sultân'dan irsen mülk	Kaliçe (halı) ücreti (40 öğrenci)	10 kuruş	Halı parası için 10'ar paradan 10 kuruş ödenecektir.
Nakşidil Vâlide Sultân Külliyesi Mektebi	Nakşidil Vâlide Sultân'dan irsen mülk	Yol parası (40 öğrenci)	100 Kuruş (4000 Kuruş)	Her bir öğrenciye yıllık 100 kuruş yol parası verilecektir.
Nakşidil Vâlide Sultân Külliyesi Mektebi	Nakşidil Vâlide Sultân'dan irsen mülk	İcazet alan öğrencilere (20 öğrenci)	1 (20 kuruş)	Mülazım olan 20 öğrenciye her sene 1'er kuruştan 20 kuruş.
Nakşidil Vâlide Sultân Külliyesi Mektebi	Nakşidil Vâlide Sultân'dan irsen mülk	Kapama ücreti (40 öğrenci ve 8 personel)	35 kuruş (1680 kuruş)	Mektepte bulunan kırk öğrenciye ve vakıf görevlilerinden 8 kişiye takımı otuz beş kuruştan her sene kapama verilecektir.

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1234: 40)

5.2.8 Medrese (Medine-i Münevvere) Genel Yönetim Vesair Giderleri

Tablo 28. Medrese (Medine-i Münevvere)

Müessese	Vakfiye Durumu	Alınacak Malzeme	Miktar (Yıllık)	Açıklama
Medrese (Medine-i Münevvere)	Kendi	Rugan-ı zeyt (Zeytinyağı)	25 zer-i mahbub	Medine şeyhu'l-haremi ve kadı-yı belde ve müderris efendiler aracılığıyla
Medrese (Medine-i Münevvere)	Kendi	Koğa ve Urgan (Kova ve Urgan ipi)	8 zer-i mahbub	Gereği gibi tamir edilmesi için
Medrese (Medine-i Münevvere)	Kendi	-	19 zer-i mahbub	Medrese Talebelerine verilecektir.

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1237: 61)

5.2.9 Nakşidil Vâlîde Sultân Külliyesi Sebili Genel Yönetim Vesair Giderleri

Tablo 29. Nakşidil Vâlîde Sultân Külliyesi Sebili

Müessese	Vakfiye Durumu	Alınacak Malzeme	Miktar (Yıllık)	Açıklama
Nakşidil Vâlîde Sultân Külliyesi Sebili	Nakşidil Vâlîde Sultân'dan irsen mülk	Peştemal	20 Kuruş	Sebilcilere senede bir onar kuruştan verilmek üzere.
Nakşidil Vâlîde Sultân Külliyesi Sebili	Nakşidil Vâlîde Sultân'dan irsen mülk	Kömür	50 Kuruş	Sebilcilere senede bir kere verilmek üzere.
Nakşidil Vâlîde Sultân Külliyesi Sebili	Nakşidil Vâlîde Sultân'dan irsen mülk	Rûgan-ı zeyt (Zeytinyağı)	15 vukiyye	Sebil için.
Nakşidil Vâlîde Sultân Külliyesi Sebili	Nakşidil Vâlîde Sultân'dan irsen mülk	Süpürge, sünger, astar ve atıkların atılması ücreti	25 Kuruş	Sebil için.

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1234: 40)

5.2.10 Nakşidil Vâlide Sultân Külliyesi Türbesi Genel Yönetim Vesair Giderleri

Tablo 30. Nakşidil Vâlide Sultân Külliyesi Türbesi

Müessese	Vakfiye Durumu	Alınacak Malzeme	Miktar (Yıllık)	Açıklama
Nakşidil Vâlide Sultân Külliyesi Türbesi	Nakşidil Vâlide Sultân'dan irsen mülk	Kömür	75 Kuruş	Türbedar odasında yakmak için.
Nakşidil Vâlide Sultân Külliyesi Türbesi	Nakşidil Vâlide Sultân'dan irsen mülk	Rûgan-ı zeyt (Zeytinyağı)	144 vukiyye	Türbede yanan kandil için her ay 12 vukiyye verilmek üzere.
Nakşidil Vâlide Sultân Külliyesi Türbesi	Nakşidil Vâlide Sultân'dan irsen mülk	Şem'-i rugan (Yağmumu)	24 vukiyye	Türbedar odasında yakmak için.
Nakşidil Vâlide Sultân Külliyesi Türbesi	Nakşidil Vâlide Sultân'dan irsen mülk	Süpürge, sünger, astar, sabun, şamandıra, fitil, penbe ve atıkların atılması ücreti	50 Kuruş	Türbe-i şerif için.

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1234: 40)

5.2.11 Eyüp Sultan Türbesi – Sü'da Usta Türbesi Genel Yönetim Vesair Giderleri

Tablo 31. Eyüp Sultan Türbesi – Sü'da Usta Türbesi

Müessese	Vakfiye Durumu	Alınacak Malzeme	Miktar (Yıllık)	Açıklama
Eyüp Sultan Türbesi – Sü'da Usta Türbesi	-	Sünger ve Süpürge	3 Kuruş	-

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1245: 66)

5.2.12 Eyüp Sultan Camii Genel Yönetim Vesair Giderleri

Tablo 32. Eyüp Sultan Camii

Müessese	Vakfiye Durumu	Alınacak Malzeme	Miktar (Yıllık)	Açıklama
Eyüp Sultan Camii	-	Kaba Hasır	30 Kuruş	Son cemaat mahali için.
Eyüp Sultan Camii	-	Ud-i Halis	25 Kuruş	Mevlidi Şerif için.
Eyüp Sultan Camii	-	Elvan Şeker	25 Kıyye	Mevlidi Şerif için.
Eyüp Sultan Camii	-	25.000 Kâğıt	250 Dirhem	Mevlidi Şerif'te dağıtılacak şeker için.
Eyüp Sultan Camii	-	Toz Şeker	25 Kıyye	Mevlidi Şerif için.

Kaynak: (634 Nolu Defter, H.1245: 66)

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ

Sultan II. Mahmud, kurmuş olduğu vakıfları bir işletme mantığı çerçevesinde şekillendirmiş, günümüz şirketlerinde yapılan planlama, örgütleme(organizasyon), yürütme (yönelme), koordinasyon ve kontrol mekanizmasını vakıflarında işletmiştir.

Örneğin, II. Mahmud 1224 (1809) tarihli vakfiyede Tophane’de yapılacak olan Nusretiye Camii’nin yanındaki 8 dükkânın gelirlerinin caminin masraflarını karşılmasını, çalışacak personel sayısını ve özelliklerini, nasıl çalışacaklarını, ne kadar ücret alacaklarını, hangi malzemelerin alınması gerektiğini belirterek bir planlama yapmıştır.

II. Mahmud, kendi adına kurmuş olduğu vakfın genel yönetimini oluşturmuş, yönetim görevini Kaimakam-ı Müteveli’ye bırakmaktadır. Vakfında yapılan işlemlerin tamamını kayıt altına almak için kâtib ve vakıf gelirlerinin tahsili için cabi görevlendirmektedir.

Bu işlemleri; annesi Nakşidil Valide Sultan’ın ruhuna kurmuş olduğu vakıfta, Şeyh Ahmet Buhari Türbesi ve müştemilatını yeniden ihya etmek üzere kurmuş olduğu vakıfta, Saray ahalisinden Emine Hanımın ruhuna kurmuş olduğu vakıfta kendi vakfının Kaimakam-ı Müteveli’sini Müteveli yaparak ve Saray haremde hazinedar olarak görev yapan Sü’da Usta’nın ruhuna kurmuş olduğu vakıfta ise vakıf mallarına bakma görevini Evkaf-ı Hümayun Nazırı’na bırakarak göstermektedir.

Vakıfların hayır müesseselerinde görev yapacak personel de vakfiye ve zeyillerde belirlenmiş bulunmaktadır. 1224 (1809) tarihli vakfiyede dini müesseselerinden olan Nusretiye Camii’nde görev yapacak olan hatib, imâm, devirhan, müezzin, kayyım, serrâc-ı minâre, bevvâb ve ferrâş, kaliçe ve buriya (halı ve hasır) tefriş görevlileri yer almaktadır. 1230 (1815) tarihli vakfiyede aynı camiye müezzin-i sâni, müezzin-i sala, devirhan (iki kişi), mu'arrif, na'at-hân, sirâci-i şem'eyn-i kebiyeyn ve bekçi görevlendirmesi yapılmakta, 1246 (1831) tarihli vakfiye de ise ve bu görevlilere vaiz ve rafi-i seccade eklenmektedir.

1230 (1815) tarihli vakfiyede dini müesseselerinden bir diğeri olan Şerefabad Camii’nde vaiz, hatib, imam-ı evvel, imam-ı sani, müezzin-i evvel, müezzin-i sani, ser kayyım, kayyım-ı sani, şerifhan, bekçi ve ocak- mezkûr neferatı görevlendirmesi yapılmaktadır.

1234 (1819) tarihli vakfiyede eğitim müesseseleri arasında yer alan Nakşidil Vâlide Sultân Mektebi'nde birer kişi hâce, kurra huffazan, halife-i mekteb, hâce-i meşk görevleri ile ayrıca bir kişi de müstahfızlık, bevvâblık ve ferrâş-ı mekteb görevlerini yerine getirmek üzere görevlendirilmektedir.

Yine 1234 (1819) tarihli vakfiyede Şeyh Ahmet Buhari Türbesi yanında bina olunan Menzildeki Han'da tabbah-ı hanikah ve rah-i ab görevlendirilmektedir.

Böylece, hayır müesseselerinin personel yapısı, çalışma şartları, personel ücretleri bizzat vakfiyelerde belirlenmekte, hizmet birimlerindeki örgütlenme yapısı ortaya konulmaktadır.

1224 (1809) tarihli vakfiyede, vakfın dini müesseselerinden olan Nusretiye Camii'nde görevli personelin sayısındaki eksiklik ve işleyişteki aksaklık tespit edilerek camide görev yapmak üzere ayrıca müezzin-i sâni, müezzin-i sala, devirhan (iki kişi), mu'arrif, na'at-hân, sirâci-i şem'eyn-i kebiye ve bekçi görevlendirilmektedir. Daha sonra yeniden oluşan personel eksikliği karşısında 1246 (1831) tarihli vakfiyeyle aynı cami için vaiz ve rafi-i seccade görevlendirilmektedir. Vakfiyelerdeki bu tür şart değişiklikleri, dinamik bir yapı olan vakıfların değişik ihtiyaçların ortaya çıkması halinde hızlı bir şekilde yeni şartlara adapte olabildiklerini ve işletme ihtiyaçlarının karşılandığını göstermekte ve yürütmenin doğru bir şekilde yapıldığı görülmektedir.

Vakıf müesseselerinde çalışan personelin birbirini sayarak ast üst ilişkisi içinde çalışması, aksaklıklara mahal vermemeye çalışmaları ve hiyerarşik yapının bir bütün halinde organize şekilde görevini ifa etmesi de koordinasyonun göstergesidir.

Örneğin Şerefabad Camii'nde görev yapan imam-ı evvel olmadığı zaman imam-ı sani, müezzin-i evvel olmadığı zaman müezzin-i sani'nin görev yapması, Nusretiye Camii'nde müezzin-i sâni dışında sala okuması için müezzin-i sala'nın görevlendirilmesi ve bu görevlerin personelce bilinmesi, işleyişin aksamaması için gerekli tedbirlerin alındığının göstergesidir. İşleyişin aksamaması ise koordinasyonun varlığının en büyük ispatıdır.

Son olarak ise; 1234 (1815) tarihli vakfiyede, çalışan personeli şeyh efendilere, şeyh efendileri kaimakamı müteveli ve müteveliye karşı sorumlu kılarak kurumiçi kontrol mekanizması oluşturulmuştur.

Vakıflarda Vakıf Nazırı'nın vakfiyelere uygunluk kontrolü yapmasının yanında Sultan II. Mahmud, kendi döneminden önce kurulan birçok vakıfta ortaya çıkan yönetim sorunlarını çözmek için girişimlerde bulunmuş, bu kapsamda Evkaf-ı Hümayun Nezareti'ni kurmuştur. Öncelikle kendi vakfi olmak üzere o döneme kadar kurulmuş olan tüm vakıfları Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin denetimi altına alarak kurumdışı kontrol mekanizmasını da tam manasıyla işletmeye başlamıştır.

Bu şekliyle Sultan II. Mahmud'un vakıflarında ve vakıflarına ait müesseselerde işletme yönetiminin temel süreçlerinin basit ancak başarılı bir şekilde uygulandığını söyleyebiliriz.

İşletmelerin amaçları ve gelirleri bakımından II. Mahmud vakıflarına ait vakfiyeleri incelediğimizde, maddi kâr elde etmek yerine manevi kâr elde etmeyi hedefleyen tüm vakıflar ile benzerlik gösterdiğini söyleyebiliriz. Ancak yukarıda da değindiğimiz gibi ticari işletmelerin amaçlarının kâr elde etme ve gelir sağlama, süreklilik, hedeflenen gelirin esnaf İşletmesi için belirlenen geliri aşması ve bağımsızlık olduğunu belirtmiştik. Vakıflar her ne kadar maddi kâr elde etmek üzere kurulmamış olsalar da faaliyetlerini sürdürmek ve kendilerini idame ettirebilmek için gelire ihtiyaç duyarlar. Bu ihtiyaçlarını da çeşitli şekillerde karşılamaya çalışırlar. Vakfeden tarafından vakfa bağışlanan akarlar ticaret işletmesi ise gelirleri; konut, mesken dükkân vb. gayrimenkuller ise kira gelirleri, tarım arazisi ise icar bedeli veya kira gelirleri vakfın ana gelir kalemlerini oluşturur. Bunun dışında vakıflara yapılan bağışlar da gelir kalemleri arasındadır.

Sultan II. Mahmud'a ait vakıfların gelir kalemleri arasında ticaret işletmelerinin gelirleri, dükkân kira gelirleri, Anadolu'da, Yunanistan ve Kıbrıs'ta bulunan çiftlikler ve arazilerin icar veya kira gelirleri öne çıkmaktadır.

1224 (1809) tarihli vakfiyede Tophane'de 8 adet dükkânın müteveli eliyle (İcâre-i vâhide) belirli bir süre aralığında kiraya verilmesi ve elde edilen gelirin vakfın masrafları için kullanılması şartı bulunmaktadır.

1230 (1815) tarihli vakfiyede, Çorlu Kazası'na tabi Türkmeneli köyünde Hacıoğlu Çiftliği tüm müştemilatı ile birlikte, aynı yerde bulunan han, bakkal dükkânı, fırın, kahvehane, şa'ir (arpa) mağazası, dükkân, hatab (odun) mağazası ve samanhaneye vakıf akarlarına ilave edilmektedir. Bunların mukataa geliri vakıf hizmetlerinin yerine getirilmesinde kullanılacaktır. İnebahtı, Tırhala, Pelahuş, Cezire-i Kıbrıs, Paşa, Tırhala (hisseli), Ocanı, Canık ve Kastamonu, Eğriboz, Saruhan ve Selanik ile Aydın'daki tarım arazileri ise vakıf mütevellisi marifetiyle iltizama verilecek ve yıllık 3.150 kuruş olan iltizam geliri vakıf hizmetlerinin finansmanında kullanılacaktır.

1231 (1816) tarihli vakfiyede Kocaeli Sancağı'nın İznikmid Nâhiyesi'nde bulunan Gedikli Çiftliği, Erpaz'da bulunan Kayacıklı Çiftliği, Cezîre-i Mora dâhilinde Güsnun Kazâsı'nda bulunan Çiftlikat-ı Hatmanzâde, Yenişehir Fena Kazâsı'nın Firay Nâhiyesi'nde bulunan çiftlik, bakkal dükkânı, değirmen ayrıca yeri belirtilmeyen Karanizi Çiftliği, Gümölcine Kazâsı'na tâbi' Karye-i Çekirdeklü'de bulunan tarım arazisi, Samanlı'da bulunan tarım arazisi ile Teke Sancağı'nda bulunan tarım arazisi vakfedilmekte ve vakıf akarları arasına alınmaktadır.

1234 (1819) tarihli vakfiyede Aydın Sancağı'nda vâki' Tire Kazâsı'na tâbi' Ezine-i Ayaşlı'da İne Ovası'nda bulunan Hacı Bey Çiftliği (Kürtler Çiftliği) tüm müştemilatı (bahçe, simitçi dükkanı, bakkal dükkanı, berber dükkanı ve kahve dükkanı), Polat Kazâsı'nda bulunan Onbaşı Çiftliği denilen Büyük Menzil ve tüm müştemilatı, Erikli Nâhiyesi'ne tâbi Papaslı Karyesi'nde bulunan Papaslı Çiftliği ve Erikli Nâhiyesi'ne tâbi Balabanlı Karyesi'nde bulunan Balabanlı Çiftliği akar olarak vakfa bağlanmaktadır.

1234 (1819) tarihli vakfiyede Borut Dağı Nahiyesi'nde Eğriköy civarında 6 dönüm araziye sahip Yeni Çiftlik ve tüm müştemilatı, Yeni Çiftlike tabi 12.000 dönüm tarla vakfın akarları arasına katılmaktadır. 1237 (1822) tarihli vakfiyede ise 2 adet menzil vakfa bağlanmıştır.

Sultan II. Mahmud'un bağışlamış olduğu dükkânların gelirleri ve tarım arazilerinin icar gelirleri vakıflarının gelirlerini sürekli olarak arttırmıştır. Bu artış vakıflarının ve müesseselerinin kendini idame ettirmesini sağlamıştır.

Sultan II. Mahmud, bu akarlar dışında bir vakıf türü olarak Osmanlı Devleti'nde kendine önemli bir yer bulan para vakıfları sistemini Saray hareminded hazinedar olarak görev yapan Sü'da Usta'nın ruhuna kurmuş olduğu vakıf ile Saray ahalisinden Emine Hanımın ruhuna kurmuş olduğu vakıfta uygulamıştır.

1245 (1830) tarihli 634 nolu defter 65. sayfa 10.sıradaki vakfiyede 12.240 kuruşun ona onbirbuçuk hesabı üzerinden Sûda Usta için okutulacak hatimler, edilecek dualar, okutulacak mevlütler ve diğer giderleri karşılamak amacıyla değerlendirilmesini istemiştir (634 Nolu Defter, H.1245: 65). Yine 1245 (1830) tarihli 634 nolu defter 67. sayfa 11.sıradaki kayıtlı vakfiyede de 2.500 kuruşun ona onbirbuçuk hesabı üzerinden değerlendirilmesini ve Saraylı Emine Hanım için Tophane'de bulunan Nusretiye Camii'nde her hafta Salı günü öğle namazından sonra tefsir ve hadis konularında vaaz ve nasihat edecek kişinin dua etmesi ve bu vaizin seccadesini serip, kaldıracak kişiye yapılacak ödemelerin buradan yapılmasını istemiştir. Tüm bu gelir grupları Sultan II. Mahmud'un kendi adına ve diğer kurmuş olduğu vakıflarda gelir yönetimi politikasının varlığını ortaya koymaktadır.

Sultan II. Mahmud'a ait vakıflar ve vakıflarına ait müesseselerdeki gider kalemlerinin en büyük yekününü personel giderleri ve vakıfların müesseselerinde kullanılacak malzemeler teşkil etmektedir. Dini müesseselerdeki aydınlatma işlerinde kullanılan şem'i asel, rûgan-ı zeyt, şem'i rugan, kandil, şamandıra, fitil, askı, astar, temizlik işlerinde kullanılan süpürge (carub), firaş, sabun, eğitim işlerinde kullanılan tebeşir, mevlütlerde alınan gulab, buhur, şeker ve ısınmada kullanılan kömür gibi malzemeler müesseselerin ihtiyaçlarından olup vakfiyelerde bu ihtiyaçlar ve miktarları belirtilmekte, malzemelerin alımı için vakıf gelirlerinden tahsisat ayrılmaktadır. Malzemenin miktarı, tutarı, kimin tarafından alınacağı gibi konular vakfiyelerde detaylı şekilde yer almakta ve vakfın gider kalemleri böylece belirlenmiş olmaktadır.

Bunların yanında 1229 (1814) tarihli vakfiyede Bahçekapı'da arsası Ayasofya-i Kebir Camii Şerifi, Rüstem Paşa ve Cerrah Mehmed Paşa ve Ayşe Sultan Vakıfları'na ait olan Hidayet Camii'nin zemini için mukataa bedeli olarak 80 kuruş 29 para ödenmesini belirtmiştir (634 Nolu Defter, H.1229: 11). 1230 (1815) tarihli vakfiyede Çorlu Kazası'na tabi Türkmenli Karyesi'nde bulunan Hacıoğlu Çiftliği'nin içinde bulunan tüm müştemilatının her sene öşr ve rüsumunun (vergilerinin) ödenmesini belirtmiştir (634 Nolu Defter, H.1230: 20). 1231 (1816) tarihli vakfiyede Eğriboz Sancağında bulunan İstefe ve Nefs-i Eğriboz ile Atina ve Telanda kazalarında bulunan çiftlik ve bağ ile Kocaeli Sancağı'na bağlı İznikmid Nahiyesi'nde bulunan

Gedikli Çiftliği'nin öşürlerinin ödenmesi şart olarak yer almaktadır (634 Nolu Defter, H.1231: 31). 1234 (1819) tarihli vakfiyede Sultan II. Mahmud'un annesi Nakşidil Valide Sultan'dan miras olarak kalan Aydın Sancağı'nın Tire Kazasına bağlı Ezine-i Ayaşlu'da İne Ovası'nda bulunan Hacı Bey Çiftliği, Polat Kazasında bulunan Onbaşı Çiftliği (50.000 dönüm), Erikli Nahiyesi'nin Balabanlı Karyesi'nde bulunan Balabanlı Çiftliği, tarlaları ve çayırlarının mahsulünün öşr ve rüsumu ile Erikli'de Papaslı İskelesi yanında bulunan Papaslı Çiftliği için Fatih Sultan Mehmet Han Vakfı'na 2.500 akçe ile Nakşidil Valide Sultan'ın Fatih Sultan Mehmed Han Camii bahçesinde bulunan türbesinin arsası için yıllık 4.800 akçe ödenmesi şartı bulunmaktadır (634 Nolu Defter, H.1234: 37). 1234 (1819) tarihli vakfiyede Manisa'da Borut Dağı Nahiyesi'nde, Eğriköy civarında bulunan Yeni Çiftlik ile burada bulunan 12.000 dönüm arazinin öşr ve rüsumunun ödenmesi şartı gider kalemlerinin en başlıcalarıdır (634 Nolu Defter, H.1234: 46).

Bu giderlerden anlaşılacağı gibi Sultan II. Mahmud Han'ın vakıflarında gelir politikasının yanında gider politikası da detaylı bir şekilde belirlenmiş bulunmaktadır.

İşletmelerde gözönünde bulundurulacak konulardan bir diğeri ise personel politikasıdır. Günümüz şirketlerinde üst yönetim tarafından işe alım işleminin yapılmasının yanında bu işlemin daha profesyonel bir şekilde yapılabilmesi ve üst yönetim ile personelin yakın ilişki içinde bulunmasının daha aza indirgenmesi için şirket içinde departmanlar ve birimler kurulmakta veya bu işlem için kurum dışından teknik destek sağlayan uzman firmalar ile anlaşmalar yapılmaktadır.

Şirkette görevlendirilecek personelin alanında uzman olması, dürüst olması, verilen işi en iyi şekilde yapması istenmekte olup, personel alımında yapılacak işin niteliğine göre ayrıca yeni şartlar belirlenerek personel alma yoluna gidilmektedir.

Sultan II. Mahmud'a ait vakfiyelerde de personelde aranılan şartlar ve personel alımı ile ilgili konular detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. Benzer nitelikteki farklı müesseselerde aynı işleri yapacak olan personeller için belirtilen özellikler birbirinden tamamen veya kısmen farklıdır. Örneğin Nusretiye Camii'nde görev yapacak Hatip'te aradığı özellikler "latif, nazif tavırlı, âlim, âbid, muttâki ve zâhid bir kimse" olmasıdır (634 Nolu Defter, H.1224: 5). Ancak Sadabat Camii'nde görev yapacak hatip için ise hatiplik görevinin yanında vaizlik, devirhanlık ve sermahfellik görevlerini yapmasını da istemiş, "hoş eda ve hub seda" özelliklerine haiz bir

kimse olması gerektiğini belirtmiştir (634 Nolu Defter, H.1229: 13). Hidayet Camii'nde ise "âlim, âmil, hub-nefes, fasihu'l-lisan ve hoş endam" özelliklerine haiz bir kişi hatip olacaktır (634 Nolu Defter, H.1229: 11). Cuma ve bayram günleri minberde bülbül gibi hoş nağmeli bir şekilde konuşacak, anlattığı konular dinleyenler tarafından anlaşılır olacaktır (634 Nolu Defter, H.1229: 11). Bu da kendi vakfına ait üç dini müessesede yapılan işin aynı ancak aranılan özelliklerin ve işin yapılış şeklinin birbirinden farklı olduğunu göstermektedir.

Ayrıca virane duruma gelen ve yeniden ihya edilmesini sağlamak amacıyla kurmuş olduğu Şeyh Ahmed Buhari Türbesi ve müştemilatına ilişkin vakfın mütevellisine, görevini tam manasıyla ifa etmeyen, ayrılan veya vefat eden personelin yerine aynı şartlarda personel alma görevi vermektedir. Bu vakfın hayır müesseselerinden olan Şeyh Ahmed Buhari Türbesi'nde ise Şeyh Efendilere Müstahfiz-i Türbe, Ferraş-ı Türbe, Bevvâb-ı Türbe ve Sirâci-i Kanadil gibi hizmetlerde ehil kişileri istihdam etme görevini vermiştir (634 Nolu Defter, H.1234: 52).

Buradan da anlaşılacağı üzere vakfedenin personel alımını kendisinin değil, belirlediği kişiler tarafından gerçekleştirilmesi gerektiği ve vakfeden kişi ile personel arasında doğrudan bir ilişkinin varolmadığı görülmektedir. Aynı işlemlerin yani personel alımı ve seçimi için bir kişinin seçilmesi, birden fazla kişinin seçilerek komisyon kurulması veya doğrudan bir birim tarafından personel alımı ve seçiminin yapılması işlemi ile Sultan II. Mahmud'a ait vakıflar ve vakıflarına ait müesseselere alınacak personelin seçilmesi ve alımı işlemleri örtüşmektedir. Bu sebeple Sultan II. Mahmud'a ait vakıflarda vakfeden tarafından belirlenen şartlar doğrultusunda ve yapılacak işlerin belirlendiği ve uygulandığı bir personel politikasından sözedilmesi mümkündür.

Uygulanan bu personel politikası sonucu Sultan II. Mahmud'a ait vakıfların yönetiminde 6 kişi olmak üzere, kendisine ait olan müesseseler arasında yer alan camilerde 42 kişi, sıbyan mektebi ve medresede 13 kişi, türbelerde 52 kişi ve diğer müesseselerde 10 kişi görev yapmaktadır. Kendi müesseseleri arasında yer almayan camilerde tam zamanlı olarak 4 kişi, kısmi zamanlı olarak ise 44 kişi görev yapmaktadır. Böylece kendine ait müesseselerde 123 kişi, Kendine ait olmayan müesseselerde tam zamanlı olarak 4 kişi ve kısmi zamanlı olarak 44 kişi olmak üzere toplam 171 kişi görev yapmaktadır. Bunların dışında Nakşidil Valide Sultan Türbesi'nde duacılara ve Şeyh Ahmet Buhari Türbesi'nde hatmi şerif müdavimlerine ödenecek ücret belirtilmiş ancak sayıları belirtilmemiştir.

Personel politikasına bağılı olarak işletmelerde personel maaş politikasına da ihtiyaç duyulmaktadır. Sultan II. Mahmud'a ait vakıflarda sürekli görev yapan görevliler ile belirli zamanlarda, belirli bir iş için görev alan personelin yapacakları işlerin neler olduğu ve yaptıkları bu işler karşılığında ne kadar ücret alacakları günlük, aylık, üç aylık ve yıllık olarak vakfiyelerde belirtilmiştir.

Sürekli görev yapan personele örnek olarak; 1230 (1815) tarihli vakfiyede dini müesseseler arasında yer alan Şerefâbâd Camii (Adliye Camii)'nde görev yapan baş kayyımın günlük 40 akçe ücret alacağı belirtilmiştir (634 Nolu Defter, H.1230: 21). Bunun yanında 1234 (1819) tarihli vakfiyede bulunan Şeyh Ahmed Buhari Türbesi'nde Hatm-i Şerif müdavimine aylık 30 kuruş verilmesi belirtilmiştir (634 Nolu Defter, H.1234: 52). Ve yine 1234 (1819) tarihli vakfiyede bulunan Nakşidil Vâlîde Sultân Külliyesi Türbesi'nde dua eden Duacılar için üç ayda bir 75 kuruş ücret ödenmesi verilebilir (634 Nolu Defter, H.1234: 40).

Belirli bir iş için kısa süreli olarak görev yapan personele örnek olarak ise; 1245 (1830) tarihli vakfiyede bulunan Eyüp Sultan Camii'nde görev yapan müezzinbaşya Cuma günleri Sü'da Ustanın adını söylemesi için yıllık 10 kuruş ödenmesini örnek olarak verebiliriz (634 Nolu Defter, H.1245: 65). Bununla birlikte verebileceğimiz diğere örnek ise Sultan II. Mahmud Han'a ait vakfın müesseseleri arasında olmayan Sultan Ahmed Han Hazretleri Camii'nde "her hafta cemaata yât-ı beyyinat ve asar-ı sahihatdan vaaz ve nasihat eylemek üzere" görevlendirilen bir kişinin vaizlik ve nasihlik görevi karşılığında aylık 15 kuruş ücret alacağını söyleyebiliriz (634 Nolu Defter, H.1245: 65).

Vakfiyelerde göze çarpan diğere bir konu ise bir kişiye yaptığı birbirinden farklı işler için ayrı ayrı ücret ödendiğidir. Örneğin 1248 (1832) tarihli vakfiyede Tefikiye Camii'nde görev yapacak olan bir kişinin hatiblik için 120 imam-ı evvelik için 160, yasinhan, amaner resulhan ve nebehanlık için 20, sermahfellik için 30, vaizlik için 20 akçe olmak üzere toplamda günlük 350 akçe ve günlük 3 fodula alacağı belirtilmiştir (634 Nolu Defter, H.1248: 72). Bunun dışında 1237 (1822) tarihli vakfiyede Medine-i Müneverre'de bulunan medresede kütüphane 2. görevlisi olan Konevî Hattat es-Seyyid el-Hac Ali Efendi'ye bu görevi için aylık 50 zer-i mahub verilmesini belirtilmiştir (634 Nolu Defter, H.1237: 60). Bu görevinin yanında ayrıca yapacağı muvakkitlik görevi için ise kendisine 80 zer-i mahub verilmesi şartı yer almaktadır (634 Nolu Defter, H.1237: 62).

Vakıf genel yönetimine yıllık 93.810 akçe ve 750 kuruş, vakıf müesseseleri arasında yer alan Nusretiye Camii'nde görev yapan personele yıllık 23.613 akçe, Hidayet Camii'nde görev yapan personele yıllık 227.444 akçe, Tefikiye Camii'nde görev yapan personele yıllık 414.870 akçe, Sa'dabad Camii'nde görev yapan personele yıllık 102.660 akçe, Şerefabad (Adliyye) Camii'nde görev yapan personele yıllık 158.544 akçe, Nakşidil Vâlide Sultân Külliyesi ve müştemilatında görev yapan tüm personele yıllık 523.900 akçe 300 kuruş, Medine-i Münevvere'de bulunan Medrese'de görev yapan personele yıllık 530 zer-i mahub, Şeyh Ahmed Buhari Türbesi ve müştemilatında görev yapan personele yıllık 44.784 akçe ve 1410 kuruş ücret tahsisatı yapılmıştır.

Müesseseleri arasında bulunmayan Eyüp Sultan Camii'ndeki personele 441 kuruş, Sultan Ahmed Han Hazretleri Camii Şerifi'ndeki personele 288 kuruş, Gazi Atik Ali Paşa Camii Şerifi'ndeki personele 288 kuruş ve Cezerî Kasım Paşa Camiii'ndeki personele 249 kuruş olmak üzere belirli zamanlarda belirli işler karşılığında görev yapan personele toplamda 1.266 kuruş ödenmesi, bunun yanında toplamda günlük 52 fodulanın da belirlenen personele dağıtılması vakıf şartları arasında yer almaktadır. Bunun sonucu olarak tüm personele yıllık 1.589.625 akçe 3.726 kuruş ve 530 zer-i mahub ücret tahsisatı yapılmıştır.

Sonuç olarak belirtilen bu bilgiler doğrultusunda işletmelerin asıl amaçları ile gelir, gider ve personel politikalarının, vakıflardaki amaçlar ile gelir, gider ve personel politikalarıyla benzerlik gösterdiği, bu benzerlikler sebebiyle vakıfların bir işletme politikasına sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bu minvalde Sultan II. Mahmud vakıflarının işleyişini işletme mantığı çerçevesinde oluşturmuştur. Böylece vakfiyelerde belirlediği sistem ve düzen doğrultusunda vakıflarının ve vakıf müesseselerinin büyük bir kısmının günümüze kadar varlıklarını sürdürebilmelerini sağlamıştır.

Ancak vakıfara ait akarlar ve müesseselerin bir kısmı bugünkü devlet sınırlarımız dışında kaldığı için (Yunanistan, Kıbrıs ve Suudi Arabistan) vakıfların kontrolünden çıkmıştır. Bunun yanında İstanbul Üsküdar'da bulunan Şerefabad Camii ise Cumhuriyet döneminde yol ve park düzenlemeleri sebebiyle yıkılmış ve yerine park yapılmıştır. Tophane'de bulunan Nusretiye Camii'nin yanındaki 8 adet dükkân ise yol yapım çalışmaları esnasında yok olmuş, çeşmenin ise yeri değiştirilmiştir.

Sultan II. Mahmud'a ait Şerefabad Camii ile yakınında bulunan Şerefabad Kasrı'nın ve diğer vakıf eserlerin yeniden ihya edilmesi, tarihi mirasımızın yeniden canlandırılması açısından büyük önem taşımakta, kuşaktan kuşağa gelen bir geleneğin devamının sağlanması için önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağar, E.H. (1950). Eski vakıflarda şahsiyet ve sınıflanma (classification). *Ankara Barosu Dergisi*, (75-76), 17-25.
- Akgündüz, A. (2013). *İslam hukukunda ve osmanlı tatbikatında vakıf müessesesi*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Ateş, İ. (1982). Hayrî ve sosyal hizmetler açısından vakıflar. *Vakıflar Haftası Dergisi*, (15), 55-88.
- BMGGM. 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu, (Değişik:21/4/2004-5146/1Md.) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1163.pdf> (10.11.2016)
- BMGGM. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, (22.11.2001/08.12.2001 –Sayı: 24607) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf> (10.11.2016)
- BMGGM. 5737 sayılı Vakıflar Kanunu, (20.02.2008/RG:27.02.2008 –S.: 26800). <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5737.pdf> (10.11.2016)
- Berki, Ş. (1971). Türkiye’de imparatorluk ve cumhuriyet devrinde vakıf çeşitleri. *Vakıflar Dergisi*, (9), 1-12.
- Beşiktaş Müftülüğü. *Tevfikkiye Camii*. <http://www.besiktasmuftulugu.gov.tr/?&Bid=244629> (15.11.2016)
- Beydilli, K. (2003). Mahmud II. *TDV islam ansiklopedisi*, 27:352-357. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- Cezeri Kasımpaşa Camii*. (15 Kasım 2016) <http://www.tas-istanbul.com/portfolio-view/eyup-cezri-kasim-pasa-camii/>
- Cilacı, O. (1994). Vakfın yaşatılmasında mâli kaynak ve önemi. *Vakıflar Haftası Dergisi*, (11), 241-246.
- Çelik, Y. (2010). *Nizam, intizam ve tanzimat mihverinde bir padişah portresi*. C. Yılmaz (Ed.), II. Mahmud–yeniden yapılanma sürecinde istanbul (ss.21-53). İstanbul: İstanbul Kültür Başkenti Yayınları.
- Çiftçi, C. (2004). 18. yüzyılda bursa’da para vakıfları ve kredi işlemleri. *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, 23(36), 79-102.

- Devellioğlu, F. (2013). Kaimakam-ı mütevellî. *Osmanlıca-türkçe ansiklopedik lûgat*, 1393. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Devellioğlu, F. (2013). Vakfîyye. *Osmanlıca-türkçe ansiklopedik lûgat*, 1322. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Dinçer, Ö. ve Fidan, Y. (2009). *İşletme yönetimine giriş (7. Baskı)*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Doğan, M.S. (2006). Vakıf medeniyetimizde sosyal siyaset ve sosyoloji açısından bir yaklaşım. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi*, (34), 9-27.
- Eren, F. (1987). Osmanlı dönemi vakıfları. *Vakıflar Haftası Dergisi*, (5), 195-201.
- Eser, İ.N. (1964). *İşletmelerde idarecilik ve insan münasebetleri*. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Yüksek Okulu Neşriyatı.
- Gökalp, Z. (2010). *Küçük mecmua*. (Ş. Filiz, Çev.). Antalya: Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları.
- Gülsoy, U., Engin, V., İşbilir, Ö., Örenç, A.F., Aydın, M., Tak, E. ve Kolay, A. (Hızl). (2012). *Bir medeniyetin izdüşümü-vakıflar*. İstanbul: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları
- Günay, H.M. (2012). Vakıf. *T.D.V. İslam ansiklopedisi*, 42:475-479. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- İpşirli, M. (1990). II. Mahmud döneminde vakıfların idaresi. *Sultan II. Mahmud ve reformları semineri bildirisi*. (ss.49-57). İstanbul.
- İşcan, O. (t.y.) *İşletme bilimlerine giriş*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Yayınları.
- Karaman, F., Karagöz, İ., Paçacı, İ., Canbulat, M. Gelişgen, A. ve Ural, A. (2006). *Dini Kavramlar Sözlüğü*. Ankara: D.İ.B. Yayınları.
- Kayıhan, Ş. ve Yasan, M. (2013). *Ticari işletme hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Koçel, T. (2011). *İşletme yöneticiliği*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Köprülü, B. (1951a). Tarihte vakıflar. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(3-4), 479-516.
- Köprülü, B. (1951b). Evvelki hukukumuzda vakıf neviyetleri ve icareteynli vakıflar. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 17(3-4), 685-716.

- Lavkan, A. (1979). *İşletme ekonomisi*. İstanbul: Sadrettin Tosbi Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları.
- Özgüdenli, O.G. (2012). Vakfiye. *TDV islam ansiklopedisi*, 42:465-467. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Öztürk, N. (1995). Evkâf-ı hümayun nezâreti. *TDV islam ansiklopedisi*, 11:521-524. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- Öztürk, N. (2006). Mütevelli. *TDV islam ansiklopedisi*, 32:217-220. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- Sultan II. mahmud vakfiyesi, VGM arşivi. 634 nolu defter, (H.1224 / 1. Sayfa 1. Sıra).
- Sultan II. mahmud vakfiyesi, VGM arşivi. 634 nolu defter, (H.1229 / 9. Sayfa 2. Sıra).
- Sultan II. mahmud vakfiyesi, VGM arşivi. 634 nolu defter, (H.1230 / 17. Sayfa 3. Sıra).
- Sultan II. mahmud vakfiyesi, VGM arşivi. 634 nolu defter, (H.1231 / 29. Sayfa 5. Sıra).
- Sultan II. mahmud vakfiyesi, VGM arşivi. 634 nolu defter, (H.1234 / 36. Sayfa 6. Sıra).
- Sultan II. mahmud vakfiyesi, VGM arşivi. 634 nolu defter, (H.1234 / 44. Sayfa 7. Sıra).
- Sultan II. mahmud vakfiyesi, VGM arşivi. 634 nolu defter, (H.1234 / 50. Sayfa 8. Sıra).
- Sultan II. mahmud vakfiyesi, VGM arşivi. 634 nolu defter, (H.1237 / 57. Sayfa 9. Sıra).
- Sultan II. mahmud vakfiyesi, VGM arşivi. 634 nolu defter, (H.1245 / 65. Sayfa 10. Sıra).
- Sultan II. mahmud vakfiyesi, VGM arşivi. 634 nolu defter, (H.1245 / 67. Sayfa 11. Sıra).
- Sultan II. mahmud vakfiyesi, VGM arşivi. 634 nolu defter, (H.1248 / 71. Sayfa 12. Sıra).
- Şehsuvaroğlu, H.Y. (2011). *İstanbul sarayları*. İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayınları.
- Tümer, M. (1975). *İşletme nedir?*. İstanbul: Fatih Yayınevi.
- Uluç, Y. (2008). *Vakıflar hukuku ve mevzuatı*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- VGM *Vakıf deyimleri ve terimleri sözlüğü*. <http://www.vgm.gov.tr/sayfa.aspx?Id=30> (25.11.2016)
- Yüksel, A.T. (2002). Türk-islam medeniyetinde vakıfların yeri ve önemi. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (13), 47-54.